

Pētījumu rezultāti

2'(10) 2001

**Armands Vēveris, Liene Dambiņa,
Andris Miglavs, Dr. ekon.**

**LAUKSAIMNIECĪBAS
EKONOMISKAIS KOPAPRĒĶINS
LATVIJĀ**

Latvijas Valsts Agrārās ekonomikas institūts

Rīga 2001

UDK 631.08

© Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts

Izdevējs Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts
Struktoru ielā 14, Rīgā, LV-1039, tel. 7552909
E-mail: LVAEI@LVAEI.LV

Iespiests SIA "Latgales Druka"
Baznīcas ielā 28, Rēzeknē, LV-4601

ISBN 9984-678-01-6

Līgumcena

SATURS

IEVADS	6
1. LATVIJAS LEK STRUKTŪRA UN ATTĪSTĪBA	8
1.1. Nozīmīgākie LEK attīstības posmi	8
1.2. LEK uzbūves galvenie principi	8
2. LEK 97 METODIKAS RAKSTUROJUMS	10
2.1. Jaunas LEK metodikas vajadzība Eiropas savienībā	10
2.2. Pamatvienība un lauksaimniecības “nozare”	11
2.3. Produktu klasifikācija	12
2.4. Nozares izlaides aprēķins	14
2.5. Starppatēriņš	16
2.6. Novērtēšana naudas izteiksmē	16
2.7. Lauksaimniecības sektorālo rādītāju aprēķināšana	18
2.8. Galvenās izmaiņas LEK 97 rokasgrāmatā, salīdzinot ar iepriekšējo	20
3. INFORMĀCIJAS IEGŪŠANA UN APSTRĀDE LATVIJĀ LEK 97 METODIKAS VAJADZĪBĀM	22
3.1. Izmantotās informācijas avotu vispārīgs raksturojums	22
3.2. Produkcijas apjoma noteikšana	23
3.3. Produkcijas izlietojuma noteikšana	24
3.4. Produkcijas cenas un novērtēšana vērtības izteiksmē	35
3.5. Ražošanas faktoru uzskaitē	42
3.6. LEK 97 metodikā iekļauto papildus rādītāju aprēķins	50
4. IEGŪTIE LEK REZULTĀTI UN METODIKU SAVSTARPĒJĀ SALĪDZINĀMĪBA	52
4.1. LEK 97 un iepriekšējās metodikas rezultātu savstarpējā salīdzināmība	52
4.2. LEK priekšnovērtējums 2000. gadam	58
4.3. LEK novērtēšana salīdzināmās cenās	67
5. ATSEVIŠĶU RAŽOŠANAS VEIDU EKONOMISKĀ ANALĪZE	70
5.1. Izmaksu koeficientu veidošana ražošanas veidiem	70
5.2. Ražošanas veidu ekonomiskās analīzes rezultāti	84
6. GALVENIE DARBA REZULTĀTI UN TĀLĀKĀS PERSPEKTĪVAS	88
6.1. Darba rezultāti un īsa analīze	88
6.2. Galvenās problēmas datu kvalitātes nodrošināšanā	89
6.3. LEK iespējamā attīstība tuvākajā nākotnē	89
AVOTI UN LITERATŪRA	91
PIELIKUMI	92

TABULAS

Tab. 2.3-1. Ekonomiskās darbības klasifikācija ([15], p. 1.31.3).....	12
Tab. 2.7-1 Sektorālo rādītāju aprēķina shēma.	18
Tab. 3.1-1. Izmantotās informācijas un avotu raksturojums	22
Tab. 3.3-1. Lopkopības produkcija (piens) 1999. gadā.....	30
Tab. 3.3-2. Galveno augkopības kultūru resursu – izlietojuma tabula.....	31
Tab. 3.3-4. Lopkopības produkcija (gaļas ražošana dzīvsvārā) 1999. gadā.....	32
Tab. 3.3-6. Liellopu un cūku ganāmpulka aprīte un dzīvmasas pieauguma iegūšana 1999. gadā.....	34
Tab. 3.4-1. 1999. gada LEK produkcijas vērtības aprēķinā izmantotās pārdevumu un iekšējās lietošanas cenas.....	37
Tab. 3.4-2. Kopējās un gala produkcijas vērtība 1999. g. (1000 Ls)	38
Tab. 3.5-1. Starppatēriņa aprēķins individuālām saimniecībām, 1999. gads.....	40
Tab. 3.5-3. Starppatēriņš, faktorizmaksas, citas subsīdijas un nodokļi 1999. g. (tūkst. Ls).....	41
Tab. 3.6-1. LEK iekļaujamās valsts subsīdijas 1999. gadā.	43
Tab. 3.6-3 Uz ražošanu attiecināmie nodokļi tūkst. Ls	45
Tab. 3.6-5. Ziemas kviešu ražošanas tehnoloģiskā karte - B variants.....	48
Tab. 3.6-7. LEK izmantotās nolietojuma vērtības (produkcijas veidiem, kuriem tās aprēķinātas, izmantojot tehnoloģiskās kartes).....	48
Tab. 3.6-9. Pamatlīdzekļu patēriņš 1999.g. pa darbības veidiem.....	49
Tab. 4.1-1. Gala produkcijas apjomu salīdzinājums pēc vecās un jaunās metodikas 1999. gads.....	53
Tab. 4.1-3. Gala produkcijas vērtības salīdzinājums pēc vecās un jaunās metodikas 1999. gads.....	54
Tab. 4.1-3. Starppatēriņa salīdzinājums pēc vecās un jaunās metodikas	56
Tab. 4.1-6. Lauksaimniecības ienākumu veidošanās rādītāji 1999. gadā pēc LEK vecās un jaunās metodikas	57
Tab. 4.2-1. Lauksaimnieciskās ražošanas kopsavilkuma tabula 2000. gadam.....	60
Tab. 4.2-2. Lauksaimniecības starppatēriņš 1998. g. – 2000. g.	63
Tab. 4.2-3. Starppatēriņa cenu un daudzuma pārmaiņas 1999. g. – 2000. g.....	63
Tab. 4.2-5. Lauksaimniecības nozares ienākumu veidošanās svarīgākās pozīcijas 1998. – 2000. g.....	65
Tab. 4.3-1. Bruto pievienotā vērtība un ienākumi salīdzināmās iepriekšējā gada cenās 1999. – 2000.g. un cenu indeksi (tūkst. Ls).....	69
Tab. 5.1-1. Intensitātes koeficienti (k_n) produktiem aprēķinot mēslojuma patēriņu StS.....	73
Tab. 5.1-2. Intensitātes koeficienti (k_n) produktiem aprēķinot mēslojuma patēriņu ViS....	74
Tab. 5.1-3. Apsekoto saimniecību budžeta datu sadalījums	76
Tab. 5.1-4. Lopbarības cenas un izlietojumu atsevišķiem lopu veidiem gadā/kg (vienai	

dzīvnieku vietai)	79
Tab. 5.1-5. Izmantotie sākotnējie resursu koeficienti degvielas un smērvielu patēriņam....	81
Tab. 5.1-6. Darba izlietojums visās saimniecībās.	83
Tab. 5.2-1. Ienākumi (ar darba samaksu) pa lauksaimnieciskās darbības veidiem 1999. un 2000. gadā (novērtējums)	87

ZĪMĒJUMI

Zīm. 1-1. Aprēķinu tabulas shēma.	9
Zīm. 3-1. Informācijas ieguves avoti LEK vajadzībām.....	23
Zīm. 4-1. Lauksaimniecības “nozares” izlaides galvenās sastāvdaļas 1998.- 2000.g. (milj. Ls).....	61
Zīm. 4-3. Lauksaimniecības gala produkcijas struktūra 2000.g.....	62
Zīm. 5-1. Produkcijas vērtības sastāvdaļas augkopībā (Ls uz 1 ha).....	85
Zīm. 5-3. Produkcijas vērtības sastāvdaļas lopkopībā (Ls uz 1 lopu / 10 putniem).....	86

SAĪSINĀJUMI

AGRIS	LAUKSAIMNIECĪBAS INFORMĀCIJAS SISTĒMA (Agricultural Information System – angļu val.)
BPV	BRUTO PIEVIENOTĀ VĒRTĪBA
CSP	CENTRĀLĀ STATISTIKAS PĀRVALDE
DVV	VIETĒJĀS DARBĪBAS VEIDU VIENĪBAS
ES	EIROPAS SAVIENĪBA
EUROSTAT	EIROPAS SAVIENĪBAS STATISTIKAS BIROJS
FAO	ANO PĀRTIKAS UN LAUKSAIMNIECĪBAS ORGANIZĀCIJA (Food and Agriculture Organization of the United Nations -angļu val.)
IKP	IEKŠZEMES KOPPRODUKTS
IAKS	INTEGRĒTĀ ADMINISTRĒŠANAS UN KONTROLES SISTĒMA
LEK	LAUKSAIMNIECĪBAS EKONOMISKAIS KOPAPRĒĶINS
LIZ	LAUKSAIMNIECĪBĀ IZMANTOJAMĀ ZEME
LLKC	LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS KONSULTĀCIJU UN IZGLĪTĪBAS ATBALSTA CENTRS
LVAEI	LATVIJAS VALSTS AGRĀRĀS EKONOMIKAS INSTITŪTS
SUDAT	LAUKU SAIMNIECĪBU UZSKAITES DATU TĪKLS (FADN – FARM Account Data Network - angļu val.)
ESAO	EKONOMISKĀS SADARBĪBAS UN ATTĪSTĪBAS ORGANIZĀCIJA (OECD– angļu v.)
PCI	PATĒRIŅA CENU INDEKSS
PVN	PIEVIENOTĀS VĒRTĪBAS NODOKLIS
RCI	RAŽOTĀJU CENU INDEKSS
TICIS	TIRGUS UN CENU INFORMĀCIJAS SISTĒMA
VID	VALSTS IEŅĒMUMU DIENESTS
ZM	ZEMKOPĪBAS MINISTRIJA

IEVADS

Latvijā ir nepieciešama vienota lauksaimniecības sektoru raksturojošo rādītāju sistēma, kurā maksimāli pilnīgi un kompakti būtu apkopoti statistiskie un ekonomiskie rādītāji par sektoru un tā daudzveidīgajiem darbības veidiem. Eiropas Savienības dalībvalstīs šādas sistēmas funkcijas veic Lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins (LEK).

Lauksaimniecības ekonomiskā kopaprēķina sastādīšanu paredz Eiropas savienības dalībvalstu savstarpēja vienošanās par šāda aprēķina veikšanu. Saskaņā ar šo vienošanos LEK ir *Acquis communautaire* (ES tiesību aktu kopums) sastāvdaļa un dalībvalstīm tas jāizpilda tāpat kā citas sastāvdaļas, ko reglamentē ES regulas. Tā sastādīšanu reglamentē *Eurostat* metodiskie dokumenti “Manual on the economic accounts for Agriculture and Forestry EAA/EAF 97”.

LEK Eiropas Savienībā tiek sastādīts, lai iegūtu starp valstīm salīdzināmu informāciju par lauksaimniecības sektoru un, lai aprēķinātu lauksaimniecībā nodarbināto ienākumus. Bez tam, LEK veidošana neaprobežojas tikai ar Eiropas Savienību un tās kandidātvalstīm. Šo metodiku, gan pastāvot nelielām atšķirībām dažādās valstīs, pielieto gan ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācijā (FAO), gan Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijā (OECD). Lauksaimniecības informācija, kas apkopota LEK, ir starptautiski salīdzināma.

Izmantojot šo informāciju, ES tiek veidota paplašināta datu bāze SPEL sistēmai¹, kuru izmanto:

- lauksaimniecības statistikas datu saskaņotības pārbaudei,
- lauksaimniecības sektora stāvokļa pārraudzībai,
- sektora vēsturiskai (ex-post) analīzei,
- prognozēm un dažādu alternatīvu politikas pasākumu efektu izvērtēšanai īsa un vidēja laika posma skatījumā.

LEK, līdztekus Saimniecību uzskaites datu tīklam (SUDAT) un Integrētajai Administrācijas un kontroles sistēmai (IAKS) ir viens no ES Lauksaimniecības politikas informācijas sistēmas elementiem. Tāpēc LEK attīstība Latvijā ir jāuzskata arī par vienu no ES integrācijas procesa sastāvdaļām.

Latvijā pie LEK izveides tiek strādāts kopš 1994. gada. Latvijā LEK izveidošanas pamats ir Eiropas Savienības metodika. Sākotnēji tā bija 1989. gadā apstiprinātā metodika. 1999. gadā LVAEI izdeva pirmo atsevišķo, LEK veltīto izdevumu [11] Tajā tika detalizēti aprakstīta LEK izmantotā informācija, veiktie aprēķini, iegūtie rezultāti saskaņā ar ES 1989.gada metodikas prasībām, tā praktiskā pielietojuma iespējas, izmantojot citu valstu pieredzi u.c.

1997. gadā ES laida klajā jaunu LEK rokasgrāmatu, tādēļ arī Latvijā tika izdarītas attiecīgās izmaiņas. Šajā izdevumā ir apkopoti galvenie LEK sastādīšanas metodiskie pamati, pievērsta uzmanība izmaiņām salīdzinājumā ar iepriekšējo metodiku, detalizēti aprakstīti LEK sastādīšanā izmantotie datu avoti un veikto aprēķinu metodika, kā arī uzrādīti iegūtie rezultāti par 1998.-2000. gadiem. Rezultāti par 2000. gadu gan vēl nav galīgie, un tie pēc galīgās informācijas saņemšanas tiks precizēti. Atsevišķas izmaiņas

---

¹ *Sektorales Produktions- und Einkommensmodell der Landwirtschaft*, konceptuālā pieeja izveidota Bonnas Universitātē.

iespējamas arī par iepriekšējiem gadiem.

Jāpiebilst, ka LEK izstrādes procesā tiek pastāvīgi strādāts pie datu kvalitātes uzlabošanas, tādēļ izdevumā aprakstītie datu avoti un veiktie aprēķini laika gaitā var mainīties. Izdevumā aprakstīti tie LEK vajadzībām veiktie aprēķini, kādi tika pielietoti tās sastādīšanas laikā.

LEK ieviešanas un attīstības gaitā ir tikusi novērtēta šī aprēķina nozīmība. Jau vairākus gadus tā rezultāti iekļauti ZM sagatavotajā Lauksaimniecības gada ziņojumā. LEK rezultātus pārņem arī Centrālā statistikas pārvalde Iekšzemes kopprodukta lauksaimnieciskās daļas aprēķinam. LEK rezultāti un izmantotā informācija tiek izmantoti arī citos Latvijas valsti raksturojošos aprēķinos, piemēram, ražotāju subsīdiju ekvivalenta aprēķinos u.c. Palielinās arī LEK izmantošana citiem mērķiem. Uz tā bāzes 2000. gadā tika attīstītas lauksaimniecības ienākumu prognozes 2000. gadam, kā arī veikta iespējamo rezultātu prognoze 2001. gadam.

Varam uzskatīt, ka LEK šobrīd ir viens no sistemātiskākajiem apkopotas informācijas avotiem gan par lauksaimniecības sektoru Latvijā kopumā, gan par atsevišķām sastāvdaļām ražošanas, resursu izmantošanas un primāro sadales plūsmu jomās. Līdzīgi tas ir arī lielākajā daļā Eiropas Savienības dalībvalstu.

Lai palīdzētu nodrošināt LEK atbilstību Eiropas Savienības prasībām, metodisko un tehnisko palīdzību tā izstrādāšanai PHARE projekta "Institucionālā attīstība Latvijas lauksaimniecības atbalstam" ietvaros sniedz ASA Institūts (Institut für Sektoranalyse und Politikberatung GmbH) Vācijā, Bonnā.

Šis izdevums ir sagatavots, balstoties uz rezultātiem, kas iegūti ZM pasūtītā pētījuma "Lauksaimniecības ekonomiskā kopaprēķina pilnveidošana atbilstoši ES 1997. gada rokasgrāmatai" (līguma nr. ZM 20000-27), kā arī ZM finansētā ES un Latvijas lauksaimniecības politikas analīzes un informācijas projekta izstrādes gaitā. Izdevuma mērķis ir palīdzēt plašam izmantotāju lokam iepazīties ar LEK Latvijā, tā uzbūvi un iespējamo pielietojumu.

Ceram, ka Lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins varēs būt noderīgs daudziem, kas tieši vai netieši ir saistīti ar lauksaimniecību.

Izsakām pateicību par atsaucību informācijas iegūšanā un sagatavošanā Centrālās statistikas pārvaldes speciālistiem, īpaši Nozaru statistikas departamenta direktores vietniekam **Pēterim Veģim un viņa kolēģiem**, Lauku atbalsta dienesta nodaļas vadītājam **Jānim Valģim**, Lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centram darbiniekiem, kā arī LVAEI speciālistiem **Evijai Leokei un Edgaram Selickim**.

1. LATVIJAS LEK STRUKTŪRA UN ATTĪSTĪBA

1.1. NOZĪMĪGĀKIE LEK ATTĪSTĪBAS POSMI

LVAEI sadarbībā ar Zemkopības ministriju, strādāja pie Lauksaimniecības ekonomisko kontu ieviešanas Latvijā un to pilnveidošanas kopš 1994.gada. Metodoloģisko un tehnisko palīdzību ES PHARE programmas ietvaros visā šajā laikā sniedza eksperti no ASA Institūta (Vācija, Bonna).

LEK attīstības pirmajā posmā, kas ilga aptuveni gadu, tika pievērsta uzmanība LEK teorētiskajiem pamatiem, tā uzbūvei, kā arī par Latvijas lauksaimniecību pieejamo datu avotu apzināšanai un to sniegtās informācijas izpētei.

Otrajā posmā sākās praktiskais darbs - informācijas ievākšana, datu apstrāde un LEK rezultātu iegūšana. Darba gaitā tika izveidoti kontakti ar Centrālo statistikas pārvaldi (CSP), Lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centru (LLKC) un citām datu vākšanas organizācijām. Tā rezultātā pašlaik ir pieejami LEK rezultāti par 1995. – 2000.gadiem.

1998.gadā aizsākās darbs pie integrētas datubāzes veidošanas, kas būtu izmantojama politikas analīzes mērķiem plašākā mērogā. LEK tika veidots kā viens no oficiāliem datu avotiem par Latvijas lauksaimniecības sektoru, un tā datubāze, ņemot vērā to, ka tā aptver ļoti plašu informācijas apjomu, būtu izmantojama ne tikai LEK vajadzībām, bet arī citām analīzēm. Vienlaicīgi sākās LEK plašāka izmantošana gan lauksaimniecības sektora analīzēm un prognožu veidošanā (ZM), gan arī sāka tā saskaņošana ar CSP Makroekonomikas daļu nolūkā šo aprēķinu izmantot Nacionālajos kontos Iekšzemes kopprodukta lauksaimniecības daļas aprēķiniem. Plašāku pielietojumu LEK ieguva arī LVAEI veiktajos pētījumos par iespējamo lauksaimniecības attīstību īsa un vidēja termiņa perspektīvā.

Institucionālā struktūra LEK veidošanā ir bijusi sekojoša. Sākotnēji darbs pie LEK tika veikts vienīgi LVAEI kā ZM pasūtījums. 1998.gadā, novērtējot LEK nozīmīgumu, Zemkopības ministrijā tika izveidota LEK darba grupa, kuru vadīja ZM Informācijas departamenta vadītājs J.Valģis. Tajā ietilpa arī LVAEI un CSP pārstāvji. 1999.gadā tika noslēgts līgums starp CSP un ZM, ar to nosakot, ka Zemkopības ministrija ir atbildīga par LEK izstrādāšanu Latvijā, bet CSP apņemas sniegt tai visu LEK nepieciešamo informāciju. ZM deleģēja praktisko LEK sastādīšanu, kā arī atbildību par rezultātu iegūšanu LV Agrārās ekonomikas institūtam, kas dalīja šo darbu ar izveidoto Lauku atbalsta dienestu.

Darbs pie LEK sastādīšanas pašlaik tiek veikts LVAEI, ciešā sadarbībā ar ASA Institūta ekspertiem, kā arī CSP Lauksaimniecības un vides, kā arī Makroekonomikas nodaļu speciālistiem. Jau kopš 1995.gada, kopīgi ar CSP notiek par lauksaimniecības sektoru ievācamās informācijas pilnveidošana, kurā ņemtas vērā arī ar LEK izstrādi saistītās vajadzības. Šīs sadarbības rezultātā pieejamās informācijas apjoms pa šiem gadiem ir jūtami pieaudzis.

1.2. LEK UZBŪVES GALVENIE PRINCIPI

Latvijā izveidotā informācijas sistēma “Lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins” (LEK) ir paredzēta, lai iegūtu gan kopējos sektora rādītājus, kuri nepieciešami makroekonomiskām un nozares līmeņa analīzēm, gan arī, lai iepriekš minētos rādītājus varētu iegūt katram atsevišķam ražotās produkcijas veidam. Līdz ar to Latvijas LEK neaprobežojas tikai ar metodoloģiju atspoguļojošās rokasgrāmatas prasībām. Tas tiek

veidots ar SPEL ideoloģijas ievirzi; tas nozīmē - ar mērķi, lai to varētu pielietot ražošanas efektivitātes, ienākumu un tos ietekmējošo faktoru analīzei pa atsevišķiem lauksaimnieciskās darbības veidiem. Šo vajadzību apmierināšanai Latvijas LEK, papildus ES nepieciešamajām metodoloģiskajām prasībām, ir papildināts vēl ar šādām sastāvdaļām:

- tiek veikts ne tikai gala produkcijas, bet arī kopējās produkcijas aprēķins,
- izstrādāti datu saskaņotības pārbaudes mehānismi,
- starppatēriņš tiek aprēķināts ne tikai nozarei kopumā, bet arī atsevišķiem ražošanas virzieniem, kas dod iespēju analizēt to ekonomisko efektivitāti.

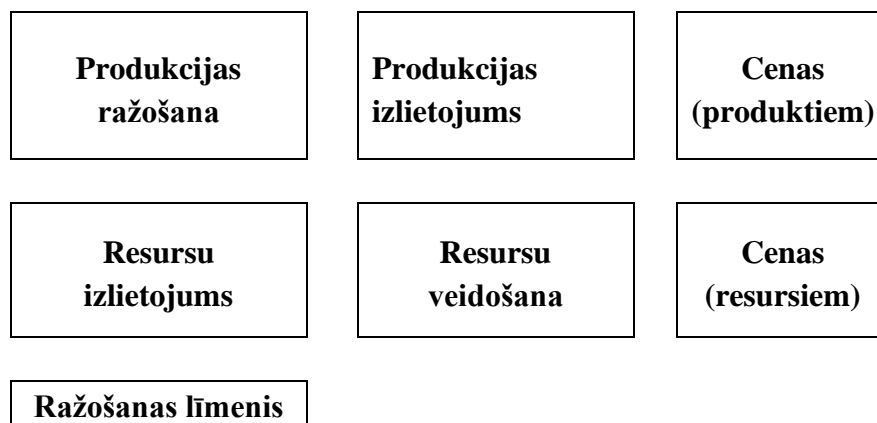
Tas ļauj ievērojami palielināt iespēju izmantot LEK ekonomiskos pētījumos, kā arī pilnīgāk izmantot LEK kā visas lauksaimniecības apakšnozares saturoša instrumenta iespējas. Atšķirībā no situācijas, ja katra nozare tiktu analizēta atsevišķā modelī, LEK parāda rezultātus vienlaicīgi visās apakšnozarēs, līdz ar to saglabājas katras šīs apakšnozares rezultātu saistība ar sektora kopējiem rādītājiem, kā arī izmaiņas viena produkcijas veida ražošanā automātiski atsaucas uz pārējiem veidiem.

Atbilstoši šiem uzdevumiem, ir izveidota tehniskā pieeja LEK sastādīšanā.

LEK veidošanai tiek izmantota uz ražošanas veidiem (t.s. aktivitātēm) balstīta aprēķinu struktūra². Kā aprēķinu vide tiek izmantota *Excel* tabula. Aprēķinu tabula sastāv no 5 galvenajām sastāvdaļām: produkcijas ražošana; produkcijas izlietojums; resursu veidošana; resursu izlietojums un ražošanas līmenis (sējumu platības un dzīvnieku skaits katrā ražošanas veidā). Arī cenas veido atsevišķu bloku šajā tabulā (skat. Zīm. 1-1.)

Šādā veidā *Excel* ailēs tiek attēloti ražošanas veidi (produkcijas ražošana un resursu izlietojums), kā arī izlietojuma veidi (produkcijas izlietojums un resursu veidošana). Rindās uzrādīti ražojamie produkti un resursu veidi, kas tiek sadalīti pa ražošanas veidiem (aktivitātēm).

Zīm. 1-1. Aprēķinu tabulas shēma.

Šāda aprēķinu struktūra sevī ietver datu saskaņas un ticamības kontroli, jo tā aptver lauksaimniecības produkciju gan no piedāvājuma, gan pieprasījuma puses, kā arī izlaidi un izlietos resursus. Saskaņas kontrole salīdzina piedāvājuma apjomu (ražošanas statistika) ar kopējo tirgus un ārpus tirgus izlietojumu (piedāvājuma bilances) katram produktam. Līdzīgi arī kopējam resursu patēriņam visu produktu ražošanā ir jābūt vienādam ar lauksaimniecisko resursu iekšzemes piedāvājumu.

² *Activity – based accounting approach* (ABTA) – angļu val. Šī pieeja tiek izmantota ES SPEL modeļa veidošanai.

2. LEK 97 METODIKAS RAKSTUROJUMS

2.1. JAUNAS LEK METODIKAS VAJADZĪBA EIROPAS SAVIENĪBĀ

Nosakot iekšzemes kopproduktu ES, tiek lietota metodika, kas ir izstrādāta, balstoties uz ANO principiem, un pielāgota speciāli šo valstu vajadzībām. Šīs metodikas ietvaros arī lauksaimniecības ekonomikas rādītāju aprēķināšanai ir izstrādāta speciāla pieeja, lai dalībvalstis būtu salīdzināmas savā starpā – Lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins (ekonomiskie konti).

Eiropas Kopienas Statistikas birojs publicē Lauksaimniecības ekonomiskos kontus (kopaprēķinu) kopš 1964. gada. 1969. gadā sešas sākotnējās dalībvalstis sāka lietot Eiropas Integrēto Ekonomisko Kontu Sistēmu (ESA)³ kā pamatu saviem aprēķiniem, kas veikti, sākot ar 1963. gadu. Eiropas Integrēto Ekonomisko Kontu sistēma, kas atvasināta no ANO Nacionālo Kontu pārstrādātās sistēmas (SNA 93)⁴, tika radīta atbilstoši Eiropas Savienības specifiskajām prasībām. Tā nosaka koncepcijas, definīcijas, kontēšanas noteikumus un vienotās klasifikācijas, kas jālieto ES dalībvalstīs.

Tā kā ESA noteiktās kontēšanas koncepcijas, idejas un noteikumi ir tikai vispārējais ietvars, kas piemērojams ekonomikai kā tādai, un tādēļ nevar paredzēt noteikumus katras atsevišķas “nozares” specifiskajiem aspektiem, tos vajadzēja paplašināt, ietverot lauksaimniecības īpašās vajadzības.

Lauksaimniecības Ekonomiskie konti ir satelītkonts, kas nodrošina papildu informāciju un koncepcijas, kas īpaši piemērotas lauksaimniecības “nozarei”. Lai gan to struktūra atbilst nacionālo kontu struktūrai, sastādīšana prasa noteikumu un metožu pareizu formulēšanu.

Nacionālo Kontu sistēmas izdevuma pārstrādāšana 1995. gadā, kā arī nepieciešamība pielāgoties lauksaimniecības sektora strukturālajai attīstībai ir radījusi lauksaimniecības ekonomisko kontu pamatmetodoloģijas radikālas pārmaiņas. Tās ir izpētījusi šim nolūkam radīta Darba grupa un formāli pieņēmusi LEK Darba grupa. Pamatmetodoloģijas labojumu izpētei bija jāatbilst divām, nereti pretrunīgām prasībām: metodoloģiskajai konsekvencei attiecībā pret ESA, lai varētu harmonizēt LEK dalībvalstu starpā un nacionālo kontu centrālajai struktūrai, no vienas puses, un, no otras puses, jāgarantē, ka nepieciešamās izmaiņas vispār ir veicamas. Rokasgrāmata tika sastādīta, ievērojot šos apsvērumus, tādēļ tā ne vien atspoguļo kontu sastādīšanas koncepcijas, principus un pamatnoteikumus, bet arī vērs uzmanību uz visiem pielāgošanās gadījumiem lauksaimniecības nozares specifikai.

LEK galvenais mērķis ir analizēt ražošanas procesu un sākotnējos ienākumus, ko tas rada. Tādēļ konti balstās uz “nozares” koncepciju – aptver vietējā līmeņa darbības veidu vienību grupas (“nozares”) vai viendabīgas ražošanas vienības.

Līdztekus lauksaimnieciskā ražošanas procesa un ienākumu aprakstam, ir interesanti novērtēt *lauku mājsaimniecību izmantojamās ienākumus*⁵. Neatkarīgi no ienākumiem lauksaimnieciskā darbībā, lauku mājsaimniecības var gūt ienākumus arī no citiem avotiem

---

³ Statistical Office of the European Communities, European System of Integrated Economic Accounts – ESA, 2nd edition, Luxembourg, 1979.

⁴ System of National Accounts, 1993. Joint publication by the United Nations, International Monetary Fund, Commission of the European Communities, OECD and World Bank.

⁵ Skat. Eurostat (1995). Manual of total income of agricultural households (Rev.1). Theme 5, Series E, Luxembourg.

(īpašuma, sociālajiem pārskaitījumiem, utt.). Šos divus ienākumu veidus (ienākumi no lauksaimnieciskās ražošanas un kopējie lauku mājsaimniecību ienākumi) vērtē pēc diviem pielietojumiem, kas prasa *divas skaidri izteiktas ekonomikas iedalījuma metodes*: pirmā, kas domāta LEK, balstās uz ražošanas vienībām, kuras nosaka to saistība ar darbības nozarēm, bet otrā balstās uz *mājsaimniecībām* (t.i. institucionālām vienībām), kuru galvenais ieņēmuma avots ir neatkarīga lauksaimnieciskā darbība⁶.

2.2. PAMATVIENĪBA UN LAUKSAIMNIECĪBAS “NOZARE”

Pirms sākam iztirzāt aprēķina metodiku, nepieciešams definēt lauksaimniecības produkciju LEK izpratnē.

Par lauksaimniecības produkciju jeb izlaidi LEK tiek uzskatīta tikai primārā produkcija, kas saražota dažāda lieluma, dažādu uzņēmējdarbības formu un īpašuma veidu saimniecībās. Pārstrādātā lauksaimniecības produkcija, kā arī nelauksaimnieciskā produkcija, kuru ražo lauksaimnieciskie uzņēmumi, tiek uzskaitīta pie rūpniecības apakšnozares - apstrādājošās rūpniecības.

Taču, atšķirībā no iepriekšējās, 1989. gadā pieņemtās metodikas, pastāv viens būtisks izņēmums. Sakarā ar to, ka daudzām, pārsvarā nelielām lauku saimniecībām ir grūtības nodrošināt atsevišķu uzskaiti par resursu patēriņu lauksaimnieciskai un nelauksaimnieciskai darbībai (ar pēdējo saprotot arī primāro lauksaimniecības produktu pārstrādi), metodika paredz, ka tās nelauksaimnieciskās darbības lauku saimniecībās, kuras notiek saimniecību teritorijā izmantojot saimniecības resursus, un kuru izmaksas nav iespējams atdalīt no lauksaimnieciskās darbības, ir jāiekļauj LEK kā atsevišķa darbību grupa – neatdalāmās nelauksaimnieciskās darbības (piemēram, sviesta, siera, krējuma ražošana uz vietas saimniecībā, ieņēmumi no lauku tūrisma, no saimniecībai piederošā meža u.c.) LEK izlaidē iekļauj arī citām saimniecībām un trešajām personām sniegtos līgumdarbus, lauksaimnieciska rakstura pakalpojumus arī tad, ja tos izpilda specializētas vienības, kas veic tieši šādas darbības.

Šādas izmaiņas palīdz rast LEK konsekvenci ar Nacionālajiem kontiem, lai tiktu uzskaitītas visas ekonomiskās darbības, kas netiek iekļautas citos ekonomikas sektoros. Detalizētāk par nelauksaimniecisko darbību uzskaiti skat. p.2.3.

Otra atšķirība, traktējot LEK izlaidi, ir aptveramo saimniecību loks. Līdz šim par lauksaimniecības izlaidi LEK izpratnē uzskatīja visu lauksaimniecības produkciju, neatkarīgi, kur tā saražota. Saskaņā ar jauno (1997.g.) metodiku ir paredzēts izslēgt tās vienības, kas ražo vienīgi personiskajam patēriņam (piemēram, augļu dārzi un privāta mājlopu turēšana). Tomēr šīs “mazās” vienības ir jāiekļauj, ja to lielums pārsniedz saimniecību strukturālā apsekojuma minimālo sliekšni (Skat. [14], p.1.16.).

Par šo punktu vēl turpinās diskusijas ES. Latvijā, ņemot vērā statistiskās informācijas pieejamību, LEK iekļauj visas tās saimniecības, par kurām tiek apkopota lauksaimniecības statistika. Pašlaik strukturālā apsekojuma sliekšnis ir 1 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes, papildus veicot aprēķinus par tām saimniecībām, kurām ir vismaz 0,1 ha zemes.

Arī, definējot lauksaimniecības sektora “pamatvienību”, pastāv atšķirības salīdzinot ar

---

⁶ Atzīstot analītiķu atšķirīgās vajadzības, FAO iesaka lietot par pamatvienībām trīs veidu vienības, lai aprakstītu lauksaimniecības un pārtikas ekonomiskos kontus, t.i., institucionālās vienības (ieskaitot mājsaimniecības), objektus, (kas ir ekvivalenti vietējām DVV pēc EKS) un produktus, kā iesaka 1993. gada SNA, kas ir ekvivalenti vietējām, ESA minētajām DVK. (Sk. FAO (1996) Pārtikas un Lauksaimniecības Ekonomisko Kontu sistēma, Apvienotās Nācijas, Roma).

iepriekšējo metodiku. Līdz šim spēkā bija analītiskā pieeja, kas lauksaimniecības nozari definēja kā viendabīgas lauksaimnieciskās darbības vienību grupējumu, t.i. tā tika uzskatīta kā viendabīga nozare, kas sastāv gan no lauksaimnieciska, gan nelauksaimnieciska rakstura uzņēmumiem, kuri ražo lauksaimniecības produkciju. Tagad par LEK pamatvienību ir izraudzīta vietējā darbības veidu vienība (vietējā DVV, [14], p.1.08.1). Tas nozīmē, ka lauksaimniecības nozari vairs neuzskata kā viendabīgu t.s. “nacionālo saimniecību” (*national farm*), bet gan kā vietēja līmeņa DVV kopumu, kurš savukārt tiek iegūts, sadalot institucionālās vienības pēc ražošanas jaudas atbilstoši NACE 1.red. ekonomiskās darbības veidu pamatklasifikācijai 4 ciparu līmenī. Tātad viena institucionālā vienība var atbilst vairākām vietējām DVV, ja tajā ražo atšķirīgu produkciju. Katrai vietējai DVV būtu jāspēj norādīt vai izrēķināt vismaz produkcijas vērtību, starppatēriņu, atlīdzību nodarbinātajiem, ražošanas koprezultātu, nodarbinātību un bruto pamatkapitāla veidošanos ([14], p. 1.08.2). Tādēļ vispiemērotākā vietējā DVV ir lauku saimniecība.

LEK lauksaimniecības “nozare”, kā definēts LEK rokasgrāmatā no 1.31.3 līdz 1.33.3 punktam, dažos aspektos atšķiras no nozares, kas definēta Nacionālajos Kontos. Atšķirības attiecas uz raksturīgo darbību un vienību definīcijām. Tās var rezumēt šādi:

LEK Lauksaimniecības “nozare”	=	NK lauksaimniecības nozare
		+ Vīna un olīveļļas ražošanas vienības (ražotāju grupas, kooperatīvi, utt.)
		+ Ražošanas vienības, kas ražo materiālu pīšanai
		+ Ražošanas vienības, kas ražo kokaudzētavās Ziemassvētku eglītes, augļkokus, vīnogulājus un dekoratīvos kokus
		- Sēklu ražošanā iesaistītās vienības (pētniecībai un sertifikācijai)
		- Ražošanas vienības, kas nodrošina ar lauksaimniecību saistītos pakalpojumus, izņemot lauksaimniecības līgumdarbus (t.i. apūdeņošanas sistēmu uzturēšanu, dārzu, parku un sporta nodarbībām paredzēto zaļo zonu uzturēšanu, un tml.; koku zaru izgriešanu un dzīvžogu apcirpšanu)
		- zemnieku, kas nav saimniecību īpašnieki, mazdārziņi un privātā lopu turēšana

2.3. PRODUKTU KLASIFIKĀCIJA

LEK lauksaimniecības “nozare” atbilst NACE 1.red. 01.nodaļai. Tā ir produktu klasifikācija, kurā lauksaimniecības un medniecības produkti tiek iedalīti četrās galvenās grupās (Tab. 2.3-1.).

Interpretējot šo klasifikāciju LEK vajadzībām, ir dažas atšķirības, kuras apkopotas augšminētajā shēmā (p.2.2).

Tab. 2.3-1. Ekonomiskās darbības klasifikācija ([14], p. 1.31.3)

Kods	Produkcijas veids
01 1	Kultūraugi
01 2	Lopkopība
01 3	Kultūraugu audzēšana saistībā ar lopkopību
01 4	Lauksaimniecības un lopkopības pakalpojumu darbības
01 5	Medniecība

Augkopības grupā un tās produkcijā ieskaita dažādus augkopības produktus, tajā skaitā savāktos savvaļas augus un ogas. No lopbarības augiem var ieskaitīt tos, kurus dzīvnieki nepatērē tieši uz lauka.

Grupa “Lopkopība” arī satur sistemātisku sadalījumu pa dzīvnieku un dzīvnieku valsts produkciju veidiem. Lopkopības produkcijā tiek ieskaitīts tikai aprēķina periodā izaudzētais, kas ir svarīgi, sevišķi aplūkojot liellopu audzēšanu.

Blakusprodukti, kas automātiski paliek pāri no noteiktiem lauksaimniecības produktiem, tiek uzskaitīti atsevišķi katras produktu grupas beigās. Piemēram, augkopībā blakusprodukti ir salmi, biešu lapas u.t.t., lopkopībā - ādas, vasks, kūtsmēsli. Pārsvārā šie blakus produkti tiek patērēti nozares iekšienē kā lopbarība vai mēslojums augsnes uzlabošanai.

No grupas 01 4 “Pakalpojumi” iekļauj tās darbības, kas attiecas uz lauksaimniecisko ražošanu. Nav jāiekļauj pakalpojumi trešajai pusei, kā transports produkcijas nogādei pircējiem, dārzu un parku ierīkošana, apūdeņošanas sistēmas u.c., kas netiek uzskatīti par lauksaimnieciskās ražošanas procesa sastāvdaļu. Vienīgi tad, ja šīs darbības nav atdalāmas no pārējām, tās jāiekļauj kā *neatdalāmās nelauksaimnieciskās darbības*.

Vietējās DVV kā lauksaimniecības “nozares” pamatvienības ietver nelauksaimniecisko blakusdarbību uzskaiti gadījumos, ja tās nevar nodalīt no galvenās lauksaimnieciskās darbības.

Vietējo DVV neatdalāmās nelauksaimnieciskās blakusdarbības definē kā darbības, kas cieši saistītas ar lauksaimniecisko ražošanu, kurām ražošanas informāciju, starppatēriņu, strādājošo atlīdzību, darbaspēka ieguldījumu un bruto pamatkapitāla veidošanu nevar nodalīt no informācijas par galveno lauksaimniecisko darbību statistiskās novērošanas periodā.

Izšķir divus galvenos nelauksaimnieciskās blakusdarbības veidus ([14], p.1.18.4):

- Darbības, kas pārstāv lauksaimnieciskās darbības turpinājumu un izmanto lauksaimniecības produktus:
  - o lauksaimniecības produktu pārstrāde;
  - o lauksaimniecības produktu, piem., olu un kartupeļu šķirošana un pakošana;
- Darbības, kas ietver lauku saimniecību un tās ražošanas līdzekļus (iekārtas, ierīces, ēkas, darbaspēku). Šīs darbības pamatā ir:
  - o lauku tūrisms - nometnes, ēdināšana, viesnīcas, dažādi pansiju veidi, utt.;
  - o sports un atpūta laukos – zemes izmantošana tādām darbībām kā golfs, jāšana ar zirgiem, medības, makšķerēšana, utt.;
  - o lauksaimnieciska rakstura pakalpojumi trešajām pusēm, piem., lauksaimniecības

mašīnu īre un remonts, apūdeņošanas projekti, lauksaimniecības konsultāciju pakalpojumi, produktu uzglabāšana, saimniecības ēku uzturēšana, komerciāli pakalpojumi attiecībā uz dažādiem lauksaimniecības produktiem, lauksaimniecības produktu transports, utt. Šīs ir blakusdarbības tikai tad, ja tās tiek veiktas trešās puses labā. Tās jāuzskata par palīgdarbībām attiecībā uz paša zemnieka ražošanu:

- o ainavas veidošanas pakalpojumi - zāles pļaušana, dzīvžogu apgriešana, sniega tīrīšana, dizains, zaļās zonas iekārtošana un uzturēšana u.tml.:
- o zivkopība;
- o citas darbības, kas ietver zemes un lauksaimnieciskās ražošanas līdzekļu izmantošanu.

Nelauksaimniecisko vienību lauksaimnieciskās blakusdarbības irniecīgas, un **pēc vienošanās** tiek uzskatītas par nulli. **Nelauksaimniecisko vienību lauksaimnieciskā darbība īstenībā vienmēr tiek uzskatīta par nodalāmu** kontēšanas datu izpratnē, pateicoties lauksaimnieciskās ražošanas līdzekļu un produktu specifiskajām īpašībām, kā arī datu avotiem un metodēm, ko lieto, sastādot gala LEK.

Lauku saimniecībās ražotās nelauksaimniecības preces un pakalpojumus neietver LEK, ja vien tās nav neatdalāmās blakusdarbības rezultāts.

2.4. NOZARES IZLAIDES APRĒĶINS

Saražotās preces tiek uzskaitītas no tā brīža, kad prece ir kļuvusi lietojama. Starppatēriņā preces tiek uzskaitītas tai brīdī, kad tās tiek izmantotas ražošanas procesā, bet ne tad, kad pirktas vai ievietotas noliktavā. *Par atskaites periodu* parasti pieņem kalendāro gadu.

Lauksaimniecības produktu resursu un izlietojumu shematisks attēls

Bruto izlaide (1q)						
Zudumi (2q)	Izmantojamā izlaide (3q)					Sākuma krājumi (SK) (4q)
Kopējie pieejamie resursi (5q)						
Vienības iekšējais patēriņš (6-8q=9q)	Ražotāju pārstrādātais (10q)	Pašpatēriņš (11q)	Kopējais noiets (12q)	S(*) (13q)	Gala krājumi (GK) (14q)	
					SK-GK (**)	(16q)

(*) S = personiskajām vajadzībām saražotās pamatkapitāla preces

(**) SK- GK = izmaiņas krājumos. Iepriekš attēlotajā diagrammā tiek pieņemts, ka gala krājumi ir lielāki par sākuma krājumiem

Progresīvā aprēķina sākumpunkts ir:

- bruto izlaide (aile 1q), vai
- izmantojamā izlaide (aile 3q)

atkarībā no tā, vai atbilstošie ievākuma skaitļi ietver lauka, ražas novākšanas un saimniecības zudumus, vai nē.

Bruto izlaidē tiek ietverta visa lauksaimniecības produkcija, kas saražota vietējās DVV. Atšķirībā no iepriekšējās metodikas, no bruto izlaides paredzēts atņemt dzīvniekus, kas importēti tālākai audzēšanai vai nobarošanai (agrāk šo dzīvnieku vērtību iekļāva gan izlaidē, gan starppatēriņā). Pie *zudumiem* pieskaita tos apjomus, kas rodas uz lauka ražas novākšanas laikā un saimniecībās uz vietas glabājot. Bet tie zudumi, kas rodas dažādās pārdošanas stadijās, piemēram, transportēšanas laikā, glabāšanas (pie tirgotāja) un pārstrādes laikā, šeit netiek ietverti. *Sākuma krājumi* ietver sevī pabeigtu un nepabeigtu produkciju, kas atrodas pie ražotāja. Krājumi, kas atrodas dažādās pirkšanas un pārdošanas stadijās, šeit netiek uzskaitīti. Attiecībā uz putnkopību, inkubatoros ievietotās olas perēšanai ir jāuzskaita pie nepabeigtām precēm jeb produkcijas. *Kopējie pieejamie resursi* aprēķināmi kā izmantojamā produkcija plus atlikums gada sākumā. *Vienības iekšējais patēriņš* sastāv no lauksaimnieciskās vienības iekšienē (vietējā DVV) saražotiem produktiem, kurus tai pašā atskaites periodā arī patērē ražošanas vajadzībām. Kā *ražotāju pārstrādātais* tiek uzrādīts tikai tas pašu ražoto izejvielu daudzums, kas izmantots pārstrādei uz vietas saimniecībā, izņemot tos, kas nav nodalāmi no galvenās lauksaimnieciskās darbības. Ja šī pārstrāde ir neatdalāmās blakusdarbības (sk. iepriekš), tad iegūto pārstrādāto produktu ieskaita izlaides vērtībā, bet pamatproduktus, ko izmanto šīs pārstrādes darbības, neuzskaita ne kā izlaidi, ne kā starppatēriņu.. *Pašpatēriņš* ietver mājsaimniecībās patērēto produkciju, kas ir saražota uz vietas, kā arī produktus, kas izlietoti kā samaksa natūrā šai saimniecībā nodarbinātajiem vai arī apmainīti pret citām precēm. *Kopējais noiets* ietver to saražotās produkcijas daļu, kas tiek pārdota citām vienībām (lauksaimnieciskajām vai citu nozaru), izņemot pamatlīdzekļu realizāciju. Tas tiek iedalīts iekšzemes noietā ārpus nozares, iekšzemes noietā citām lauksaimnieciskajām vienībām un noietā ārvalstīm. Tātad, salīdzinot ar līdzšinējo pieeju, noiets ietver visu pārdoto, nevis tikai pārdevumus ārpus lauksaimniecības sektora. Par attiecīgo summu savukārt palielinās lauksaimniecības starppatēriņš.

“Nozares” izlaidē iekļaujams:

- Pārstrāde (atdalāmā) (10q)
- Pašpatēriņš (11q)
- Kopējais noiets (12q)
- Pašu vajadzībām saražotās pamatkapitāla preces (13q)
- Krājumu palielinājums saimniecībās (16q)
- Atšķirībā no iepriekšējās metodikas nozares izlaidē iekļauj arī daļu no vienības iekšējā patēriņa (9q), ja tas atbilst šādiem kritērijiem (rokasgr. 1.1 red. 2.20.7):
  - o abām veiktajām darbībām jāatrodas dažādos NACE 1.red. četrципарu līmeņos (nodaļa 01: Lauksaimniecība, medniecība un ar to saistītie pakalpojumu darbības veidi). Šī kritērija izmantošana izslēdz, piemēram, lopbarībai izlietotā piena vai sēklas, kas saražota un patērēta augkopības produkcijas ražošanai tai pašā saimniecībā, novērtēšanu (vienā un tai pašā uzskaites periodā);
  - o attiecīgajam lauksaimniecības produktam jābūt lielai ekonomiskajai vērtībai lielai daļai zemnieku;
  - o datiem par cenām un apjomiem naturālā izteiksmē jābūt viegli pieejamiem. Vairākiem nepārdodamiem produktiem šo kritēriju ir grūti piemērot:

Saskaņā ar šiem kritērijiem, vienīgi augkopības produkti, kas tiek izmantoti dzīvnieku barībai, ir iekļaujami nozares izlaidē. Dzīvnieku blakusprodukti tiek izslēgti no vienības

iekšējā patēriņa, jo ir praktiskas grūtības iegūt datus par apjomiem naturālā izteiksmē un it īpaši par cenām. Tomēr, saskaņā ar ASA ekspertu konsultācijām Eurostat, katrai valstij ir tiesības noteikt LEK izlaidē ietveramo produktu loku atkarībā no produkta nozīmīguma un tā, vai ir pieejama informācija par to. Teorētiski LEK izlaidē varētu iekļaut arī noganīto zāli un iegūto organisko mēslojumu, ja ir pietiekami precīza informācija par to. Šo produktu iekļaušana vai neiekļaušana izlaidē neietekmē sektora rezultātu, jo tādā pašā vērtībā minētie produkti tiek iekļauti arī starppatēriņā.

Te jāuzskaita to produktu kopējie apjomi naturālā izteiksmē, ko atskaites gada laikā izmanto ražošanas darbībai un kuri tiek ieskaitīti “nozares” izlaidē (sk. 2.20.9), un nevis apjomi, ko atskaita no attiecīgā gada izlaides nākamā atskaites gada izlaidei (pēdējie jāieskaita attiecīgā produkta “gala krājumu” ailē).

Tajā pašā laikā izlaidē iekļautais vienības iekšējais patēriņš tiek iekļauts arī starppatēriņā.

2.5. STARPPATĒRIŅŠ

Starppatēriņš ir visu ražošanas procesā ieguldīto preču un pakalpojumu vērtība, izņemot pamatlīdzekļus, kuru patēriņš tiek uzskaitīts kā pamatkapitāla patēriņš. Attiecīgās preces un pakalpojumus pārveido vai izlieto ražošanas procesā. Sīkākā klasifikācijā pa dažādām posteņu kategorijām, starppatēriņš uzrāda lauksaimniecības sasaisti ar citām ekonomikas nozarēm, ko izraisa ieguldījumi. Starppatēriņš ir arī labs lauksaimnieciskās ražošanas intensitātes rādītājs.

Kā galvenos starppatēriņa posteņus varam minēt šādus: iepirktais sēklas materiāls, lopbarība (izņemot to, kas pirktas no cita ražotāja), minerālmēsli un citi augšņu uzlabotāji, farmaceitiskie produkti, degviela, smērvielas, kurināmais, tehnikas uzturēšana un labošana, pakalpojumi. Atšķirībā no iepriekšējās pieejas, kur starppatēriņā iekļāva tikai tās preces un pakalpojumus, kas saņemti no nelauksaimnieciskām vienībām, tagad tajā bez tam ietilpst arī viss tas iekšējais lauksaimnieciskās nozares patēriņš, kas tika papildus ieskaitīts kā izlaide. Pie tā pieder:

- Preces un pakalpojumi, ko viena vietējā DVV nodrošina otrai (ražošanas nolūkos) pat, ja šīs vienības pieder pie vienas institucionālās vienības (piemēram, no citām saimniecībām iepirktā sēkla, lopbarība, kā arī citi resursi, ja vien tos vispār iekļauj produkcijā (salmi, kūtsmēsli utt.)).
- Tās pašas vienības ietvaros patērētās preces un pakalpojumus uzskaita kā starppatēriņu tad, ja tās parādās “nozares” izlaidē (kā pārdodamie dzīvnieku barības produkti, kā graudaugi, kartupeļi, siens, skābbarība u.c.)
- Saglabājas nosacījums, ka tirdzniecību ar lauksaimniecības dzīvniekiem neuzskaita ne kā starppatēriņu, ne kā izlaidi. Tagad šis nosacījums attiecas arī uz dzīvnieku importu saimniecībās (skat. iepriekš “bruto izlaide”).

2.6. NOVĒRTĒŠANA NAUDAS IZTEIKSMĒ

Lai aprēķinātu “nozares” izlaidi, pievienoto vērtību un ienākumus, ir nepieciešama saražotās produkcijas un izmantoto resursu izteikšana naudas izteiksmē. Novērtēšanai tiek izmantotas šādas cenas: pārdevumiem- bāzes cena, starppatēriņam- preču un pakalpojumu iegādes cena (viss- bez PVN).

Bāzes cena ir tirgus cena (ražotāja cena), kuru saņem ražotājs par saražoto produkciju, pie kuras ir pieskaitītas arī subsīdijas un atņemti nodokļi, kas tiek maksāti speciāli par konkrēto produktu. Līdzšinējais novērtējums bija vienīgi ražotāja cenās, t.i. neieskaitot subsīdijas par konkrēto produktu. Šāda izmaiņa labāk palīdz novērtēt reālo cenu, ar kādu

var rēķināties ražotājs, ražojot konkrēto produktu.

Iegādes cena ietver cenu, par kādu ražotājs precī saņem ‘*pie savas saimniecības vārtiem*’⁷, izņemot PVN. Tātad, pie resursu importa cenas tiek pieskaitīti visi izdevumi līdz prece nokļūst pie ražotāja. Ja ražotājs pats precī nopērk veikalā vai viņam to piegādā tirgotājs, tad iegādes cena ietver arī transporta un piegādes izmaksas.

Galaprodukcijas novērtēšana. Bāzes cenās tiek novērtēta pārstrādātā, saimniecībā patērētā un naturālā izteiksmē samaksātā produkcija. Tāpat novērtē arī pārdoto produkciju, ietverot visus nodokļus, izņemot PVN. Gadījumā, ja cenas vietējā tirgū ir atšķirīgas no eksporta, tad izdala divas atsevišķas pozīcijas attiecīgajiem apjomiem. Arī preces, kuras pārdod citām lauksaimniecības vienībām pēc veida un struktūras var atšķirties no precēm, kas tiek pārdotas ārpus “nozares”, tādēļ arī šiem apjomiem izdala atsevišķas ailes, kuriem katram var piemērot savu cenu.

Paša ražotais kapitāls sastāv no vietējos apstākļos saražotā ganāmpulka un esošo augļu dārzu palielināšanas. Šeit lieto ražošanas izmaksas.

Izmaiņas krājumos novērtē pēc ražošanas izmaksām brīdī, kad prece tur tiek ievietota vai izņemta. Lauksaimniecībā neiesaka lietot vidējo gada cenu, it īpaši graudiem, tādēļ, ka to ražošanai ir sezonāls raksturs. Tas nozīmē, ka krājumu papildināšana notiek otrajā gada pusē, un tāpēc jāņem tā cena, kas veidojas krājumu papildināšanas brīdī. Pie krājumu samazināšanas jebkurā gada laikā jālieto tā cena, kas bija novākšanas laikā. Tomēr sakarā ar uzskaites īpatnībām te ir iespējami dažādi varianti, kas sīki aprakstīti rokasgrāmatā (sad.2.70).

Novērtējot krājumu izmaiņas lopkopībā, nav svarīgi, vai lopi ir izaudzēti valstī vai importēti un pēc tam audzēti.

Bez tam metodoloģija paredz arī novērtēšanu *salīdzināmās cenās*, kas tiek darīts arī sastādot Latvijas LEK.

Novērtēšanu salīdzināmās cenās lieto, lai noteiktu attiecīgos lielumus faktiskajā gadā pie nemainīgām cenām. Aprēķināšanas princips ir vienkāršs: faktiskā gada produkcijas daudzums tiek reizināts ar bāzes gada attiecīgām cenām un tikai tad saskaitīts kopā. Tas dod iespēju noteikt produkcijas apjoma un cenu indeksus.

ES pievienotās vērtības nodoklis par pirkumiem tiek kompensēts divos veidos:

ar cenu. Šajā gadījumā ražotājs pārdod precī par cenu, kura ir palielināta par PVN, bet nepārskaita to tālāk finansu organizācijām, bet izmanto pirkumu pievienotās vērtības kompensēšanai;

kā atlīdzinājums. Šajā sistēmā ražotājs pārdod savu produkciju bez PVN. Uz iesnieguma pamata viņam tiek kompensēta PVN summa par iepirktajiem resursiem ražošanas vajadzībām.

Arī Latvijā ir divi līdzīgi PVN kompensācijas veidi, bet lielākā daļa lauksaimniecisko ražotāju pagaidām nav reģistrējušies kā PVN maksātāji.⁸ Likumā paredzētā PVN kompensācija 12% apmērā PVN nemaksātājiem, kas nodod pašu ražoto produkciju lauksaimniecības produkcijas pārstrādes uzņēmumiem, sedz daļu no PVN viņu izdevumos.

---

⁷ Angļu val. - *Farm Gate Price*

⁸ Pēc likuma “Par pievienotās vērtības nodokli” zemnieku saimniecībām ir tiesības neregistrēties kā PVN maksātājiem, ja kopējā ar nodokli apliekamo preču piegāžu un sniegto pakalpojumu vērtība iepriekšējo 12 mēnešu laikā ir mazāka par 30000 latu

Pēc metodikas ir jāņem vērā starpība starp PVN ražošanas izdevumos un PVN ieņēmumos. Ja saņemtā PVN kompensācija pārsniedz PVN, kas samaksāts par resursu iegādi, tad starpība jāuzskaita kā “pārējās subsīdijas”, bet ja samaksāts vairāk nekā kompensēts – ailē – “pārējie nodokļi”.

2.7. LAUKSAIMNIECĪBAS SEKTORĀLO RĀDĪTĀJU APRĒĶINĀŠANA

Lauksaimniecības sektora pievienotā vērtība tiek aprēķināta, no galaprodukcijas atņemot starppatēriņu. Tā atspoguļo nozares ražošanas rezultātu attiecīgā laika periodā. Aprēķina shēma ir parādīta Tab. 2.7-1. Saskaņā ar šo tabulu, bruto pievienotā vērtība faktoru izmaksās tiek pielīdzināta lauksaimniecības kopproduktam. Ar faktoru izmaksām šeit tiek saprastas ražotājam nepiederošu ražošanas faktoru - zeme, darbs, kapitāls - izmaksas. Lauksaimniecības kopprodukta aprēķini tiek reducēti līdz ienākumiem no kopējās, kā arī ģimenes nodarbinātības lauksaimniecības sektorā.

Tab. 2.7-1 Sektorālo rādītāju aprēķina shēma.

Nr.	Nosaukums	Formula
1	Gala produkts	
2	Starppatēriņš	
3	Bruto pievienotā vērtība bāzes cenās	(1)-(2)
4	Pamatlīdzekļu patēriņš	
5	Neto pievienotā vērtība bāzes cenās	(3)-(4)
6	Pārējie ar ražošanu saistītie nodokļi	
7	Pārējās subsīdijas	
8	Bruto pievienotā vērtība faktoru izmaksās	(3)-(6)+(7)
9	Neto pievienotā vērtība faktoru izmaksās	(5)-(6)+(7)=(8)-(4)
10	Atlīdzība strādājošiem	
11	Darbības neto rezultāts	(9)-(10)

Ar *pamatlīdzekļu patērēšanu* ir saprotams nolietojums. Galvenā atšķirība no nolietojuma, kāds tiek aprēķināts nodokļiem vai finansu grāmatvedībā ir tā, ka šeit nepieciešams aprēķināt nolietotā pamatkapitāla atjaunošanu pēc aizvietošanas cenām aprēķina periodā. Šādi aprēķinot pievienoto vērtību, tiek izslēgta neesoša peļņa, kas var parādīties uz inflācijas rēķina.

Pamatkapitāla patēriņš LEK vajadzībām ir jānodala no finansiālos nolūkos aprēķinātā nolietojuma un būtu jāvērtē, balstoties uz pamatkapitāla preču krājumiem un šo preču dažādo kategoriju iespējamo ekonomisko izmantošanas laiku. Ja nav pieejama informācija par pamatkapitāla preču krājumiem, to ieteic aprēķināt, balstoties uz pastāvīgās inventarizācijas metodi, iegādes cenu novērtējot pārskata periodā, nevis balstoties uz vēsturiskām vērtībām. Aizvietošanas cenai par pamatu jāņem cenas, kuras ir jāmaksā pārskata periodā, lai aizstātu esošo pamatkapitāla precī ar jaunu, kura pēc iespējas vairāk līdzinās iepriekšējai. Šāda pieeja turpmāk nepieciešama arī precīzai neto iekšzemes produkta aprēķināšanai. Jāizmanto lineārā nolietojuma aprēķina metode.

Pamatkapitāla patēriņu aprēķina tiem ražošanas līdzekļiem, kuru darbības laiks ir garāks par vienu gadu, bet pārējos uzskaita pirkšanas brīdī pie starppatēriņa. Pamatkapitāla

patēriņu nerēķina sekojošiem objektiem:

- neražotajiem līdzekļiem (zeme, patentēti līdzekļi),
- lauksaimniecības dzīvniekiem.

Atšķirībā no iepriekšējās metodikas, ilggadīgie stādījumi ir pamatkapitāla patēriņa objekts.

Atlīdzība strādājošiem ietver bruto algu (tajā ietilpst ienākuma nodokļa un darba ņēmēja sociālā nodokļa maksājumi), darba devēja sociālos maksājumus, samaksu graudā, strādājošo transporta izmaksas, kā arī dzīvošanas izmaksas, ja darba devējs to nodrošina.

Ar ražošanu saistītie nodokļi ES ir nodokļi par kvotu pārsniegšanu piena un cukurbiešu ražošanā, par zemes piesārņošanu no lauksaimnieciskās ražošanas. Latvijas gadījumā šeit būtu jāskaita zemes nodoklis, dabas resursu nodoklis, kā arī lauksaimniecības tehnikas un transporta ikgadējās nodevas.

Tiek uzskatīts, ka ar importu saistītie nodokļi (piemēram, muitas un akcīzes nodokļi) jau tiek ietverti resursu iegādes cenā, tādēļ šeit otrreiz vairs tos nevajadzētu uzrādīt. Bet, ja precīzi tieši importē ražotājs, tad šie importa maksājumi ir jāietver iegādes cenā.

Atšķirībā no iepriekšējās metodikas, tie nodokļi, kas ir specifiski kāda noteikta produkcijas veida ražošanai, ir jāiekļauj šī produkta izlaidē ar mīnus zīmi, bet ailē “ar ražošanu saistītie nodokļi” jāuzskaita tikai pārējie nodokļi. Latvijā mūsu aprēķinos neviens nodoklis līdz šim nav iekļauts kā specifisks kādam konkrētam produktam.

Subsīdijas ir tekoši vai vienreizēji valdības maksājumi, kuriem ir nosliece samazināt ražošanas cenu. Lauksaimniecības kopprodukta aprēķinā uzrāda tikai tos maksājumus, kas tieši nonāk pie ražotāja. Par subsīdijām lauksaimniecībā netiek uzskatīti:

- tekošie maksājumi; kas, lai gan skaitās kā subsīdijas, bet netiek maksāti lauksaimnieciskās ražošanas vienībām (piemēram, pārtikas rūpniecībai piešķirtās summas, lai pozitīvi ietekmētu lauksaimniecisko ražotāju cenas);
- investīcijas, izņemot kredītu procentu subsīdijas;
- valsts tekošie maksājumi ģimenēm kā patērētājām. Tie tiek uzskatīti par sociālās nodrošināšanas pabalstiem vai citiem tekošo maksājumu veidiem (piemēram, tā var būt finansiāla palīdzība jauniem lauksaimniekiem vai lauksaimniekiem, kas maina nodarbošanos; sociālās nodrošināšanas piemaksas).

Latvijā šajā grupā tika ieskaitītas faktiski gada laikā izmaksātās Zemkopības ministrijas subsīdijas, kas attiecas tieši uz ražotājiem, kā arī atmaksātais degvielas akcīzes nodoklis (kas uzskatāms par faktorieņēmumu).

Pēc jaunās metodikas tās subsīdijas, kas attiecināmas uz konkrētu produktu, iekļaujamas attiecīgā produkta izlaidē, bet pie faktorieņēmumiem – tikai pārējās subsīdijas.

Darbības neto rezultāts ir ražotāju guvums no lauksaimniecības, kas ietver pašu lauksaimnieku (ģimeņu) darbu, praktiski tas ir ienākums no zemes, kapitāla un nealgotā darba.

Darbības neto rezultātam pievienojot saņemtos, un atņemot samaksātos procentus par aizdoto kapitālu, kā arī nomas maksājumus par ražošanas ēku un zemes nomu, iegūst *uzņēmējdarbības neto ienākumu*. Ar to vērtē kompensāciju par neapmaksāto darbu, atlīdzību par saimniecības zemi un ienākumus no kapitāla izmantošanas.

Rezultātus parasti izmanto lauksaimniecībā nodarbināto ienākumu aprēķināšanai, kā arī agrārās politikas efektivitātes novērtēšanā. Bez tam šie rezultāti tiek izmantoti

starptautiskos salīdzinājumos, tai skaitā ārpus ES ietvariem.

2.8. GALVENĀS IZMAIŅAS LEK 97 ROKASGRĀMATĀ, SALĪDZINOT AR IEPRIEKŠĒJO

LEK 97 metodikas galvenās izmaiņas, salīdzinot ar 1989. gada rokasgrāmatu ir šādas ([14], 136.lpp.

Uzskaites pamatvienība.

Iepriekšējā rokasgrāmatā par pamata uzskaites vienību ir pieņemta kāda noteikta viendabīga produkta ražošana. Tagad par to tiek uzskatīta lauku saimniecība, t.i. uzņēmums, kura pamatnodarbošanās ir lauksaimniecības preču ražošana.

Praksē tas nozīmē, ka LEK jāietver informācija par lauku saimniecībām, kuras kaut daļu no produkcijas pārdod, un LEK tiek aptverta ne tikai tieši lauksaimnieciskā ražošana, bet arī pārējie ar saimniecību nesaraunami saistītie darbības veidi (lauksaimniecības produktu pārstrāde, kā arī citi darbības veidi, kas notiek saimniecībā, izmantojot lauksaimnieciska rakstura ražošanas līdzekļus – piemēram, lauku tūrisms, mežsaimniecība vai zveja). Netiek ietverti tie darbības veidi, par kuriem tiek veikta atsevišķa uzskaitē.

Turpinās diskusija par mazo saimniecību iekļaušanu LEK (kuras ražo vienīgi savam patēriņam). To lielā mērā radīja kandidātvalstu atšķirīgā situācija, kur, salīdzinot ar dalībvalstīm, šādu saimniecību īpatsvars ir ievērojams. Pēdējais EUROSTAT priekšlikums iesaka iekļaut LEK visas tās saimniecības, ražošana kurās notiek aiz ekonomiskiem apsvērumiem.

Produkcija.

Vairs nepastāv “nacionālās saimniecības” koncepcija, kas visu lauksaimniecības sektoru uztvēra kā vienu lielu saimniecību. Tagad nozares produkcijā papildus pārdevumiem ārpus lauksaimniecības sektora, krājumu izmaiņām, personīgajam patēriņam saimniecībā, ietilpst arī saimniecību savstarpējie pārdevumi, kā arī tā produkcija, kas tiek izlietota tajā pašā saimniecībā uz vietas tekošā gada laikā cita produkcijas veida ražošanai un, kurai iespējams konstatēt cenas un daudzumu (te jāieskaita tirgojamā lopbarība– graudaugi un pākšaugi, kartupeļi un eļļas augu sēklas, kā arī netirgojamā barība, kas ir žāvēta vai citādi sagatavota– siens, skābbarība, skābsiens un cita pārstrādātā zāles barība).

Produkcijas veidi, kuru ražošanas periods nav noslēdzies gada beigās, tiek novērtēti kā nepabeigtā ražošana. Praksē tas attiecas uz ilgstoša cikla produktiem, piemēram, mājlopi un līgumdarbi jaunos stādījumos.

Produkcija ir jānovērtē bāzes cenās, ar ko saprot cenu, ko saņem ražotājs, atskaitot no tās nodokļus par šo produktu, bet iekļaujot subsīdijas, kas attiecas uz produktu.

Starppatēriņš.

Papildus iekļauti starppatēriņā ir šādi posteņi:

- Lauksaimniecības produkti, kas iepirkti no citas saimniecības (izņemot lopus);
- Tie produkti, kas tikuši izlietoti kā starppatēriņš pašu saimniecībā (kas iekļauti produkcijā);
- Maksājumi par nesveramo aktīvu izmantošanu (tādi kā ražošanas tiesības, piena kvotas ES u.c.).

Starppatēriņā vairs neietver dzīvo lopu importu – tas tiek atņemts tieši no ražošanas apjoma.

Ienākumu pārdale.

Stingrāk noteikta robeža starp subsīdijām un kapitāla transfertiem. Pēdējos ailē “subsīdijas” neiekļauj. Ailēs “nodokļi” un “subsīdijas” iekļauj vienīgi tos nodokļus un subsīdijas, kas neattiecas tieši uz konkrētu produktu, jo pārējie jau tiek iekļauti produkcijas cenās. Nodokļi un subsīdijas ir jāreģistrē uz to laika momentu, kad tās ir aprēķinātas (nevis faktiski izmaksātas, kā līdz šim).

Ilggadīgiem stādījumiem un sējumiem tiek aprēķināta amortizācija.

3. INFORMĀCIJAS IEGŪŠANA UN APSTRĀDE LATVIJĀ LEK 97 METODIKAS VAJADZĪBĀM

3.1. IZMANTOTĀS INFORMĀCIJAS AVOTU VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

Kvalitatīvas un metodikai atbilstošas informācijas pieejamība joprojām ir galvenais priekšnosacījums LEK izstrādei un attīstībai Latvijā. Tam ir nepieciešams pilns datu kopums par visām lauksaimnieciskās ražošanas sastāvdaļām (produkcija, tās izlietojums, cenas, resursu izmaksas, subsīdijas, nodokļi, pamatkapitāla izlietojums u.c.). Tā kā aprēķins ir vienots, tad neprecizitātes kādā no šīm pozīcijām tieši ietekmē gala rezultātu – lauksaimnieku ienākumu aprēķinu. Šajā nolūkā jau sākot darbu pie LEK ieviešanas Latvijā, informatīvās bāzes apzināšanai un uzlabošanai ir veltīta īpaši liela uzmanība.

Shematiski galvenos informācijas avotus un tās saturu var aplūkot Tab. 3.1-1.

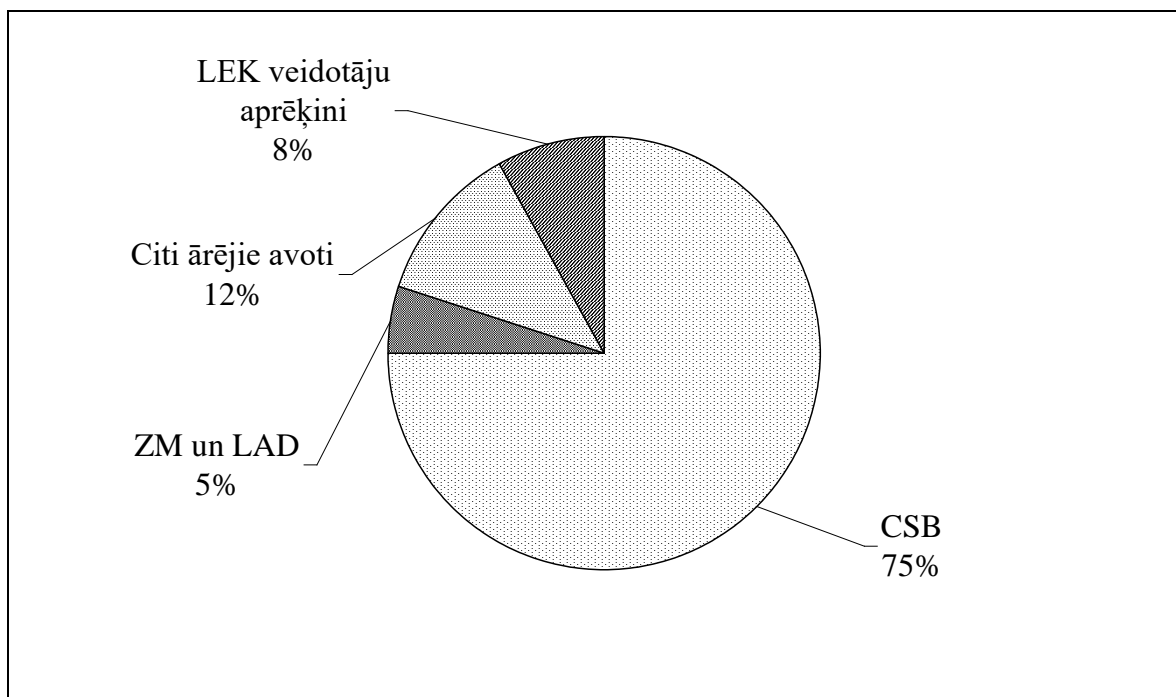
Tab. 3.1-1. Izmantotās informācijas un avotu raksturojums

Informācijas avoti	Informācijas saturs
Centrālā statistikas pārvalde	<ul style="list-style-type: none"> • Produkcijas fiziskais apjoms • Lopu skaits un sējumu platības • Pārdotās produkcijas cenas • Produkcijas izlietojuma struktūra • Starppatēriņš • Algotā darba apmaks • Nodokļi, nomas maksa, kredītu procenti
Zemkopības ministrija	<ul style="list-style-type: none"> • Subsīdijas un akcīzes atmaksa • Produkcijas fiziskā apjoma prognozes • Dažu mazizplatīto, netradicionālo produkcijas veidu ražošana • Cita informācija pēc pieprasījumiem
Citi ārējie avoti	<ul style="list-style-type: none"> • Produkcijas krājumu cenas (LLKC) • Pamatlīdzekļu nolietojums (LVAEI, ražotāju aptauja) • Iepirkto graudu apjoms (Labības tirdzniecības aģentūra) • Resursu izlietošana atsevišķu produkcijas veidu ražošanā (LLKC, ražotāju aptauja) • Nozaru ekspertu vērtējums (produktu ražošanas apjomu un cenu prognozes)
LEK veidotāju aprēķini	<ul style="list-style-type: none"> • Pieejamās informācijas transformācija (izmantojot dažādus koeficientus) • Trūkstošo LEK sastāvdaļu aprēķināšana (kā piemēram, produktu ražošanas apjoms un cenas)

Ir izveidoti cieši kontakti ar galvenajām datu vākšanas institūcijām (Centrālā statistikas pārvalde, Zemkopības ministrija), iespēju robežās ir apzināta informācija, ko iespējams iegūt no citām institūcijām un avotiem, tai skaitā Lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centrs (LLKC), pārstrādes un ražotāju organizācijas (Valsts labības tirdzniecības aģentūra, Piensaimnieku centrālā savienība), tirgus izpētes dienesti (LVAEI Tirdzniecības veicināšanas centrs). Iztrūkstošo datu aprēķināšanai tiek izmantotas lauksaimniecības rokasgrāmatas, zinātniskie pētījumi un publikācijas, atsevišķu ražotāju sniegtie dati un speciālistu vērtējums.

Dažādu informācijas avotu īpatsvars LEK sastādīšanā ir attēlots Zīm. 3-1.

Zīm. 3-1. Informācijas ieguves avoti LEK vajadzībām.

Attēlotais dalījums ir aptuvens, tā mērķis ir raksturot avotu patreizējo svarīgumu galarezultāta iegūšanā. Jaunākajiem novērtējumiem un prognozēm, kur vēl nav pieejama oficiālā statistika, pašu veikto aprēķinu īpatsvars ir ievērojami lielāks, kas vēlāk tiek aizvietots ar oficiālu statistikas informāciju. Citu avotu izmantošana šiem aprēķiniem ir daudz nozīmīgāka. Iegūto novērtējumu un prognožu rezultātus ir lietderīgi izvērtēt attiecīgo nozaru ekspertiem, lai rezultāti būtu pēc iespējas ticami.

Turpinājumā detalizētāk aplūkots 1999. gada LEK izmantotā sākotnējā informācija un tās apstrāde. Izmantotie datu avoti pamatinformācijai ir zināmā mērā analogi gadu no gada, kaut gan arī tie mainās, pilnveidojoties informācijas ieguves avotiem. Nākotnē par vienu no nozīmīgākajiem informācijas avotiem, īpaši ekonomiskajos rādītājos, varētu kļūt SUDAT (saimniecību uzskaites datu tīkls).

3.2. PRODUKCIJAS APJOMA NOTEIKŠANA

Produkcijas apjoma aprēķinam tiek izmantoti oficiālie CSP dati, kur tie ir pieejami.

Novērtējot statistikā neapvertos augu produktus, kā piemēram: pārējās tehniskās kultūras, kultivētās dzērvenes, sēnes, tika izmantoti pašu aprēķini. Te izmantota ZM Lauksaimniecības gada ziņojumā publicētā u.c. informācija. Šajā grupā var uzskaitīt arī savvaļas ogu un sēņu ievākšanu, ziemsvētku eglīšu audzēšanu speciālās audzētavās.

Patreiz, trūkstot konkrētiem datiem, minētā produkcija novērtēta ar 1% no augkopības gala produkcijas. Arī ailē “pārējās tehniskās kultūras” (ķimenes, sinepes, magones u.c.) ir novērtēta vidējā ražība ar 1.0 t/ha. Daļējs aprēķins tiek veikts arī dažām lopbarības kultūrām (ganību zālei– izmantojot statūsabiedrību veidlapas (nr.24-barība) un attiecinot uz visām saimniecībām atbilstoši lopu skaitam; salmiem– izmantots CSP aprēķins). Dati par kūtsmēslu daudzumu tiek iegūti no informācijas par to izlietojumu. Minētās kultūras pagaidām tiek iekļautas LEK, bet jautājums par to iekļaušanu, un tādā gadījumā atzītas metodikas izveidošana to apjoma un vērtības noteikšanai, ir vēl diskutējams.

Lopkopībā ir izmantoti liellopu, cūku, aitu un kazu dzīvsvara pieauguma aprēķini, kas iegūti pēc šādas formulas:

Liellopu (cūku, aitu un kazu, māļputnu) produkcija = saražotās gaļas apjoms dzīvsvārā (CSP dati) + (vai -) krājumu izmaiņas ganāmpulkā + dzīvo lopu eksports – dzīvo lopu imports (saimniecībās).

Krājumu izmaiņas ganāmpulkā aprēķina, lopu skaitu uz gada sākumu un beigām (CSP dati) reizinot ar vidējo svaru (pēdējais tiek novērtēts, izmantojot CSP datus par statūsabiedrībām, dzīvnieku pārraudzības datus u.c. informāciju). Dati par dzīvnieku importu un eksportu tiek iegūti no ārējās tirdzniecības statistikas.

Ražotā piena, olu, vilnas daudzumam izmantoti tieši statistikas dati.

Ailē “pārējie dzīvnieku produkti” ir iekļauti zirgi, biškopības produkti, truši, kažokādas, kā arī kūtsmēsli. Papildus, atsevišķi neuzskaitītā produkcija novērtēta kā 1% no lopkopības gala produkcijas. Tajā var ietilpt, piemēram, medījumi, kas iespēju robežās būtu jāiekļauj LEK kā atsevišķa pozīcija.

Lauksaimnieciska rakstura pakalpojumi. Gan statūsabiedrību un valsts saimniecību, gan arī individuālo saimniecību sniegtie lauksaimnieciskie pakalpojumi tiek iekļauti LEK izlaidē kā lauksaimnieciskie līgumdarbi. (Par 1999. gadu veidlapā “1-lauksaimniecība” nebija uzrādīts sniegto lauksaimnieciska rakstura pakalpojumu apjoms statūsabiedrībās, tādēļ tas aprēķināts, izmantojot 1998. gada datus proporcionāli kopējām izmaksām lauksaimniecībā šajās saimniecībās 1999. un 1998. gados. Par individuālām saimniecībām šis rādītājs iegūts tieši no apsekojumu datiem par 10 mēnešiem, pieņemot, ka novembrī un decembrī sniegto pakalpojumu apjoms nav nozīmīgs.)

Neatdalāmās nelauksaimnieciskās darbības. Pateicoties kopumā sekmīgai sadarbībai ar CSP, ir panākts risinājums par jaunās metodikas vajadzībām papildus nepieciešamo rādītāju ieguvu. Lauku saimniecību apsekojumā atsevišķi tiek uzskaitīti ieņēmumi no pakalpojumiem, kā arī ieņēmumi no nelauksaimnieciskās darbības. Pēdējās individuālajām saimniecībām tiek uzskatītas par neatdalāmām blakusdarbībām (jo izmaksas tiek prasītas par visu saimniecisko darbību kopā). Apsekojuma dati par 10 mēnešiem attiecināti uz gadu ar koeficientu 1,2, pieņemot, ka pārējā laikā to darbība caurmērā notiek tikpat intensīvi. No lauksaimniecības produktu pārstrādes individuālajās saimniecībās iekļauta piena un gaļas pārstrāde, jo apsekojumā tiek uzrādīti ieņēmumi no pārstrādātās produkcijas realizācijas. Tos attiecina uz gadu proporcionāli saražotajam apjomam, saglabājot pārstrādātās produkcijas īpatsvaru ražotajā no apsekojuma datiem. Savukārt statūsabiedrībās un valsts saimniecībās produktu pārstrāde un citi darbības veidi tiek uzskatīti par atdalāmiem, jo veidlapā “1-lauksaimniecība” ir prasīts uzrādīt izmaksas tieši lauksaimniecībā.

Detalizētāku aprakstu par nelauksaimniecisko blakusdarbību uzskaiti skatīt 3.6.p.

3.3. PRODUKCIJAS IZLIETOJUMA NOTEIKŠANA

Ne visa saražotā produkcija ietilpst lauksaimniecības “nozares” izlaidē (skat. 2.4. iedaļu),

tādēļ izlietojuma struktūrai ir būtiska nozīme LEK rezultātu veidošanā. Būtiski ir nošķirt divas galvenās izlietojuma grupas – nozares iekšējais patēriņš un patēriņš ārpus lauksaimniecības sektora. Tam ir tieša ietekme uz ienākumu rādītājiem. LEK parāda vēl sīkāku produkcijas izlietojuma iedalījumu, kas vēl vairāk paplašina LEK kā informācijas avota izmantošanas iespējas.

Latvijā pašlaik vēl netiek oficiāli izstrādātas pietiekami detalizētas produktu bilances, kas apgrūtina izlietojuma noteikšanu. Atšķirībā no ES pieņemtās prakses, daudziem produktiem ir nepilnīgi dati par pārdevumiem, t.i. netiek pilnībā aptverts tirgū pārdotais. Šī iemesla dēļ tika izmantoti vairāki datu avoti, no kuriem galvenie ir: statūtsabiedrību un valsts saimniecību statistikas veidlapa “1-lauksaimniecība” un individuālo saimniecību izlases apsekojums.

Izmantojot izlases apsekojumu, rodas grūtības noteikt produkcijas izlietojumu kalendārā gada laikā, jo līdz 1998. gadam tas sniedza informāciju tikai par tekošā gada ražas paredzamo izlietojumu, nekonkretizējot periodu, bet par 1998. un 1999. gadu (kaut arī veidlapā ir pieprasīts sniegt ziņas par izlietojumu visa gada laikā), dati nav konsekventi (krājumi 1999. gada sākumā ir uzrādīti 2– 2.5 reizes mazāki nekā gada beigās). Tas liecina, ka apsekojumā nav uzrādīts viss gada laikā izlietotais. Turklāt apsekojumā tiek prasīts uzrādīt izlietojumu tikai dažiem produktiem (graudi, kartupeļi, dārzeņi, augļi un ogas). Lai aprēķinātu izlietojumu kalendārā gadā, tika aprēķināta starpība starp iepriekšējā gada apsekojumā uzrādītajiem krājumiem gada beigās un šajā apsekojumā – gada sākumā, un šī produkcija sadalīta proporcionāli pa visiem izlietojuma posteņiem.

Jāņem vērā, ka šī apsekojuma dati neatspoguļo precīzu izlietojumu, jo tā ir daļēja prognoze uz 1.novembri. Produkcijas izlietojuma mērķa precīzu aprēķināšanu apgrūtina ražotāju svārstīgums lēmumu pieņemšanā.

Bez tam, informācijas precizēšanai tiek izmantoti šādi datu avoti:

1) ZM:

- graudu un kartupeļu izmantošana sēklai;
- pārstrādei iepirktās cukurbietes (cukurfabriku dati);

2) CSP:

- apsekojumā neietvertiem augkopības produktiem izlietojums norādīts proporcionāli veidlapās “1-lauksaimniecība” vai/un “24-barība” uzrādītajam īpatsvaram.

Lopkopības produktu izlietojums pēc CSP individuālo saimniecību apsekojuma ir pieejams par 10 mēnešiem gadā (janvāris – oktobris), kas tiek proporcionāli attiecināts uz visa gada ražošanas apjomu.

Atsevišķi izlietojuma posteņi 1999. gadam aprēķināti pēc šādas metodikas:

3.3.1. Zudumi

No individuālām saimniecībām dati par graudaugiem, pākšaugiem, kartupeļiem, dārzeņiem, augļiem un ogām iegūti no lauku saimniecību apsekojuma, tos attiecīgi koriģējot, kā minēts iep. lpp. Piemēram, kviešiem zudumi saskaņā ar apsekojuma datiem ir 566,2 t. Tos dalot ar visu izlietojuma veidu summu no apsekojuma un reizinot ar visu izlietojuma veidu summu, ņemot vērā 1998. gada beigu atlikumus, iegūstam zudumus kviešiem 733,7 tonnas. Starp ziemas un vasaras kviešiem šo skaitli sadala proporcionāli kopražai. Tāpat aprēķina pārējām augšminētajām kultūrām.

Cukurbietēm, rapsim - izmanto zudumu īpatsvaru kopējā produkcijā no statūtsabiedrību

datiem (veidlapa 1-lauksaimniecība).

Linšķiedrai, linsēklām– iepriekšējā gada zudumu % no veidlapas 1-lauksaimniecība (linšķiedrai– ar koeficientu 0,3 (ekspertu vērtējums) labāku laika apstākļu dēļ. Citām tehniskām kultūrām– zudumu % pieņemts analogi kā linsēklām.

Lopbarības kultūrām– zudumu % no veidlapas 24-barība ar ekspertu vērtējumu. (Lopbarības sakņaugiem 0,5% no produkcijas, sienam 1,5%, zaļajai masai skābbarībai u.c. 3%, salmiem 1,7%).

Pienam, olām– zudumu % no statūsabiedrību veidlapas 1-lauksaimniecība.

Liellopiem un cūkām– kā zudumi tiek uzskaitīti kritušie lopu, izmantojot kritušo lopu īpatsvaru ganāmpulkā no statūsabiedrību veidlapas Nr.24 (lopkopība). Par 2000. gadu arī par individuālām saimniecībām ir iegūta pilna lopu aprīte, ieskaitot kritušo dzīvnieku skaitu. Kritušie lopu tiek novērtēti ganāmpulkā esošo lopu cenās (teļi 18 Ls, slaucamās govīs 174 Ls, sivēni 16 Ls par vienu), bet izlietojuma daļā rādītāji tonnās tiek iegūti, dalot šādi iegūto kritušo lopu vērtību ar cenu, kādā novērtēta attiecīgo dzīvnieku produkcija (dzīvsvārā).

Par statūsabiedrībām un valsts saimniecībām informācija tiek iegūta no veidlapas “1-lauksaimniecība” par visu šo saimniecību kopu.

Pārējie produkcijas veidi: Puķkopības produkcija, “citi” augkopības un lopkopības produkti, kā arī lauksaimnieciska rakstura pakalpojumi un nelauksaimnieciskās blakusdarbības tiek uzskaitīti pamatā atbilstoši pārdevumiem, tādēļ tiem zudumi netiek aprēķināti.

3.3.2. Izlietojums sēklai

Atbilstoši jaunajai LEK metodikai, atsevišķi jāuzskaita pašu saimniecībā ražotās un pirtās (no citiem lauksaimniekiem) produkcijas izlietojums sēklai. Pirmais no tiem neietilpst nozares gala produkcijā.

Par statūsabiedrībām un valsts saimniecībām gan pašražotās, gan pirtās produkcijas izlietojums sēklai tiek iegūts no veidlapas “1-lauksaimniecība”.

Par individuālajām saimniecībām pašražotās produkcijas izlietojumu graudaugu kultūrām, kartupeļiem un dārzeņiem iegūst no lauku saimniecību apsekojuma, veicot aprēķinus, kā aprakstīts iepriekšējā lpp. (sk. *zudumi*). Pārējām kultūrām (rapsis, lini, pārējās tehniskās kultūras) tiek izmantota proporcija no statūsabiedrībām (1-lauksaimniecība), pašražotā sēklas materiāla īpatsvara novērtējumam pielietojot ekspertu metodi (rapsim pieņemti 20% no kopējā patēriņa, linsēklām 50%).

Zālāju sēklu patēriņš pielīdzināts to ražošanas apjomam (dati no veidlapas Nr.29 un lauku saimniecību apsekojuma). Dārzeņu sēklu daudzums un vērtība novērtēti, izmantojot datus par to audzēšanas platību. Zālāju un dārzeņu sēklu patēriņš pašu saimniecības vajadzībām novērtēts ar 1/6 no ražošanas apjoma.

Augļu koku stādāmā materiāla apjoms tika iegūts par statūsabiedrībām un valsts saimniecībām no veidlapas “1-lauksaimniecība”.

Tiem produktiem, kuriem no lauku saimniecību apsekojuma tiek iegūti dati par pašražotās produkcijas izlietojumu sēklai, ir nepieciešams atsevišķi novērtēt kopējo sēklas izlietojumu. 1999. gadam izmantoti ZM dati par graudaugu izlietojumu sēklai, bet kartupeļiem izmantota agrākā lauku saimniecību aptauja (paredzētais izlietot sēklai 1998. gadā, koriģējot proporcionāli sējumu platībai 1999. gadā pret iepriekšējo gadu).

3.3.3. Izlietojums lopbarībai

Arī lopbarība tiek sadalīta pašu ražotajā un iepirktajā (no citiem lauksaimniecības uzņēmumiem). Datu avoti par pašražoto lopbarību ir analogi, kā par sēklu– lauku saimniecību apsekojums un veidlapa “1-lauksaimniecība”. Arī veiktie aprēķini pamatos ir analogiski.

No citiem lauksaimniecības uzņēmumiem iepirktās lopbarības avots ir:

- par statūtsabiedrībām un valsts saimniecībām - veidlapa “1-lauksaimniecība”;
- par individuālajām saimniecībām – aprēķins.

Graudu kultūrām dati tiek aprēķināti kā starpība: *kopējais pārdotais daudzums - pārdots ārpus lauksaimniecības - izlietota pirkta sēkla*. Aprēķins pamatots uz sakarību, ka starpība starp visiem pārdevumiem un pārdevumiem ārpus lauksaimniecības ir tas, kas ir pārdots citiem lauksaimniekiem, kuri to izmanto ražošanā vai nu kā sēklu vai kā lopbarību. Kartupeļiem pirkta lopbarības īpatsvars novērtēts ar 3% no pašražotās (ekspertu vērtējums), bet pārējiem produktiem informācijas trūkuma dēļ tas pielīdzināts nullei (tas nozīmē, ka ir pieņemts, ka visi individuālo saimniecību pārdevumi, izņemot to, kas pārdots citiem lauksaimniekiem kā sēkla, ir pārdoti izlietošanai ārpus lauksaimniecības nozares).

Lopbarības kultūru (sakņaugi, siens, zaļbarība, skābbarība, skābsiens, ganību zāle) patēriņš lopbarībai ir aprēķināts kā saražotais mīnus zudumi. Salmiem, tā kā tikai daļa ievākto salmu tiek izmantoti lopbarībā, aprēķins veikts, izmantojot veidlapas “24-barība” datus un attiecinot tos uz visām saimniecībām proporcionāli lopu skaitam (pa veidiem).

Lopkopības produkti. Piena izlietojums lopbarībā iegūts no veidlapas Nr.24 (pārskats par lopkopību) un lauku saimniecību apsekojuma. Apsekojuma dati pieejami par 10 mēnešiem gadā (janvāris – oktobris), tādēļ par šo periodu tiek aprēķināts lopiem izbarotā piena īpatsvars kopējā produkcijā (1999.g. – 22%), un tas attiecināts uz visa gada laikā saražoto. Olu izlietojums aprēķināts kā atlikuma rādītājs, no saražotā atņemot visus pārējos izlietojuma veidus. Medus izlietojums piebarošanai statūtsabiedrībās aprēķināts proporcionāli veidlapas “1-lauksaimniecība” datiem (1999. gadā 15,9% no saražotā medus), bet individuālām saimniecībām, ņemot vērā apsekojumā norādīto izlietojumu un to, ka ieguve uz vienu saimi ir zemāka nekā statūtsabiedrībās. Pieņemts, ka par saražotu uzskatīts tikai tas medus, kas netiek izmantots bišu piebarošanai.

3.3.4. Cits iekšējais patēriņš

Bez patēriņa sēklai un lopbarībai var būt arī citi veidi, kā pašu ražotā produkcija tiek izmantota uz vietas saimniecībā ražošanas procesā. Tas tiek apkopots ailē “cits iekšējais patēriņš”:

Olas inkubācijai: Par statūtsabiedrībām dati no veidlapas nr.24 (pārskats par lopkopību). Individuālām saimniecībām aprēķins proporcionāli dējējvīstū skaitam (ar koeficientu 0,4, ņemot vērā, ka šajās saimniecībās daļa jaunputnu tiek iepirkti, kā arī nenotiek tik intensīva putnu atražošana kā statūtsabiedrībās).

Salmi. Kā cits izlietojums (pakaišiem u.c.) tiek iekļauti salmi, kas uzskaitīti kā saražoti, no tiem atņemot patēriņu lopbarībai, kā arī zudumus.

Kūtsmēsli. Dati par kūtsmēsli izlietojumu tiek iegūti no statistikas krājumiem (tiem pamatā ir veidlapa nr.9-ls “pārskats par mēslojuma izlietojumu” un lauku saimniecību apsekojums).

Lauksaimniecības produktu pārstrāde saimniecībā. Par “citu iekšējo patēriņu” tiek

uzskatīta vienīgi neatdalāmā pārstrāde, t.i. ja pārstrādes izmaksas netiek atdalītas no lauksaimnieciskās ražošanas izmaksām. Saskaņā ar pieejamo informāciju, par šādu pārstrādi tiek uzskatīta pārstrāde individuālajās (zemnieku un piemājas) saimniecībās. Informācija ir pieejama par piena un gaļas pārstrādi šajās saimniecībās. Tomēr pagaidām, lai uzskatāmāk parādītu kopējo saimniecībās pārstrādāto daudzumu, kā arī produktu vērtības palielinājumu tieši no pārstrādes, pārstrādātā produkcija tiek uzskaitīta nevis ailē “cits iekšējais patēriņš”, bet gan ailē “pārstrādāts” un iekļauta attiecīgā produkta izlaidē, bet, aprēķinot ieņēmumus no pārstrādes, izejvielu vērtība tiek atņemta nost.

3.3.5. Patēriņš saimniecībā (pašpatēriņš)

Šajā sadaļā ietilpst izlietojums saimniecības locekļu personiskām vajadzībām, kā arī nodotais darbiniekiem bez atlīdzības vai par zemāku atlīdzību nekā pārējiem. Informācija tiek iegūta no lauku saimniecību apsekojuma (ar analogu aprēķinu kā citiem izlietojuma veidiem), bet par statūtsabiedrībām – no veidlapas nr.24 (lopkopības produktiem) un “1-lauksaimniecība” (pārējiem). Atsevišķiem veidiem, par kuriem apsekojumā informācijas nav, pielietots novērtējums: *linsēklām*– 5% no izmantotajiem resursiem, “*citām tehniskām kultūrām*” (*ķimenes u.c.*) - 15%.

Citu dzīvnieku produktu pašpatēriņā ietilpst uz vietas patērētais medus, “pārējo lopu” (trušu u.c.) gaļa, kuru pašpatēriņu individuālās saimniecībās aprēķina proporcionāli apsekojumā norādītajam šo produktu izlietojumam; kā arī 60% no atsevišķi neuzskaitītās lopkopības produkcijas (kura novērtēta ar 1% no “pārējās lopkopības” gala produkcijas).

3.3.6. Pārstrādāts (pārdošanai)

Šajā ailē iekļauj savā saimniecībā iegūto produkciju, kas uz vietas tiek pārstrādāta pārdošanai. Par statūtsabiedrībām informācija tiek iegūta tieši no formas “1-lauksaimniecība”, bet par individuālām saimniecībām – apsekojuma dati, veicot papildus aprēķinu. Augkopības produktiem tiek iekļauta daļa no “pārējā izlietojuma” (graudaugiem, kartupeļiem un dārzeņiem) proporcionāli pārstrādātā attiecībai pret citu izlietojumu 1998. gada apsekojumā, kad tika atsevišķi prasīts uzrādīt pārstrādāto daudzumu. Par tām kultūrām, kurām izlietojuma datu nav (rapsis, lini u.c.), skaitļi nav uzrādīti. Kopumā pašu pārstrādes īpatsvars Latvijas lauksaimniecībā, īpaši individuālajā sektorā, ir neliels.

Jāpiebilst, ka ar pārstrādāto saimniecībā te ir saprotama atdalāmā pārstrāde, pie nosacījuma, ja pārstrādes izmaksas tiek atdalītas no lauksaimnieciskās darbības izmaksām. Pretējā gadījumā tā ir neatdalāmā blakusdarbība, un tai izlietotā produkcija būtu jāuzskaita kā iekšējais patēriņš un nav jāiekļauj izlaidē. Izlaidē jāiekļauj tikai iegūtais pārstrādātais produkts.

Latvijas LEK ir pielietota mazliet cita metodika, kā jau norādīts p.3.3.4, lai noteiktu bruto segumu tieši no pārstrādes: Ailē “neatdalāmā pārstrāde” ir aprēķināta starpība starp ieņēmumiem no pārdotās pārstrādātās produkcijas un pārstrādei izmantoto izejvielu vērtību, novērtējot tās izejvielu pārdošanas cenās. Tādēļ pārstrādei izmantoto produkciju varam iekļaut ailē “pārstrādāts”. Rezultāts tiek iegūts vienāds, bet šādā veidā iegūstam papildu informāciju – gan par to, cik liels ir kopējais pārstrādātās produkcijas apjoms, gan kāds bruto segums ir tieši no pārstrādes.)

3.3.7. Pārdots

Atšķirībā no iepriekšējās metodikas, kur pie pārdotā uzskaitīja tikai to, kas bija pārdots nelauksaimnieciskām vienībām, tagad ir jāuzskaita visi pārdevumi. Tomēr tā daļa, kas tiek pārdota lauksaimniecības uzņēmumiem un atgriežas kā resurss lauksaimniecībā, jāuzskaita atsevišķi, jo citā uzņēmumā tā kļūst par pirktu sēklu, lopbarību u.c. Par pārdevumiem ir

pieejami dažādu avotu dati, no kuriem citi ir tikai par pārdoto ārpus lauksaimniecības, citi – par visiem pārdevumiem.

Lai izveidotu saskanīgu bilanci, tajā ir uzrādīti gan visi pārdevumi, gan atsevišķi- pārdotais ārpus lauksaimniecības. Datu avoti par pārdevumiem: forma “1-lauksaimniecība”, apsekojums, kā arī iepirkuma un pārstrādes uzņēmumu dati (veidlapas par graudu, cukurbiešu, linu, piena un gaļas iepirkumu).

Tomēr, formā “1-lauksaimniecība” uzrādītie ražošanas apjomi nesakrīt ar statistikas uzrādīto par statūtsabiedrībām un valsts saimniecībām (tie ir noteikti no formas nr.29-ls), bet iepirkuma uzņēmumu dati bieži atšķiras no lauksaimniecības uzņēmumu iesniegtajiem. Tādēļ kopējo pārdevumu apjoms ir aprēķināts kā *starpība starp kopējiem resursiem un visiem pārējiem izlietojuma veidiem, ieskaitot beigu atlikumu*. Savukārt ārpus lauksaimniecības pārdotais graudaugiem tiek iegūts no veidlapas “1-iegākums” (graudu iegākums licenzētajos graudu pārstrādes uzņēmumos), minētajam daudzumam pieskaitot 5%, ar ko novērtēti pārējie pārdevumi; pākšaugiem – daudzums veidlapā “1-iegākums” ar koeficientu 3 (ņemot vērā tirgus un privātos pārdevumus), bet pārējiem veidiem tas tiek aprēķināts kā starpība starp visiem pārdevumiem un izlietoto pirkto sēklu un lopbarību. Pēdējo ieguves avotus skatīt apakšpunktos *Izlietojums sēklai* un *izlietojums lopbarībai*. Lopkopības produktiem viss pārdotais tiek uzskatīts par pārdotu ārpus lauksaimniecības sektora.

3.3.8. Pašražotās pamatkapitāla preces

Pie pašražotā pamatkapitāla atbilstoši metodikai jāuzskaita jaunizveidotie stādījumi, kā arī pamatganāmpulka lopu izmaiņas. Augļu koku stādi tiek uzskaitīti pie sēklas un stādāmā materiāla izlietojuma, tādēļ tie pagaidām te netiek uzskaitīti. Pamatganāmpulka izmaiņas mūsu aprēķinā ietver slaucamo govju un sivēnmāšu skaita un svara izmaiņas gada laikā (palielinājums ar “+”, samazinājums ar “-” zīmi. Dati par šo dzīvnieku skaitu tiek iegūti no statistikas krājumiem, bet vidējais dzīvsvars: *slaucamajām govīm* – no statūtsabiedrību veidlapas nr. 24 (salīdzināšanai ir izmantoti arī lopu pārraudzības dati), bet *sivēnmātēm* (ieskaitot vaislas jauncūkas no 4 mēnešu vecuma) tas ir novērtēts ar ekspertu vērtējumu- 110 kg.

3.3.9. Krājumi gada sākumā un beigās

Krājumi gada sākumā tiek pielīdzināti iepriekšējā gada beigu krājumiem. Savukārt beigu krājumi tiek iegūti analogi pārējiem izlietojuma veidiem– par statūtsabiedrībām no veidlapas”1-lauksaimniecība”, bet par individuālo sektoru– no apsekojuma (bez korekcijas) par tiem produktiem, par kuriem tas ir pieejams. Lopu krājumi ir ganāmpulkā esošo lopu dzīvsvars (neskaitot pamatganāmpulka lopus, skat.p.3.3.8). Lopu skaits tiek publicēts statistikas krājumos, bet vidējo dzīvsvaru iegūst no veidlapas nr. 24 (par statūtsabiedrībām), atsevišķos gadījumos koriģējot ar ekspertu vērtējumu. Citiem produktiem, par kuriem dati par krājumiem individuālajās saimniecībās nav pieejami, līdz šim tie arī netika uzskaitīti, pagaidām izdarīts vienīgi linsēklu krājumu novērtējums šajās saimniecībās uz 1999.g. beigām – 130 tonnas (ekspertu vērtējums, ņemot vērā ražu un sēklai nepieciešamo daudzumu). Aprēķinu vienkāršošanai krājumi nav uzrādīti arī lopbarības kultūrām, kā arī pienam, olām, u.c. produktiem, kas nav paredzēti ilgstošai uzglabāšanai. Tie nav aprēķināti arī “pārējai” augkopības un lopkopības produkcijai, kas uzrādīta vienīgi vērtības izteiksmē.

Apkopojot iepriekš aprakstīto produkcijas ražošanu un izlietojumu, nonākam pie tabulām, kurās attēlota produktu ražošana, kā arī izlietojums saimniecību līmenī. Tās tālāk tiek izmantotas LEK iekļaujamā produkcijas apjoma (izlaides) aprēķināšanai.

Augkopības produktu ražošanas un izlietojuma tabula – bilance (Tab. 3.3-2.)

Lopkopības produktu izlietojuma aprēķinam, sākot ar 1999. gadu, ir izmantota statūtsabiedrību un valsts saimniecību veidlapa Nr.24 (pārskats par lopkopību), un šī aprēķina forma ir analoga lauku saimniecību apsekojumam. Šie dati kļūst pieejami ievērojami ātrāk nekā veidlapas 1-gada (lauksaimniecība) dati un arī tajos nav ražošanas apjoma nesakritību, tādēļ aprēķins ir daudz vienkāršāks un pārskatāmāks. Tab. 3.3-1. un Tab. 3.3-3. apkopota sākotnējā informācija par galveno lopkopības produktu ražošanu un izlietojumu.

Tab. 3.3-1. Lopkopības produkcija (piens) 1999. gadā

Piens	Govju piens			Kazu piens	Piens kopā
	Statūtsab. un valsts saimn.	Iedzīvotāju saimn.	Visu veidu saimniecības	Iedzīvotāju saimn.	Visu veidu saimniecības
Izslaukts piens - tonnās	112215,00	684800,00	797015,00	1711,00	798726,00
tai skaitā:					
izbarots lopiem - tonnās	18272,70	151305,45	169578,15	378,04	169956,19
patērēts saimniecībā uzturam - tonnās	205,40	175542,61	175748,01	1227,53	176975,54
pārdots piens - tonnās	92425,30	351681,16	444106,46	101,96	444208,42
pārdošanai pārstrādāts piens savā saimniecībā - tonnās	1300,30	5539,37	6839,67	1,64	6841,31
no tā:					0,00
biezpiena ražošanai - tonnās	160,70	633,10	793,80		793,80
krējuma ražošanai - tonnās	1093,00	2624,51	3717,51		3717,51
siera ražošanai - tonnās	1,30	195,27	196,57	1,64	198,21
sviesta ražošanai - tonnās	37,80	137,78	175,58		175,58
jogurta ražošanai - tonnās	7,50	1039,50	1047,00		1047,00
Zudumi - tonnās	11,30	731,41	742,71	1,83	744,53
Ieņēmumi no pārdotā piena latos	8874848,00	25343759,42	34218607,42	31741,56	34250348,98
Ieņēmumi no pārdošanai pārstrādātā piena latos	191027,00	447259,72	638286,72	163,86	638450,58
Vidējā pārdotā piena cena (Ls/t)	96,02	72,11	77,05	311,32	77,10
Vidējā pārdotā pārstrādei piena cena (Ls/t)	146,91	80,74	93,32		93,32

Individuālo lauku saimniecību apsekojumā, kā jau pieminēts, katra izlietojuma veida aprakstā, dati ir uzrādīti tikai par janvāri līdz oktobrim, tādēļ produkcijas izlietojums pēdējos divos mēnešos tika pieņemts proporcionāls iepriekšējiem 10 mēnešiem. Produkcijas realizācijas cena tika koriģēta atbilstoši cenas proporcijai pēdējos mēnešos pret iepriekšējiem.

LEK ir izmantoti ar izceltie skaitļi.

Gaļas ražošana un izlietojums lauku saimniecību apsekojumā ir norādīti kautmasā, tādēļ šie dati tika pārrēķināti dzīvsvārā pēc anketā norādītajiem koeficientiem.

Tab. 3.3-2. Galveno augkopības kultūru resursu – izlietojuma tabula

Nosaukums	RESURSI (tonnas)				PATĒRIŅŠ (tonnas)																Krājumu izmaiņas
	Kopējā produkcija	Sākuma krājumi	Zudumi	Kopā resursi	Nozares iekšienē							Gala patēriņš							Beigu krājumi	Kopā izlietots	
					Sēkla	Tai skaitā		Lopbarība	Tai skaitā		Kopā	Patērēts saimn.	Pārstrādāts pārdošanai	Pārdots	Tai skaitā ārpus l/s.	Eksports	Kopā				
						pašražotā	pirktā		pašražotā	pirktā											
Graudaugi	783 346	481 599	3 652	1 261 293	103 400	87 364	16 036	484 350	339 495	144 855	426 860	11 246	7 207	466 053	309 356	0	484 507	345 734	915 560	-135 865	
Kvieši	351 830	138 710	1 172	489 368	40 300	37 733	2 567	119 673	70 247	49 426	107 980	3 222	2 702	259 394	207 401	0	265 319	116 069	373 299	-22 641	
Kvieši, ziemas	247 850	105 626	846	352 630	27 300	25 463	1 837	85 980	49 363	36 618	74 825	2 229	2 053	191 855	153 399	0	196 137	81 668	270 962	-23 958	
Kvieši, vasaras	103 980	33 085	326	136 738	13 000	12 270	730	33 692	20 885	12 808	33 155	994	649	67 539	54 002	0	69 182	34 401	102 337	1 317	
Rudzi	88 690	45 863	461	134 092	10 600	6 516	4 084	34 315	25 576	8 739	32 092	3 433	2 378	64 997	52 173	0	70 808	31 192	102 900	-14 671	
Mieži	232 600	193 053	1 431	424 222	34 800	28 914	5 886	210 080	155 675	54 405	184 588	2 397	2 127	100 661	40 369	0	105 185	134 449	289 773	-58 604	
Auzas	66 140	72 910	410	138 640	11 200	7 932	3 268	77 441	59 627	17 813	67 559	792	0	25 080	3 998	0	25 873	45 209	93 432	-27 702	
Pārējie graudaugi	44 086	31 063	177	74 971	6 500	6 270	230	42 841	28 370	14 471	34 640	1 401	0	20 115	5 414	0	21 516	18 815	56 156	-12 247	
Pākšaugi	3 624	3 864	68	7 420	600	376	224	827	636	192	1 012	128	196	838	423	0	1 162	5 247	2 174	1 382	
Kartupeļi	795 500	448 109	11 857	1 231 752	180 690	171 498	9 192	275 767	269 407	6 360	440 906	106 343	899	231 087	215 536	0	338 329	452 517	779 235	4 408	
Cukurbietes	451 500	0	586	450 914	20	20	0	15 103	15 103	0	15 124	500	0	413 688	413 688	0	414 188	21 603	429 311	21 603	
Rapša sēklas	11 740	86	59	11 767	30	10	20	114	114	0	124	0	74	10 075	10 069	316	10 465	1 178	10 589	1 092	
Linšķiedra	2 130	0	94	2 036	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2 036	2 036	0	2 036	0	2 036	0	
Linsēklas	583	164	5	742	213	91	122	176	176	0	267	28	0	240	118	0	268	207	535	43	
Citas tehniskās kultūras	800	102	7	895	40	0	40	315	315	0	315	62	0	472	432	0	535	45	850	-57	
Dārzeni, lauka	123 170	57 711	2 986	177 895	850	500	350	17 019	16 981	39	17 480	40 647	139	66 664	66 276	0	107 450	52 965	124 931	-4 746	
Dārzeni segtajās platībās	6 920	0	50	6 870	120	0	120	38	38	0	38	1 615	25	5 133	5 013	0	6 772	60	6 810	60	
Augļi un ogas (dārza)	45 504	9 193	2 183	52 514	0	0	0	5 155	5 149	6	5 149	29 395	37	11 864	11 859	529	41 826	5 539	46 976	-3 654	

Tab. 3.3-3. Lopkopības produkcija (gaļas ražošana dzīvsvārā) 1999. gadā

	Liellopi			Cūku			Aitu un kazu			Putnu		
	Statūtsab. un valsts saimn.	Iedzīvotāju saimn.	Visu veidu saimniec.	Statūtsab. un valsts saimn.	Iedzīvotāju saimn.	Visu veidu saimniec.	Statūtsab. un valsts saimn.	Iedzīvotāju saimn.	Visu veidu saimniec.	Statūtsab. un valsts saimn.	Iedzīvotāju saimn.	Visu veidu saimniec.
Nokauto un kaušanai pārdoto lopu skaits	35642	0	35642	204254	0	204254	73	0	73	4470386	0	4470386
Ražota gaļa savā saimniecībā (ieskaitot pārdoto) - tonnās	11201,1	26796,0	37997,1	18335,3	26046,0	44381,3	3,5	522,0	525,5	8650,2	284,0	8934,2
no tās:											0,0	
pārdota -tonnās	10720,2	24061,7	34781,9	16644,5	16566,2	33210,7	2,4	182,3	184,7	2619,2	6,1	2625,3
pārstrādāta savā saimniecībā pārdošanai - tonnās	424,6	22,1	446,7	1579,9	39,3	1619,2	0,8	0,6	1,4	6011,3	0,0	6011,3
patērēta uzturam -tonnās	56,3	2712,3	2768,6	110,9	9440,5	9551,4	0,3	339,1	339,4	19,7	277,9	297,6
Ieņēmumi no pārdotās gaļas - latos	2938094	9064505	12002599	10128635	11121693	21250328	856	80202	81058	1593227	5944	1599171
Ieņēmumi no pārdošanai pārstrādātās gaļas - latos	175417	10724	186141	1166017	31275	1197292	351	0	351	4715249	0	4715249
Vidējā pārdotā gaļas cena (Ls/t)	274,07	364,13	337,58	608,53	656,00	636,39	356,67	439,89	439,34	608,29	973,83	619,91
Vidējā pārdotā pārstrādei gaļas cena (Ls/t)	413,13	485,76	416,72	738,03	796,63	739,45	438,75	0,00	438,75	784,40	0,00	784,40

3.3.10. LEK iekļaujamā produkcijas apjoma aprēķins

Iepriekš aprēķinātais produkcijas izlietojuma sadalījums dod iespēju sastādīt LEK gan pēc jaunās, gan vecās metodikas.

Kā jau aprakstīts 2.4. nodaļā, atbilstoši LEK 97 metodikai izlaidē iekļauj visu saražoto produkciju, izņemot zudumus, sēklu, kas saražota un patērēta pašu saimniecībā, kā arī atsevišķus netirgojamus produkcijas veidus, kuriem grūti noteikt saražotā apjomu un vērtību (ganību zāle u.c.). Neiekļauj arī lopbarībai izlietoto lopkopības produktu vērtību, jo šīs darbības atrodas vienā NACE 1.red. četrciparu līmenī. Tādēļ augkopības produktu izlaidi (LEK) raksturo šāds vienādojums:

Izlaide = pārdots + pārstrādāts saimniecībā* + pašpatēriņš + patērēts lopbarībai savā saimniecībā + krājumu izmaiņas. (1997. g. rokasgr.)

Atsevišķiem produkcijas veidiem, kas parasti netiek audzēti speciāli lopbarībai (dārzeni, augļi), un līdz ar to rodas grūtības ar šī apjoma novērtēšanu vērtības izteiksmē, patēriņš lopbarībai netiek iekļauts izlaidē. Izlaidē atbilstoši LEK rokasgrāmatai netiek iekļauta arī ganību zāle. Lai gan, kā minēts pēdējās rekomendācijās, iekļaujamais vai neiekļaujamais produktu veidus var noteikt dalībvalsts pati, ņemot vērā iespējas ticami novērtēt attiecīgā produkta daudzumus un cenu.

Savukārt iepriekšējā metodika paredzēja aprēķināt gala produkciju pēc šādas formulas:

Gala produkcija = pārdots ārpus lauksaimniecības sektora + pārstrādāts saimniecībā + pašpatēriņš + krājumu izmaiņas (1989. g. rokasgr.).

Tāpat starpība veidojas par pārdoto citiem lauksaimniecības ražotājiem, kā arī pašu saimniecībā izmantoto citu NACE 1.red. četrciparu līmeņa klasifikācijā iekļauto produktu ražošanai. Protams, attiecīgie produkti tādā pašā vērtībā tiks iekļauti arī starppatēriņā, tādēļ “nozares” ienākumu aprēķinu šīs izmaiņas neietekmē.

Lopkopības produkcija.

Pastāv īpatnības, aprēķinot izlaidi dzīvniekiem. Lopkopības izlaidē neiekļauj tirdzniecību ar dzīvniekiem. Dzīvnieku importu audzēšanai atņem nost tieši no produkcijas. Dzīvnieku produkcija tiek uzskaitīta kā izaudzētais daudzums, nevis kā iegūtā gaļa, t.i. tiek ņemta vērā nepabeigtā ražošana saimniecībās.

Izlaide = pārdots (neiekļaujot dzīvus lopus izaudzēšanai) + pārstrādāts pārdošanai + pašpatēriņš + pašražotā pamatkapitāla izmaiņas + krājumu izmaiņas ganāmpulkā – saimniecībās importētie lopi.

Bez tam, produkciju, kas iegūta no pamatkapitālā uzskaitītajiem lopiem (slaucamās govīs, sivēnmātes, būtu jāuzskaita arī aitu mātes), iekļauj ar “+” zīmi kā pašražotā pamatkapitāla izmaiņas. Turpat iekļauj arī pamatkapitāla lopu izmaiņas gada laikā. Tab. 3.3-4. redzams minēto posteņu aprēķins Latvijā par liellopiem un cūkām.

Skaitļi šajā tabulā tiek ievadīti vienīgi ar tumšāku krāsu iekrāsotajās rūtiņās, pārējie tiek aprēķinātai automātiski. Ganāmpulks gada sākumā un beigās tiek iegūts no oficiālās statistikas, tāpat arī saražotās gaļas daudzums dzīvsvārā (liellopi- 41 703 tonnas (pēc korekcijas 2001. g. sākumā), cūkas- 44 381 tonna). Dzimušo un kritušo lopu skaits, sākot ar 1999. gadu, tiek iegūts arī par individuālajām saimniecībām no apsekojuma (aprēķinot datus par novembri un decembri).

---

* Par pārstrādi skatīt piezīmi pie p. 3.3.4 (Cits iekšējais patēriņš).

Tab. 3.3-4. Liellopu un cūku ganāmpulka aprīte un dzīvmasas pieauguma iegūšana 1999. gadā

Nr.	Nosaukums	Mērvien.	Liellopi				Cūkas			
			Govis	Jaunlopi	Teles	pārējie	pavisam	sivēnmātes	pārējās	pavisam
1	Ganāmpulks gada sākumā	T.gab.	242,1			192,2	434,3	43,6	377,5	421,1
2	Dzimušie lopi	T.gab.	184,4				184,4	455,4		455,4
3	Ienākuši no citām saimniecībām	T.gab.					0,0			0,0
4	Ienākušie ganāmpulka atjaunoš.	T.gab.	4,2			164,8	169,0	18,0	410,8	428,7
5	Kopā (1+2+3+4)	T.gab.	430,7			357,0	787,7	516,9	788,3	1 305,2
6	Ganāmpulks gada beigās	T.gab.	205,6			172,8	378,4	37,1	367,8	404,9
7	Prom aizgājušie pavisam (5-6)	T.gab.	225,1			184,2	409,3	479,8	420,5	900,3
8	Uz citām ganāmpulka grupām	T.gab.	164,8			4,2	169,0	410,8	18,0	428,7
9	Izgājušie uz citām saimniecībām	T.gab.					0,0			0,0
10	Zudumi jaundzimušiem	T.gab.	19,6				19,6	44,6		44,6
11	Zudumi, pārējie lopi	T.gab.	5,4			4,4	9,8	1,1	10,1	11,2
12	Nokauto lopu skaits	T.gab.	35,3			175,6	210,9	23,4	392,4	415,8
	Starpība (+-)	T.gab.								
13	Lopu vidējais svars nokaujot (14/12)	kg/lopu	428,0			151,5		150,0	104,2	
14	Nokauto lopu svars kopā	t	15 105,1			26 597,9	41 703,0	3 506,5	40 874,5	44 381,0
15	Krājumu izmaiņas	t	-14 922,5			-4 938,4	-19 860,9	-715,0	-980,6	-1 695,6
16	Gala produkcija (14+15)	t	182,6			21 659,6	21 842,1	2 791,5	39 893,9	42 685,4
17	Dzīvmasas pieaugums (1 lopam)	g/dienā				332			259	
18	Turēšanas vidējais ilgums (1)	Mēn.(2)	5,9			12,2		1,8	10,8	
19	Aprīte (1)	Reiz/gad.				1,0			1,1	
20	Sākuma svars	kg/lopu				30,0			20,0	
22	Gada vidējais lopu skaits	T.gab.	223,85			182,5	406,4	40,4	372,7	413,0
23	Gaļas ieguve kopā	t					41 703			44 381
24	Dzimuši lopi, skaits	T.gab.					184,4			455,4
25	Dzimuši lopi uz 1 māti	gab/lopu	0,82					11,29		
26	Lopu zudumi	T.gab.					29,4			55,8
27	Jaundzimušo lopu zudumi, %	%	10,63					9,80		
28	Pārējo lopu zudumi, %	%		2,41	2,41	2,41		2,70	2,70	
29	Vid. svars ganāmpulkā, g.sāk.	kg/lopu	437,0			226,2		110	52	
30	Vid. svars ganāmpulkā, g.beigās	kg/lopu	442,0			223,0		110	51	

(1) Jaunlopiem ietverot tikai kaujamās

(2) Govīm un sivēnmātēm - gados.

Dati par vidējo svaru ganāmpulkā iegūstami tikai par valsts saimniecībām un statūtsabiedrībām (veidlapa "pārskats par lopkopību") un tie attiecināti uz visām saimniecībām ar nelielu korekciju. Par cūku ganāmpulku pieejams tikai vidējais svars visām cūkām, sivēnmāšu svars ir novērtēts (te uzrādītas sivēnmātes jau no 4 mēn. vecuma). Lopu vidējais svars nokaujot ir novērtēts: govīm – izmantojot minētās veidlapas, kā arī pārraudzības saimniecību datus, sivēnmātēm – ekspertu vērtējums. Turēšanas vidējais ilgums govīm ir aprēķināts, ņemot vērā par gadu vecāku telišu skaitu iepriekšējā gadā un atņemot nokaut paredzētās, bet sivēnmātēm – izmantojot 1.reizi apsēklotu sivēnmāšu skaitu. Sevišķi govīm vidējais turēšanas ilgums iznāk ļoti liels un nesakrīt ar pārraudzības saimniecību uzrādīto (3-4 gadi), kā arī vidējo statūtsabiedrībās (pēc veidlapas nr.24) - 4,06 gadi. Tomēr, ievietojot šo rādītāju mazāku, strauji pieaugs iegūtās gaļas daudzums no govīm, kas vēl vairāk samazinās dzīvsvara pieaugumu pārējiem liellopiem, kaut pēdējais jau patreiz ir ļoti zems.

Pēc šīs tabulas datiem tiek aprēķināta gala produkcija liellopiem un cūkām. Tās aprēķins pēc vecās un jaunās metodikas ir identisks.

Liellopu ražošana 1999. gadā:

Gaļas ieguve kopā	41 703,0 t
Krājumu izmaiņas govīm	-14 922,5 t
Krājumu izmaiņas pārējiem liellopiem	- 4 938,4 t
Liellopu izaudzēšana dzīvsvārā	21 842,1 t

Tab. 3.3-4. ir iekļauti arī rādītāji, pēc kuriem var spriest par gaļas ieguves rādītāju

saskanīgumu ar lopu skaita un aprites rādītājiem. Pēc izveidotās tabulas redzam, ka ir daži rādītāji, kas dod pamatu apšaubīt gaļas ražošanas datu kvalitāti. Pie statistiski uzrādītās liellopu gaļas ieguves iznāk, ka viena liellopa (neskaitot govīs) vidējais diennakts dzīvsvara pieaugums ir tikai 332 g (cūkām 259 g). Jāpiebilst, ka pirms 2001.gada sākumā CSP ar LVAEI speciālistu līdzdalību veiktās liellopu gaļas ražošanas apjoma korekcijas, palielinot gaļas ražošanu 1999.gadā par 3700 t uz saimniecībās pārdoto mīnus pirktu liellopu rēķina, vidējais diennakts pieaugums šajā tabulā bija 262 g, bet dzimstības rādītājs – uz 100 govīm gadā 70 teliņi (pašreiz – 82 teliņi). Salīdzinot ar lauku saimniecību apsekojuma datiem, tika koriģēts kritušo lopu apjoms – tas tika palielināts no 13,4 tūkst. (3% no gada vidējā liellopu skaita) līdz 29,4 tūkst. (7,2%). Aitām saskaņotības rādītāji ir vēl neatbilstošāki – no 32 tūkst. aitu un 9,4 tūkst. kazu (vidēji 1999. gadā) iegūts tikai 526 t gaļas dzīvsvārā (vidēji uz 1 dzīvnieku 12,7 kg !). Tas nozīmē, ka šis rādītājs prasa pārbaudi, izmantojot vēl citus informācijas iegūšanas veidus. Salīdzinājumam var minēt, ka ZM rajonu lauksaimniecības departamenta dati par 1996.-1998. gadiem uzrādīja par 20-25% augstāku gaļas ražošanu nekā CSP. Par šiem jautājumiem ir notikušas konsultācijas ar CSP speciālistiem, apspriežot iespējas precizēt gaļas ražošanas rādītāju iegūvi un aprēķināšanu.

Tab. 3.3-4. 14.rindā “nokauto lopu svārs” ir aprēķināts, kāda daļa no gaļas iegūta, nokaujot pamatganāmpulka dzīvniekus (govīs un sivēnmātes). No likvidētajām govīm iegūtā gaļa pēc aprēķina ir 15 105,1 t, kas sastāda 36% no kopējās liellopu gaļas. No sivēnmātēm iegūts 3 506,5 t gaļas. Šo rādītāju lielums ir tieši atkarīgs no vidējā dzīvnieku turēšanas ilguma un svāra pie nokaušanas, bet abi minētie rādītāji ir novērtēti netieši, kaut arī izmantojot statistikas informāciju.

Aprēķinot izlaidi pienam, neiekļauj lopiem izbaroto pienu, kas pie mums joprojām ir ievērojams daudzums – 170 tūkst. tonnu (21% no saražotā). Olu ražošanā neiekļauj inkubācijai, kā arī lopbarībai izlietotās olas. Šāds princips (no ražošanas atņemot saimniecībā izlietoto lauksaimnieciskajā ražošanā, kā arī zudumus), tiek izmantots arī citiem lopkopības produktiem.

3.4. PRODUKCIJAS CENAS UN NOVĒRTĒŠANA VĒRTĪBAS IZTEIKSMĒ

Kaut arī LEK 97 metodika prasa produkcijas novērtēšanu bāzes cenās (iekļaujot par produktu maksātās subsīdijas un atņemot nodokļus, kuri attiecas tieši uz produktu), tomēr vispirms tiek izmantotas ražotāja cenas, kas aprēķinātas pēc tādas pat metodes, kā līdz šim. Atkarībā no tā, vai produkcija ir izlietota saimniecības iekšienē vai ārpus tās, Latvijas LEK izmanto 2 veidu cenas: viena – pārdevumu cena, kuru galvenokārt iegūst: par valsts saimniecībām un statūtsabiedrībām no veidlapas 21-iepirkums, par individuālām saimniecībām – no lauku saimniecību apsekojuma (sīkāks apraksts p.3.4.1); otra – iekšējā cena, kurā novērtē to daļu produkcijas, kas tiek patērēta saimniecībā uz vietas sēklai vai lopbarībai, kā arī zudumus (p. 3.4.2). Atkarībā no pieejamās informācijas, var tikt izmantots arī cits cenu dalījums. Piemēram, Vācijā LEK sastādīšanai tiek izmantotas 6 dažādas cenas – cena krājumiem; pašu saimniecībā izmantotajai sēklai un lopbarībai; pašpatēriņam; pārdotajam tirgū; pārdotajam citiem lauksaimniekiem; pārdotajam pārstrādei.⁹ Latvijā pagaidām nav pieejama informācija tik sīkam dalījumam, tomēr būtu jāievēro, ka, piemēram, starp pārstrādei pārdotās produkcijas cenu un cenu pārdotajam tirgū ir ievērojama atšķirība. Šī iemesla dēļ iespēju robežās veikta cenu informācijas detalizācija ir uzskatāms par vienu no priekšnoteikumiem LEK rezultātu tālākai kvalitātes paaugstināšanai.

⁹ Vācijā šo informāciju iegūst no saimniecību uzskaites datu tīkla (FADN).

3.4.1. Pārdevumu (ražotāja) cena

Šobrīd izveidotajā aprēķinā produkcijai, kas netiek patērēta saimniecībā lauksaimnieciskām vajadzībām, galvenokārt tiek izmantota cena, kurā ietilpst visi pārdevumu veidi no attiecīgās uzņēmumu grupas, t.i. vidējā cena, par kādu lauksaimniecības uzņēmumi pārdod savu produkciju. To iegūst par statūtsabiedrībām no veidlapām “21-iepirkums” (ceturkšņa) un nr.24 (pārskats par lopkopību); bet no individuālo saimniecību apsekojuma – par lopkopības produktiem (10 mēneši gadā) un graudaugiem (pa veidiem), kartupeļiem, dārzeņiem (dalot lauka un segto platību dārzeņos), augļiem un ogām. Pārējiem produkcijas veidiem, par kuriem individuālā sektora pārdevumu cena nav pieejama, tiek izmantota veidlapas “21-iepirkums” cena. Atsevišķos gadījumos (cukurbietes, piens individuālajās saimniecībās, linsķiedra) ir izmantota cena, par kādu šo produkciju iepērk pārstrādes uzņēmumi (veidlapas “iepirkums”), jo šiem produktiem pārdevumu īpatsvars pārstrādes uzņēmumiem ir visai augsts. Taču, piemēram, gaļas iepirkuma cena, kas uzrādīta individuālo saimniecību apsekojumā, pārrēķinot dzīvsvārā, ir vidēji par 20-30% augstāka nekā pārstrādes uzņēmumu cena. Tādēļ, lai novērtētu visus pārdevumus (ieskaitot arī citiem lauksaimniecības uzņēmumiem) pārsvārā tiek izmantotas visu pārdevumu vidējās cenas no saimniecību datiem.

Izmantojot atsevišķus cenu avotus statūtsabiedrību un individuālo saimniecību produkcijai, vidējā cena tiek iegūta, sverot tās ar katra saimniecību veida īpatsvaru attiecīgā produkta ražošanā.

3.4.2. Iekšējā cena

Produkcijas daļa, kas tiek patērēta saimniecībā uz vietas sēklai vai lopbarībai, kā arī zudumi, tiek novērtēti ar citu, t.s. *iekšējo cenu*. Šīs produkcijas novērtēšana nav viennozīmīgi balstīta uz konkrētiem datu avotiem. Teorētiski šis novērtējums varētu tikt pamatots ar krājumu novērtējumu saimniecībās (tie ir pieejami par statūtsabiedrībām (“1-lauksaimniecība”, sākot ar 1999. gadu) un par LLKC grāmatvedības saimniecībām. Tomēr šie dati aptver tikai daļu no saimniecībām, kuras ir vairāk orientētas uz tirgu, tādēļ, novērtējumu balstot uz šiem datiem, tie varētu būt augstāki nekā vidēji Latvijā. Tādēļ LEK iekšējā cena ir novērtēta pēc šādiem principiem (novērtējums balstīts uz dažādu avotu datu salīdzinājumu un ekspertu vērtējumu):

Kvieši – 90% no vidējās pārdevumu cenas

Rudzi – 95% no vidējās pārdevumu cenas

Mieži, auzas, pākšaugi – 100% no vidējās pārdevumu cenas

Citi graudaugi – 95% no vidējās pārdevumu cenas, neskaitot griķus

Kartupeļi – krājumu novērtējums LLKC grāmatvedības saimniecībās (svērtā vidējā cena sēklas un lopbarības kartupeļiem)

Cukurbietes – 90% no vidējās pārdevumu cenas

Lopbarības sakņaugi - krājumu novērtējums LLKC grāmatvedības saimniecībās ar koef. 0,85

Rapsis, linsķiedra, linsēklas, citas tehniskās kultūras – 100% no vidējās pārdevumu cenas

Dārzeņi – cena lopbarības sakņaugiem ar koef. 2 (proporcionāli barības vienību vidējā satura attiecībai)

Augļi, ogas - cena lopbarības sakņaugiem ar koef. 1,45 (proporcionāli barības vienību vidējā satura attiecībai)

Siens, zaļā masa, ganību zāle – faktiskā pašizmaksa no LEK

Salmi - krājumu novērtējums LLKC grāmatvedības saimniecībās

Piens – 90% no vidējās pārdevumu cenas

Citi lopkopības produkti (gaļa, olas u.c.) – 100% no vidējās pārdevumu cenas.

Tab. 3.4-1. 1999. gada LEK produkcijas vērtības aprēķinā izmantotās pārdevumu un iekšējās lietošanas cenas.

Produkcijas veids	LEK cena	Pārdevumu cena	Iekšējās lietošanas cena
Kvieši	60,06	61,44	55,30
Rudzi	57,68	58,59	55,66
Mieži	54,82	54,82	54,82
Auzas	55,12	55,12	55,12
Pārējie graudaugi	51,65	65,62	47,07
Pākšaugi	62,53	62,53	62,53
Kartupeļi	45,36	47,13	43,10
Cukurbietes	20,54	20,61	18,55
Rapša sēklas	113,71	113,71	113,71
Linšķiedra	45,74	45,74	45,74
Linsēklas	218,43	218,43	218,43
Citas tehniskās kultūras	668,60	668,60	668,60
Dārzeni, lauka	59,47	63,86	37,38
Dārzeni segtajās platībās	471,51	477,07	37,38
Augļi un ogas (dārza)	126,07	145,06	27,19
Lopbarības sakņaugi	18,69	18,69	18,69
Siens	18,63	18,63	18,63
Zaļā masa zaļbarībai u.c.	5,03	5,03	5,03
Noganītā zaļā masa	1,60	1,60	1,60
Salmi	6,68	6,68	6,68
Piens	79,05	80,78	72,70
Liellopu gaļa	337,58	337,58	337,58
Cūkgaļa	636,39	636,39	636,39
Aitu un kazu gaļa	439,34	439,34	439,34
Olas	35,84	35,84	35,84
Putnu gaļa	619,91	619,91	619,91
Vilna	644,22	644,22	644,22

LEK izmantoto cenu dinamiku 1998. – 2000. gados skatīt 4.pielikumā (4.tabula).

3.4.3. Aprēķins bāzes cenās

Atbilstoši LEK 97 rokasgrāmatai, produkcija ir jānovērtē bāzes cenās, t.i. pie vērtības tirgus cenas (ražotāja cenas) pieskaitot visas subsīdijas, kas tiek saņemtas par konkrēto produktu, un atņemot visus nodokļus, kas ir samaksāti saistībā ar konkrētu produktu.

Tādējādi produkcijas vērtības aprēķināšana katram produkcijas veidam notiek šādi:

Izlaide (gala produkcija) fiziskās vienībās x ražotāja cena vai iekšējā cena = gala produkcija ražotāja cenās + subsīdijas, kas attiecas uz produktu = gala produkcija bāzes cenās (Tab. 3.4-2).

Detalizētāks uz katru produktu attiecināto subsīdiju aprēķins aprakstīts 3.5.1. nod.

“subsīdijas”.

Kas attiecas uz produktu nodokļiem, tad neviens no pastāvošiem nodokļiem nav attiecināts uz kādu konkrētu produktu (PVN šeit nav uzskaitāms). Tie būtu nodokļi, kas maksājami tieši par kāda produkta ražošanu (piemēram, par ražošanas kvotu pārsniegšanu utt.).

Tab. 3.4-2. Kopējās un gala produkcijas vērtība 1999. g. (1000 Ls)

Latvija
LEK-OPAL

2001.04.10

Produkcijas veids	Bruto izlaide	Gala produkcija	Produktu subsīdijas	Produktu nodokļi	Gala produkcija bāzes cenās
	ražotāja cenās				
Graudaugi	44 693,2	39 726,7	1 299,9		41 026,7
Kvieši	20 946,6	18 795,2	578,1		19 373,4
Ziemas kvieši	20 946,6	18 795,2	578,1		19 373,4
Vasaras kvieši					
Rudzi	5 101,2	4 712,9	140,8		4 853,7
Mieži	12 750,9	11 087,4	418,3		11 505,7
Auzas	3 645,9	3 186,1	100,6		3 286,7
Citi graudaugi	2 248,7	1 945,2	62,1		2 007,2
Kaltēti pākšaugi	226,6	198,8			198,8
Sakņaugi	49 335,8	41 399,8	1 335,2		42 735,0
Kartupeļi	35 668,0	27 765,2	182,9		27 948,1
Cukurbietes	9 273,4	9 262,2	1 152,3		10 414,5
Citi sakņaugi	4 394,4	4 372,4			4 372,4
Tehniskās kultūras	2 094,6	1 846,3	456,3		2 302,6
Eļļaugi	1 462,3	1 433,5	122,1		1 555,6
Rapsis	1 335,0	1 327,1	122,1		1 449,2
Citi eļļaugi (linsēklas)	127,3	106,4			106,4
Šķiedraugi (linšķiedra)	97,4	93,1	324,4		417,5
Citas tehniskās kultūras	534,9	319,7	9,8		329,5
Svaigi dārzeņi	10 588,4	9 820,0	135,0		9 955,0
Svaigi augļi	5 736,6	5 537,2			5 537,2
Citas augkopības kultūras un produkti	26 643,8	19 643,4			19 643,4
Lopbarība	16 882,7	16 511,5			16 511,5
Siens	12 802,2	12 610,2			12 610,2
Skābsiens	3 155,8	3 061,2			3 061,2
Cita lopbarība (salmi)	924,7	840,1			840,1
Lopbarība (ganību zāle)	2 706,2				
Ziedi un dekoratīvie augi	1 418,0	1 418,0			1 418,0
Citas augkopības kultūras	5 636,9	1 714,0			1 714,0
Augkopība	139 319,1	118 172,3	3 226,4		121 398,8
Dzīvnieki	42 635,4	39 838,6	2 718,5		42 557,1
Liellopi (ieskaitot jaunlopus)	8 942,8	7 573,3	802,8		8 376,1
Cūkas	28 515,9	27 088,5	1 877,6		28 966,1
Aitas un kazas	136,2	136,2	38,2		174,4
Mājputni	5 040,6	5 040,6			5 040,6
Dzīvnieku produkti	90 391,2	68 509,7	535,6		69 045,4
Piens (nepārstrādāts)	63 142,3	50 732,0	414,9		51 146,8
Olas	14 897,4	14 397,7			14 397,7
Neapstrādāta vilna	59,1	59,1			59,1
Citi dzīvnieku produkti	12 292,4	3 320,9	120,8		3 441,6
Lopkopība	133 026,6	108 348,3	3 254,2		111 602,5
Līgumdarbu veikšana l/s ražošanas stadijā	6 500,6	6 500,6			6 500,6
Lauksaimniecības izlaide	278 846,3	233 021,3	6 480,6		239 501,8
Blakusdarbības (neatdalāmās)	16 945,3	16 945,3			16 945,3
L/s produktu pārstrāde	555,1	555,1			555,1
Dzīvnieku pārstrāde	507,6	507,6			507,6
Dzīvnieku produktu pārstrāde	47,5	47,5			47,5
Citas neatdalāmās blakus-darbības (pre)	16 390,2	16 390,2			16 390,2
Lauksaimniecības "nozares" izlaide	295 791,6	249 966,5	6 480,6		256 447,1

Starppatēriņa uzskaitē

Viss starppatēriņš (ražošanā izlietoto resursu un pakalpojumu izmaksas) metodiski veidojas no 2 daļām:

- ražotais lauksaimniecības sektorā (piemēram, sēkla, lopbarība; tiek iegūts no LEK jau ievadītajiem datiem par produkcijas ražošanu un izlietojumu)
- iepirkts ārpus lauksaimniecības sektora (tiek iegūts, izmantojot statistikas informāciju par ražošanas izdevumiem).

Datu ieguves avoti pa saimniecību veidiem ir nedaudz atšķirīgi, atšķirīgs ir arī to ieguves periods. Tādēļ starppatēriņa aprēķināšana zemnieku, piemājas un personiskajās saimniecības atšķiras no valsts saimniecībām un statūtsabiedrībām, lai gan pēdējos gados šīs izmaiņas ir samazinājušās.

Informācijas avoti starppatēriņa izdevumiem:

- zemnieku, piemājas saimniecībās un personiskajās palīgsaimniecībās – izlases veida apsekojums;
- valsts saimniecībās un statūtsabiedrībās – CSP veidlapa “1-gada (lauksaimniecība)”;

Dati no šiem pirmavotiem līdz to ievietošanai LEK prasa vēl papildus apstrādi.

3.4.4. Starppatēriņa aprēķināšana privātajās saimniecībās

Tab. 3.4-3 parādīti individuālo saimniecību aprēķinā izmantotie rādītāji un to apstrāde. Saimniecību apsekojumā dotie izmaksu rādītāji vispirms tiek pārrēķināti uz 12 mēnešiem, pierēķinot arī novembri un decembri, par kuriem apsekojums ziņas neievāc. Aprēķinos lietotie koeficienti ir izvēlēti, pamatojoties uz pieņēmumiem un pieredzi. Jāpiebilst, ka starppatēriņā netiek iekļautas tās izmaksu pozīcijas, kuras metodiski ir vairāk attiecināmas uz ieguldījumiem pamatkapitālā (lielākā daļa no celtniecības materiāliem; celtniecības darbi, pirkta tehnika), lai gan pēc šāda dalījuma viennozīmīgi nevar spriest, vai visi minēto posteņu izdevumi patiesi ir kapitālieguldījumi, tādēļ arī daļa no pirktajiem celtniecības materiāliem (22% - ekspertu novērtējums) ir iekļauti starppatēriņā.. Pirktos lopus un putnus te neuzskaita, jo tas ir nozares iekšējais apgrozījums (izņemot importu, par ko informāciju iegūst no ārējās tirdzniecības statistikas bez dalījuma pa saimniecību veidiem un tieši atņem no izlaidēs).

Specifiskajiem augkopības resursiem (sēkla un stādi, mēslojums, augu aizsardzība), kā arī darbiem un pakalpojumiem un apdrošināšanai papildus koeficients uz 12 mēnešiem nav pielietots, pieņemot, ka šo resursu un pakalpojumu pirkumi šajā laikā ir nenozīmīgi. Degvielai, kā arī celtniecības materiāliem tas ir 1,1, t.i. ar nosacījumu, ka to pirkumi gada beigās ir 2 reizes mazāk intensīvi nekā pārējā laikā; elektroenerģijai – 1,15, bet pārējiem izmaksu veidiem (kurināmais, veterinārie izdevumi, lopbarība, citi materiāli, pārējie izdevumi) koeficients ir 1,2, t.i. proporcionāli mēnešu skaitam.

Tab. 3.4-3. 3. ailē ir koeficients, kas atdala to resursu daļu, kas pirkta tieši no lauksaimniecības uzņēmumiem, jo šie resursi tiek iekļauti izmaksās tajā pašā vērtībā, kādā tie parādās LEK izlaidē (tie ir pirkta sēkla un pirkta lopbarība; bet pašražotais mēslojums LEK izlaidē neietilpst, tādēļ tam nav jāietilpst arī izmaksās). Šie koeficienti sēklai un stādiem, mēslojumam un lopbarībai izvēlēti, ņemot vērā (ar korekcijām) attiecīgo īpatvaru statūtsabiedrībās (veidlapa “1-lauksaimniecība” līdz 1998.g. ieskaitot), bet pārējie resursi rodas ārpus lauksaimniecības, tādēļ visi to pirkumi tiek uzskatīti par nelauksaimnieciskiem. Par saņemto darbu un pakalpojumu sadali pēc to izcelsmes nozares pagaidām trūkst

precīzas informācijas, taču, tā kā lauksaimniecības uzņēmumu sniegtie pakalpojumi tiek uzskaitīti izlaidē rindā “līgumdarbi”, tad starppatēriņā attiecīgi ir jāiekļauj to izmaksas tajos uzņēmumos, kuri tos ir saņēmuši.

Tab. 3.4-3. Starppatēriņa aprēķins individuālām saimniecībām, 1999. gads.

Pozicijas no veidlapas	Statistikas informācija	Aprēķinos lietotie koeficienti			Iegūtais rezultāts
	Pirktie resursi (1.01.99.-31.10.99.) tūkst. Ls	Attiecinot uz gadu	Pirkumi ārpus lauksaimniec. sektora	PVN korekcija	Pavisam 1999.g., tūkst. Ls
	1	2	3	4	5=1*2*3/4
Sēkla un stādi	5 387	1	0,37	1,18	1 689
Degviela, smērvielas	19 321	1,1	1	1,18	18 011
Elektroenerģija	4 534	1,15	1	1,18	4 418
Kurināmais	1 955	1,2	1	1,15	2 040
Mēslojums	8 412	1	0,9	1,18	6 416
Augu aizsardzība	4 040	1	1	1,18	3 424
Veterinārie izdevumi	3 512	1,2	1	1,1	3 831
Lopbarība	6 155	1,2	0,7	1,18	4 382
22% no celtniecības materiāliem	695	1,1	1	1,18	648
Citi materiāli	2 197	1,2	1	1,18	2 234
Darbi un pakalpojumi	5 930	1	1	1,06	5 594
Pārējie izdevumi	5 081	1,2	1	1,12	5 444
Apdrošināšana	1 057	1	1	1,18	896
Kopā starppatēriņš					59 027
LIZ platība (tūkst. ha)	1 410,9				

Avots: aprēķini no individuālo saimniecību apsekojumu informācijas 1999.g. jūnijā un novembrī

Nemot vērā, ka LEK gan izlaide, gan izmaksas ir jāuzskaita bez PVN, no individuālo saimniecību izmaksām tiek atskaitīts aprēķinātais PVN. Dažiem posteņiem (kurināmais, veterinārie izdevumi, darbi un pakalpojumi, “pārējie” izdevumi) PVN īpatsvars ir pēc ekspertu vērtējuma samazināts (Tab. 3.4-3.), paredzot, ka daļu šo resursu piegādā vai pakalpojumus sniedz PVN nemaksātāji, kā arī daļa no paju sabiedrību sniegtajiem lauksaimniecības pakalpojumiem ir atbrīvoti no PVN.

3.4.5. Starppatēriņa aprēķināšana statūtsabiedrībām u.c. lauksaimniecības uzņēmumiem

LEK tiek ievietota informācija no veidlapas “1-gada (lauksaimniecība)” sadaļas “izmaksas” “iepirktās preces un pakalpojumi no nelauksaimnieciskajām organizācijām”. Jāpiebilst, ka 1999. gada veidlapā bija uzrādīti tikai kopējie izdevumi (neizdalot atsevišķi iepirkto no nelauksaimniecības), kā arī netika uzrādīti izdevumi pakalpojumiem, tādēļ šo posteņu apjoms novērtēts proporcionāli 1998. gadam.

Summējot abu sektoru datus, tika iegūti rādītāji par sektoru kopā.

Novērtējot datu ticamību, jāpievērš uzmanību salīdzinoši augstajām izmaksām valsts saimniecībās un statūtsabiedrībās, rēķinot uz vienu hektāru, un arī uz produkcijas vienību.

Lai arī tas daļēji būtu izskaidrojams ar intensīvāku saimniekošanu (lielās fermas, kurās izmanto iepirkto lopbarību utt., tomēr daļēji rodas šaubas par izmaksu korektu uzskaiti, kā arī par to, cik precīzi tiek novērtēta tā izmaksu daļa uzņēmumā, kuras attiecas uz lauksaimniecību.

Lai uzlabotu datu kvalitāti, būtu vēlams arī no zemnieku saimniecībām atlasīt tās, kuras veic grāmatvedības uzskaiti un spēj sniegt korektu informāciju par izmaksām. Nākotnē plānots izmantot arī SUDAT vajadzībām iegūto informāciju, tikai nepieciešams, lai tā raksturo vidējos rādītājus valstī.

Atbilstoši LEK rokasgrāmatai vajadzētu uzskaitīt nevis gada laikā izdarītos resursu pirkumus, bet gan reāli izlietos resursus, tādēļ būtu jāuzskaita krājumu atlikumi gada beigās. Šis jautājums ir tēma tālākai darba koordinācijai ar datu vākšanas institūcijām.

Papildus resursiem, kas iepirkti ārpus lauksaimniecības, jaunās rokasgrāmatas metodika starppatēriņā iekļauj arī tos resursus, kuri radušies lauksaimniecības iekšienē, izlaidē iekļauti kā gala produkcija, bet tālāk izmantoti lauksaimnieciskajā ražošanā (pirktā sēkla, noteikti lopbarības veidi, kā graudaugi, apstrādātā zāles barība u.c.). Tie kā starppatēriņš novērtēti tādā pašā vērtībā, kā izlaidē. Līdz ar to šīs produkcijas iekļaušana vienlīdz palielina gan izlaidi, gan starppatēriņu. Taču bruto pievienotā vērtība, kā arī ienākumu rādītāji neatkarīgi no pielietotās metodikas neizmainās.

Tab. 3.4-4. var aplūkot starppatēriņa veidošanos atbilstoši LEK 97 metodikai.

Tab. 3.4-4. Starppatēriņš, faktorizmaksas, citas subsīdijas un nodokļi 1999. g.
(tūkst. Ls)

Latvija
LEK-OPAL

2001.05.11

Apraksts	Kopējās produkcijas koncepcija	LEK	Patērēts saimniecībā	Pirkts	
				no citām l/s vienībām	ārpus l/s nozares
Zudumi	4 167.6		4 167.6		
Sēkla un stādāmais materiāls	16 875.1	4 509.1	12 366.1	2 217.4	2 291.7
Energoresursi; smērvielas	34 489.2	34 489.2			34 489.2
Mēslojums un augsnes uzlabotāji	17 904.5	8 944.0	8 960.5		8 944.0
Augu aizsardzības līdzekļi, pesticīdi	4 763.5	4 763.5			4 763.5
Veterinārās izmaksas	4 706.1	4 706.1			4 706.1
Lopbarība tirgojamā	76 817.8	76 817.8	51 331.4	8 777.9	16 708.4
Lopbarība cita	16 217.4		16 217.4		
Materiāli un nelieli darbarīki, uzturēšana u.c.	8 138.9	8 138.9			8 138.9
Citi pakalpojumi	7 684.0	7 684.0			7 684.0
Cits starppatēriņš	12 152.5	8 039.0	4 113.5		8 039.0
Kopējais starppatēriņš	203 916.6	158 091.5	97 156.5	10 995.3	95 764.8

Pamatkapitāla patēriņš	27 040.2	27 040.2			27 040.2
Attīdītība nodarbinātajiem	16 661.0	16 661.0			16 661.0
Samaksātā noma	1 205.3	1 205.3			1 205.3
Samaksātie kredītprocenti	4 108.8	4 108.8			4 108.8
Citas ražošanas subsīdijas	11 626.2	11 626.2			11 626.2
Citi ražošanas nodokļi	11 591.5	11 591.5			11 591.5

Salīdzinājumam – pēc iepriekšējās metodikas starppatēriņā iekļāva vienīgi pēdējo aili (pirkts ārpus l/s nozares), tai papildus pieskaitot audzēšanai importēto lopu vērtību.

3.4.6. Produkcijas novērtēšana

Novērtēšana *bāzes cenās* tiek veikta, produkcijas vērtībai ražotāja (tirgus) cenās pieskaitot to subsīdiju daļu, kuras iespējams attiecināt uz konkrētu produktu.

3.5. RAŽOŠANAS FAKTORU UZSKAITE

3.5.1. Subsīdiju aprēķināšana

Datu avoti subsīdijām ir ZM informācija par valsts subsīdiju fonda faktisko izlietojumu, kā arī VID informācija par atmaksāto akcīzes nodokli dīzeļdegvielai.

Pēc metodikas, ailē “*subsīdijas*” ir jāiekļauj valsts regulārie kārtējie maksājumi, kurus saņem tieši ražotāji un, kuru mērķis ir nodrošināt lauksaimniecisko ražošanu, neskaitot investīcijas. Zemāk uzskaitītie maksājumi, kuri gan Latvijā ietilpst Valsts subsīdiju fondā, bet neatbilst LEK ietveramo subsīdiju kritērijiem, attiecīgajā LEK ailē nav iekļauti. Pie tiem pieder maksājumi, kurus:

- nesaņem tieši ražotāji;
- to mērķis nav tiešā lauksaimnieciskā ražošana;
- to izlietojums nav viennozīmīgi skaidrs, piemēram, finansējums lauksaimniecības zinātnei, kredītgarantiju fonds, lopkopības produkcijas eksporta subsīdijas, izdevumi produkcijas sertifikācijas, informācijas u.c. sistēmām, izstāžu un konkursu rīkošanai u.c. sīkāki maksājumi;
- palīdzība stihisku nelaimju gadījumos;
- maksājumi, kas attiecas uz kapitālieguldījumiem – tehnikas, tehnoloģiju iegādei, kā arī lauku organizācijas projektiem. Tie jāuzskaita atsevišķi pie bruto kapitāla veidošanas kā kapitāla transferti.

Atšķirībā no iepriekšējās metodikas, arī subsīdijas, tāpat kā pārējie maksājumi jāreģistrē tajā periodā, par kuru tiek maksāts, neatkarīgi no faktiskās saņemšanas laika. Par 1999. gadu pagaidām vēl izmantota iepriekšējā pieeja, pieņemot, ka atšķirības starp neizmaksātajām summām uz 1999.g. 1.01. un 2000.g. 1.01. nebūs ļoti būtiskas.

Kā jau minēts, agrākā faktoriemumu posteņa “subsīdijas” vietā tagad uzskaita “citas subsīdijas”, t.i. tikai tās, kuras neattiecas uz konkrētu produktu ražošanu. No iekļaujamām subsīdijām (izņemot akcīzes nodokļa atmaksu dīzeļdegvielai) gandrīz visas ir diezgan viegli attiecināt uz kādu noteiktu produkcijas veidu. Tās subsīdijas, kuras būtu attiecināmas uz kādu produkcijas grupu (piemēram, visiem graudaugiem), ir sadalītas pa atsevišķiem veidiem proporcionāli bruto produkcijas vērtībai. Tab. 3.5-1. attēlots subsīdiju sadalījums produktu un “citās” subsīdijās, kā arī produktu subsīdiju iedalījums pa produktiem 1999. gadam.

Ailē “subsīdijas” (t.i., pie “citām subsīdijām”) ir iekļauti tikai šādi maksājumi:

Vaislas materiālu iegāde ārvalstīs 202 368 Ls

Rudens lauku darbiem saņemtā kredīta % dzēšana 23 842 Ls.

Galveno “citu subsīdiju” summu sastāda atmaksātā akcīzes kompensācija dīzeļdegvielai– 11 400 tūkst. Ls.

Kopā “citas subsīdijas” sastāda 11 627 tūkst. Ls, savukārt “produktu” subsīdijas 6 480,6 tūkst. Ls, bet subsīdijas kopā 18 106,8 tūkst. Ls (Tab. 3.5-1).

Tab. 3.5-1. LEK iekļaujamās valsts subsīdijas 1999. gadā

Nr.	Programma, apakšpunkts	Summa, Ls	Produktu veids, uz kuru attiecinātas subsīdijas
3	Ciltsdarba attīstība	6768014	
3.1.	Govju ganāmpulka selekcija	788 826	Piens
3.1.1.	Govju individuālā ražības kontrole	373 965	(mīnus šī rinda)
3.2	Cūkkopības nozares attīstība	612 628	Cūkgaļa
3.3.	Šķirnes zirgu selekcija	120 780	Zirgi (pārējā lopkop.)
3.4.	Aitu ganāmpulka selekcija	38 193	Aitas
	Kopā 3.1.2.-3.1.6.;3.2.2. un 3.3.-3.4.	1 186 462	
3.5.	Vaislas materiālu iegāde ārvalstīs	202 368	
4	Sēklkopības attīstība		
4.1.	Par sertificētas šķirnes sēklas realizāciju	970 841	Graudaugi
4.2.	Par sēklaudzēšanas sējumos izsētu sertificētu šķirnes sēklu	163 349	Graudaugi
5	Augstas kvalitātes produkcijas ražošana, pārstrāde, glabāšana	3 257 786	
5.1.	Lini	324 415	Linšķiedra
5.2.	Alus mieži	66 388	Mieži
5.3.	Kartupeļi	182 915	Kartupeļi
5.4.	Proteīna kultūras		
5.5.	Graudu glabāšana	99 360	Graudaugi
5.6.	Rapsis, ripsis un galega	131 890	Rapsis, pārējās tehn.k.
5.7.	Jaunlopu izaudzēšana gaļai	802 750	Liellopu gaļa
5.8.	Cūkgaļas tirgus stabilizācijai	1 264 967	Cūkgaļa
5.9.	Dārzeni segtajās platībās	134 966	Dārzeni
5.10.	Cukurbietes	1 152 283	Cukurbietes
5.11.	Rudens lauku darbiem saņ. kredīta % dzēšana	23 842	
	Kopā ZM izmaksātās lauks. subsīdijas,	18 362 495	
=	t. sk. LEK iekļaujamās subsīdijas	6 706 796	
+	Akcīzes nodokļa kompensācija degvielai - samaksāts 1999. gadā	11 400 000	
=	Kopā LEK iekļaujamās subsīdijas,	18 106 796	
	t. sk. produktu subsīdijas	6 480 586	

Avoti: 1) Valsts subsīdiju fonda faktiskais izlietojums lauksaimniecības attīstībai 1999. gadā. (ZM informācija).

2) VID informācija par atmaksāto akcīzes nodokli dīzeļdegvielai 1999. gadā.

3.5.2. Nodokļu aprēķināšana

Visi nodokļu maksājumi LEK vajadzībām tiek sadalīti 2 daļās:

Nodokļi, kas attiecas uz ražošanu – zemes, īpašuma (nekustamā īpašuma), dabas resursu nodokļi. Šajā grupā tiek ieskaitīta arī samaksātā un saņemtā PVN starpība (ja samaksāts ir vairāk kā saņemts, arī otrādi ar negatīvu zīmi).

Nodokļi, ko maksā no ienākuma – sociālais, uzņēmuma un iedzīvotāju ienākuma nodokļi. LEK metodika šo nodokļu grupu neaplūko, tādēļ aprēķinā tas nav iekļauts. Tomēr praktiskām vajadzībām, lai noteiktu reālo ienākumu līmeni Latvijā, šie nodokļi tiek aprēķināti un to summa atņemta no posteņa “ienākumi no lauksaimnieciskās darbības”.

Informācijas avoti nodokļu maksājumiem:

- par valsts saimniecībām un statūtsabiedrībām – ZM budžeta un finanšu departamenta dati (statūtsabiedrību apsekojums), bet ar 1999. gadu – veidlapa “1-lauksaimniecība”;
- par individuālajām saimniecībām – CSP izlases apsekojums;
- par saņemto PVN 12% kompensāciju – VID informācija.

Informācija par samaksātā un saņemtā PVN starpību tiek aprēķināta, izmantojot datus par pirkumiem iedzīvotāju saimniecībās. Tiek pieņemts, ka tās ir PVN nemaksātājas, bet valsts saimniecības un statūtsabiedrības ir PVN maksātājas, kurām PVN nebūtu jāuzrāda vispār, jo tās par šo nodokli norēķinās ar budžetu un gan izlaide, gan izmaksas tiek uzskaitītas bez PVN. Protams, daļa no statūtsabiedrībām ir PVN nemaksātāji, un daļa no zemnieku saimniecībām – PVN maksātāji, taču par ieņēmumiem un izdevumiem atsevišķi šajās saimniecībās trūkst precīzas informācijas, turklāt vismaz daļēji šo saimniecību grupām vajadzētu savstarpēji pārklāties.

Tab. 3.5-2. redzams ražošanas nodokļu aprēķins 1998. un 1999. gadiem. Informācija par pārējiem ražošanas nodokļiem iegūta no statūtsabiedrību veidlapas 1-gada-lauksaimniecība (par 1999. gadu) vai agrāk, izmantojot ZM aprēķinus. Par iedzīvotāju saimniecībām izmantota izdevumu summa “samaksātie nodokļi” (izņemot sociālo). Tajā skaitā gan vēl būtu jāietilpst iedzīvotāju ienākuma nodoklim, taču par to nav atsevišķu datu, un ņemot vērā lauksaimniecības ienākumu līmeni pēdējos gados, var uzskatīt, ka absolūti lielāko daļu no apsekojumā uzrādītās nodokļu summas veido nekustamā īpašuma (zemes) nodoklis. Samaksātais priekšnodoklis ir tā summa, kas tika atņemta no izdevumiem, aprēķinot starppatēriņu (0. nodaļa). Tam tiek pieskaitīts samaksātais PVN, pērkot pamatkapitāla preces (tehniku, daļu celtniecības materiālu). Datus par PVN nemaksātājiem izmaksāto 12% kompensāciju sniedz VID. Starpība ir PVN, ko šīs grupas saimniecības ir faktiski samaksājušas valsts budžetā. Tomēr te nav aprēķināts PVN no pašpatēriņa. Ja to ņemtu vērā, PVN kompensācijas nepietiekamība varētu samazināties.

LEK rokasgrāmatā PVN starpība, kura rodas saimniecībām – PVN nemaksātājam, tiek definēta šādi ([14], IX pielik., p.6.2.): Starpība starp fiksētās likmes kompensāciju, kas piešķirta fiksētās likmes sistēmā iekļautiem zemniekiem (t.i., PVN nemaksātājiem, kas saņem 12% kompensāciju) un PVN, kuru viņi būtu varējuši atrēķināt, ja būtu iekļauti parastajā PVN sistēmā (t.i., būtu PVN maksātāji), atspoguļo kompensācijas pārsniegumu vai nepietiekamību.

Informācija par pārējiem ražošanas nodokļiem iegūta no statūtsabiedrību veidlapas 1-gada-lauksaimniecība (par 1999. gadu) vai agrāk, izmantojot ZM aprēķinus. Par iedzīvotāju saimniecībām izmantota izdevumu summa “samaksātie nodokļi” (izņemot sociālo). Tajā

skaitā gan vēl būtu jāietilpst iedzīvotāju ienākuma nodoklim, taču par to nav atsevišķu datu, un ņemot vērā lauksaimniecības ienākumu līmeni pēdējos gados, var uzskatīt, ka absolūti lielāko daļu no apsekojumā uzrādītās nodokļu summas veido nekustamā īpašuma (zemes) nodoklis.

Tab. 3.5-2. Uz ražošanu attiecināmie nodokļi, tūkst. Ls

	1998.	1999.	2000.
<i>Nenokompensētā PVN aprēķins</i>			
<i>PVN nemaksātājas saimniecības:</i>			
Saņemtā PVN 12% kompensācija	5 577	4 194	3 951
Samaksāts priekšnodoklis:	<u>12 358</u>	<u>10 995</u>	<u>12 535</u>
t.sk. pamatlīdzekļu iegādei	<u>2 851</u>	<u>1 998</u>	<u>753</u>
PVN starpība (faktiski samaksāts):	6 781	6 802	8 584
Nekustamā īpašuma un dabas resursu nodokļi	5 063	4 790	5 359
t.sk. valsts saimniecības un statūtsabiedrībās	554	424	453
iedzīvotāju saimniecībās	4 508	4 366	4 906
PVN starpība (visas PVN nemaksātājas saimniecības)	6 781	6 802	8 584
<i>Kopā nodokļi uz ražošanu:</i>	<i>11 844</i>	<i>11 591</i>	<i>13 943</i>

3.5.3. Pamatkapitāla patēriņš

Atbilstoši LEK rokasgrāmatai, pamatkapitāla patēriņš jāaprēķina kā līdzekļi, kurus gada laikā ir nepieciešams investēt, lai atjaunotu pamatlīdzekļus pēc to faktiskā nolietojuma tekošā gada cenās.

Eiropas Savienībā, piemēram, Vācijā, pamatkapitāla patēriņa aprēķins tiek veikts statistikas iestādēs. Sakarā ar to, ka šāds aprēķins ir darbietilpīgs un prasa specifiskas zināšanas un informāciju, arī Latvijā būtu jāvienojas par atbilstoša aprēķina veikšanu, kurš būtu izmantojams arī LEK.

Jāpiebilst, ka pamatkapitāla patēriņš LEK vajadzībām nav vienāds ar nolietojumu uzņēmumu grāmatvedībā. Šī iemesla dēļ tiešā veidā nav izmantojami pašlaik CSP aprēķinātie dati par nolietojumu, jo tie balstās uz statūtsabiedrību grāmatvedības datiem, iedzīvotāju saimniecības pierēķinot klāt, izmantojot informāciju par lauksaimniecības tehnikas vienību skaitu. Turklāt, kā zināms, lielai daļai statūtsabiedrību tehnikas bilances vērtība ir jau tuva nullei vai nulle (tas pats attiecas uz ēkām)

Pašlaik pamatkapitāla patēriņš LEK vajadzībām tiek aprēķināts katram produkcijas veidam atsevišķi uz 1 vienību, pēc tam rezultātus summējot.

Datu avoti pamatkapitāla patēriņa aprēķiniem:

Nozīmīgākajiem produkcijas veidiem LVAEI un LLU Skrīveru zinātnes centrā ir izstrādāti ražošanas izmaksu aprēķini ņemot vērā faktiski pielietotās, kā arī iespējami perspektīvās tehnoloģijas. Šādi aprēķini veikti *kviešiem, rudziem, miežiem, auzām, cukurbietēm, līnēm, kartupeļiem, lopbarības kultūrām (siens, skābsiens, skābbarība, lopbarības saknes), kā arī*

piena, liellopu gaļas un cūkgaļas ražošanai.

Aprēķinu pamatā ir vidējās tirgus cenas tehnikai, ņemot vērā dažādus tehnikas veidus, kā arī ir novērtēts tehnikas kalpošanas laiks un cik daudz to ir iespējams izmantot vienā sezonā. Nolietojuma normas tehnikai pieņemtas ar tādu aprēķinu, lai tad, kad esošā tehnika taps nolietota, būtu iespējams iegādāties jaunu, tai līdzvērtīgu. Nepieciešamais darbu apjoms aprēķināts, izmantojot tehnoloģiskās kartes. Šim nolūkam izmantoti dažādi informācijas avoti, tai skaitā arī praktiskie lauku izmēģinājumu rezultāti mācību un pētījumu saimniecībās. Par graudaugu kultūrām aprēķini veikti arī, ņemot vērā izmaksu atšķirības atkarībā no reģionāliem apstākļiem, reljefa un augsnes. ([2], 202 lpp.). Piemēram, Tab. 3.5-3. attēlots izvilkums no ziemas kviešu tehnoloģiskās kartes, kurā redzams, kā veidojas nolietojuma summa ziemas kviešiem. LEK ir izmantoti nosacīti vidējie rādītāji pie “apmierinošas faktiskās tehnoloģijas” (tehnoloģisko karšu B variants), kuri pie tam ir koriģēti, ņemot vērā, ka pieminētajos aprēķinos tika izmantotas paaugstinātās nolietojuma normas, pieņemot salīdzinoši nelielu tehnikas kalpošanas laiku, bet maksimālu tās noslodzi. Piemēram, vidējais kalpošanas laiks traktoriem 6 gadi, arkliem u.c. 3-4 gadi. LEK vajadzībām, kur ir nepieciešams parādīt faktisko situāciju, vidējais kalpošanas laiks ir divkārtots, bet pieņemta 70% noslodze, tādēļ nolietojums uz 1 ražošanas veida vienību tika koriģēts Tab. 3.5-4. Jāpiebilst, ka daļa tehnoloģiskajās kartēs ietvertu darbību ir ietverti izmaksu uzskaitē kā pakalpojumi (cenšoties attēlot vidējo faktisko situāciju), kas kapitāla izmaksu aprēķinā neietilpst. Ar to izskaidrojama nelielā nolietojuma summa, piemēram, kartupeļiem, kurus daudz audzē nelielās saimniecībās, pērkot tehnikas pakalpojumus.

Aprēķini uz 1 ražošanas vienību ir veikti 1996. gadam, graudu audzēšanai tie ir precizēti atbilstoši situācijai 1998. gada beigās. Par nākamajiem gadiem ir izdarīta korekcija, ņemot vērā vidējo tehnikas un būvmateriālu cenu pieaugumu (cenu indekss aprēķināts, izmantojot CSP un LVAEI Tirgus veicināšanas centra informāciju): Kopējais pamatkapitāla preču cenu indekss aprēķināts 1997. gadam 9,3%, 1998. gadam 5,6%. Par 1999. gadu cenu izmaiņas bija diezgan atšķirīgas dažādām pamatlīdzekļu grupām (pat ar pretējām tendencēm), tādēļ kopumā 1999. gadam cenu indekss pieņemts kā 1. Šo indeksu veido tehnikas un būvmateriālu cenu indeksi, kuru īpatsvars svērts, ņemot vērā attiecīgo pirkumu īpatsvaru, kāds uzrādīts lauku saimniecību apsekojumā. Tab. 3.5-4. var aplūkot koriģētos nolietojuma koeficientus, kuri iegūti, izmantojot minēto aprēķinu metodiku.

Mājputnu gaļas un olu ražošanā izmantota lielāko ražotāju sniegtā informācija par kapitālieguldījumu izmaksām un to paredzamo kalpošanas laiku.

Augļiem un ogām bez pārējā nolietojuma (sk. zemāk), atbilstoši jaunajai metodikai, rēķināts nolietojums ilggadīgajiem stādījumiem: stādījumu ierīkošanas izmaksas sēkleņiem 1999. gadā (veidlapa “1-lauks.”) vidēji 1496,6 Ls/ha, pieņemot dārzu izmantošanas laiku 15 gadi = nolietojums gadā 99,77 Ls/ha.

Ganību zālei pamatkapitāla nolietojums pieņemts 0,2 Ls uz t produkcijas (avots: “Lopbarības ražošanas attīstības programma”, izstr.1995.g., vad. D.Kravale);

Nolietojuma aprēķinā izmantotās vērtības pārējiem produkcijas veidiem (par kuriem nav tiešu datu):

Citi graudaugi, pākšaugi – vērtība uz 1 ha analoga kā miežiem

Rapsis – 10% no kopējās produkcijas vērtības (novērtējums, izmantojot līdzīgu kultūru datus);

Citas tehniskās kultūras – vērtība uz 1 ha analoga kā liniem;

Dārzeņi (lauka), augļi un ogas – vērtība uz 1 ha analoga kartupeļiem; bez tam augļiem un ogām aprēķināts arī ilggadīgo stādījumu nolietojums pēc augstāk aprakstītās metodes.

Dārzeņi, segto platību – 0,6% no kopējās produkcijas vērtības (izmantoti atsevišķu saimniecību dati);

Citi augkopības produkti – 1,2% no nolietojuma augkopībā (novērtējums, ņemot vērā produkcijas vērtības īpatsvaru);

Nobarojamās cūkas (uz 1 lopu) – 88% no summas, kas attiecas vidēji uz 1 cūku;

Sivēnmātes (uz 1 lopu) – 182% no summas, kas attiecas vidēji uz 1 cūku;

Aitas un kazas (uz 1 lopu) – 25% no vērtības uz 1 liellopu, neskaitot govīs;

Citi lopkopības produkti – 3% no nolietojuma lopkopībā (atbilstoši izlaides īpatsvaram).

Bez tam, pamatkapitāla patēriņš ir aprēķināts arī *nelauksaimnieciskajiem darbības veidiem un sniegtajiem pakalpojumiem*. Te tika ņemti vērā šādi rādītāji: vidējais starppatēriņa izmaksu īpatsvars, kas attiecas uz šiem produktiem un pakalpojumiem – 9,3% no kopējā ārpus lauksaimniecības izcelsmes starppatēriņa (novērtējums izdarīts, izmantojot SUDAT datus par 1999. g., kā arī veidlapu “1-lauksaimniecība” par izmaksām statūtsabiedrību sniegtajiem pakalpojumiem 1998. g.), tai skaitā degvielas izmaksu īpatsvars – 15,6%, remonta un uzturēšanas izmaksu īpatsvars – 17,6%. Tādēļ pamatkapitāla patēriņa daļa, kas būtu attiecināma uz šiem darbības veidiem, pielietojot ekspertu metodi, novērtēta ar 12% no pamatkapitāla patēriņa lauksaimniecībā. No šīs summas 49,1% uz pakalpojumiem attiecināti (atbilstoši iepriekš minēto izmaksu īpatsvaram), bet uz nelauksaimnieciskajām blakusdarbībām 50,9%.

Tab. 3.5-5. ir apkopotas rādītāju skaitliskās vērtības visiem minētajiem darbības veidiem.

Pamatkapitāla patēriņa svārstības pēdējos gados, pielietojot šo metodiku, ietekmē galvenokārt ražošanas apjomu svārstības – sējumu platības un lopu skaits, nelauksaimniecisko blakusdarbību apjomi, kā arī pamatkapitāla preču novērtētās cenu izmaiņas.

Šie pamatkapitāla patēriņa aprēķini nav oficiāli, un LVAEI apzinās vajadzību izveidot šādu oficiāli atzītu metodiku, tādēļ kopīgi ar CSP iesaistās projektā, lai izstrādātu vienotu, metodiski korektu pamatkapitāla patēriņa aprēķinu koncepciju, kas drīzumā varētu tikt pielietoti oficiālos valsti raksturojošos aprēķinos un tajā skaitā arī LEK vajadzībām.

Tab. 3.5-3. Ziemas kviešu ražošanas tehnoloģiskā karte - B variants

(izvilkums)*

Darbu nosaukums	Darba apjoms fiz.vien.	Agregāta sastāvs		Cilvēk-stundu skaits	Tehnika nolietojums	
		Traktori, automaš.	Lauks. mašīnas		cena Ls	jums Ls
1. AUGSNES PAMATAPSTRĀDE UN MĒSLOŠANA						
1.1 Augsnes diskošana	1 ha	DT-75	BDT-2,5	0,7	4350	0,76
1.2 Aršana un šļūķšana	1 ha	MTZ-82	PLN-3-35	1,8	6600	2,90
1.3 Augsnes kultivēšana	1 ha	MTZ-82	KSP-4	0,5	6700	0,86
1.4 Minerālmēsļu izkliešana	1 ha	T-25A	MVU-0,5	0,6	2850	0,42
1.5 Kultivēšana ar ecēšanu	1 ha	MTZ-82	KSP-4 +	0,5	6950	0,89
KOPĀ:						5,83
2. SĒJA UN SĒJUMU KOPŠANA						
2.1 Sēklu kodināšana	0,23 t	"Mobitoks"		2,9	500	0,72
2.2 Sēklu un minerāl.transports	0,36 t	T-25A	1PTS-2	0,5	3220	0,37
2.3 Sēja	1 ha	MTZ-82	SZT-3,6A	1,0	8300	1,99
2.4 Minerālmēsļu izkliešana	1 ha	T-25A	MVU-0,5	0,6	2850	0,42
2.5 Sējumu ecēšana	1 ha	T-25A	3BP-0,6	1,4	2750	0,99
KOPĀ:						4,49
3. RAŽAS NOVĀKŠANA UN APSTRĀDE						
3.1 Pļaušana ar kombainu	1 ha	"Jeņiseja - 1200"		1,6	10000	4,00
3.2 Salmu vālošana	1 ha	MTZ-82	GVR-6	0,4	8700	0,97
3.3 Salmu savākšana	3,04 t	MTZ-82	"Sigulda"	0,6	8300	1,26
3.4 Graudu transportēšana	3,8 t	MTZ-82	2 PTS-4	0,8	7500	1,49
KOPĀ:						7,72
KOPĀ PAMATLĪDZEKĻU NOLIETOJUMS UZ 1HA						18,04

* Iekļautas tikai tās operācijas, kurām ir rēķināts nolietojums.

Bez tam, tehnoloģiskajā kartē ir aprēķināts meliorācijas sistēmas nolietojums - 17,00 Ls/ha.

B variantā izmaksas un tehnoloģ. operācijas ir atbilstošas apmierinošam faktiskam saimniekošanas līmenim.

Avots: [2], 188.-189. lpp.

Tab. 3.5-4. LEK izmantotās nolietojuma vērtības (produkcijas veidiem, kuriem tās aprēķinātas, izmantojot tehnoloģiskās kartes)

	Dati no tehnol. kartēm	LEK dati	
		1996.g.	1999.g.
Ls/ha			
Graudaugi	19,31	13,79	15,92
Cukurbietes	62,00	44,29	51,11
Kartupeļi	11,00	11,00	12,70
Lini	20,00	14,29	16,49
Siens	16,73	11,95	13,79
Skābarība	17,35	12,39	14,16
Lopbarības bietes	19,10	13,64	15,75
Ls/lopu gadā			
Piens	10,00	10,00	11,54
Liellopi	1,50	1,50	1,73
Cūkas	10,00	10,00	11,54

Avots: LVAEI un LLU Skrīveru zinātnes centra aprēķini.

Tab. 3.5-5. attēloti 1999. gada LEK izmantotie pamatkapitāla patēriņa rādītāji visiem LEK iekļautajiem darbības veidiem, kā arī lauksaimniecības nozarē kopumā.

Tab. 3.5-5. Pamatlīdzekļu patēriņš 1999.g. pa darbības veidiem

	Uz 1 ha (Ls)	Kopā šim veidam (tūkst. Ls)		Uz 1 lopu (Ls)	Kopā šim veidam (tūkst. Ls)
Graudaugi	15,92	6 616,3	Slaucamās govīs	11,5	2 539,0
Pākšaugi	15,92	39,8	Liellopi (pārējie)	1,7	342,3
Cukurbietes	51,11	792,3	Nobarojamās cūkas	10,2	3 963,0
Kartupeļi	12,70	636,1	Sivēnmātes	21,0	854,4
Rapsis	20,47	133,0	Aitas un kazas	0,4	17,9
Lini	16,49	33,0	Dējējvistas	0,4	662,2
Citas tehniskās kultūras	16,49	13,2	Pārējie mājputni	0,2	318,5
Dārzeni, lauka	12,70	124,4	Pārējie dzīvnieku produkti		260,9
Dārzeni, segto platību	240,12	19,6			
Augļi un ogas	112,47	1 383,6	Kopā augkopībā		15 184,8
Dekoratīvie augi	240,12	13,7	Kopā lopkopībā		8 958,3
Citi augkopības produkti	...	180,0			
Lopbarības saknes	15,75	143,3	Pakalpojumi		1 422,5
Siens	13,79	4 141,9	Kopā lauksaimniecībā		25 565,6
Zaļbarības un skābbarības kultūras	14,16	743,8			
Kukurūza (zaļajai masai)	14,30	10,0	Neatdalāmās blakusdarbības		1 474,7
Ganību zāle	0,55	160,7	Kopā lauksaimniecības "nozarē"		27 040,2

Avots: Šajā nodaļā aprakstītie datu avoti un aprēķini.

3.5.4. Samaksātā noma un kredītprocenti

Maksa, kas samaksāta par zemes nomu (kopā ar uz tās esošā īpašuma nomu), kā arī par samaksājamiem kredītprocentiem par 1998. un 1999. gadiem ir iegūstami abos galvenajos izmaksu datu avotos: lauku saimniecību apsekojumā un veidlapā "1-lauksaimniecība". Tiesa, pēdējā formulējums par 1999. gadu bija nedaudz plašāks: procentu maksājumi un tamlīdzīgi izdevumi, tādēļ tur var ietilpt arī citi izdevumi; arī bez zemes rentes uzrādītajā summā ietilpst ēku un telpu īre.

No kopējās samaksātās nomas maksas ir atņemts par iznomāto zemi maksājamais nodoklis, pieņemot, ka tas ietverts zemes nomas maksā un to maksā iznomātājs. Tas ir, lai izvairītos no divkāršas zemes nodokļa uzskaites. Šo nodokli aprēķina šādi: vidējais novērtētais nodoklis par zemi (izmantoti statūtsabiedrību veidlapu "1-lauksaimniecība" (samaksātie nekustamā īpašuma un dabas resursu nodokļi), kā arī "29-ls" dati (LIZ platība), kā arī lauku saimniecību apsekojuma dati par samaksājamiem nodokļiem un LIZ platību). Izmantojot šos avotus, vidējais nodoklis, kas maksāts par zemi, novērtēts ar 2,69 Ls/ha. Šis skaitlis tiek reizināts ar aprēķināto nomātās zemes platību (nomātās platības īpatsvars individuālās saimniecībās no jūnija apsekojuma datiem reiz visa platība, kas iekļauta LEK, t.i. visa platība, no kuras, atbilstoši statistikas datiem, tiek audzēta kāda produkcija novākšanai, kā arī aprēķinātā ganību platība*.

* Sakarā ar datu trūkumu par faktisko lopu ganīšanai izmantojamo platību tā aprēķināta nosacīti pēc šādiem kritērijiem: uz vienu gadu vidējo slaucamo govī un zirgu paredzēti 0,8 ha, uz katru pārējo liellopu 0,48 ha, uz katru aitu vai kazu 0,08 ha. Kopā 1999. gadā tas veido 290 tūkst. ha.

3.5.5. Atlīdzība nodarbinātajiem

Algotā darbaspēka izmaksas tiek aprēķinātas līdzīgi kā starppatēriņa posteņi. Pēc metodikas te būtu jāiekļauj arī naturālā samaksa (jeb maksa graudā). Par valsts saimniecībām un statūtsabiedrībām tiek iekļauts izmaksu postenis “personāla izmaksas”, kurā jāiekļauj darba alga un tai pielīdzinātās izmaksas, kā arī sociālās apdrošināšanas iemaksu darba devēja daļa. Datus iegūst no veidlapas “1-lauksaimniecība”. Par individuālajām saimniecībām iekļauts rādītājs no apsekojuma “samaksāts par darbu algotiem strādniekiem”, palielinot to par darba devēja sociālā nodokļa daļu 27%. Pārējā summa, kas ietverta posteņī “samaksāts sociālais nodoklis”, var tikt uzskatīta kā samaksātā par saimnieka ģimenes locekļiem, lai gan precīzi šīs summas nav nodalītas. Naturālā samaksa apsekojumā netiek uzrādīta, jo pastāv grūtības iegūt ticamus datus par šo samaksas veidu, līdz ar to faktiski šī daļa parādās kā ģimenes darbaspēka ienākumi.

3.6. LEK 97 METODIKĀ IEKĻAUTO PAPILDUS RĀDĪTĀJU APRĒĶINS

Viena no problēmām, kas radās, aprēķinot lauksaimnieku ienākumus, sevišķi mazajām saimniecībām, bija grūtības nodalīt izmaksas lauksaimnieciskai ražošanai no citām saimnieciskās darbības izmaksām. Gan šī iemesla dēļ, gan arī vēloties gūt priekšstatu ne vien par “tīro” lauksaimniecisko darbību, bet par lauku saimniecību ienākumiem kopumā, gan arī, lai uzskaitē tuvinātos nacionālajiem kontiem (lai būtu uzskaitītas visas ekonomiskās aktivitātes), LEK paredz lauksaimniecības “nozarē” iekļaut arī tās nelauksaimnieciska rakstura darbības, kuru izmaksas netiek atdalītas no lauksaimniecības.

Šīm darbībām ir divas galvenās grupas.

3.6.1. Lauksaimniecības produktu pārstrāde

Informāciju par piena un gaļas pārstrādi (izlietotās izejvielas, realizētās produkcijas vērtība) sniedz lauku saimniecību apsekojums. Korektus datus var iegūt par laiku sākot no 1998. gada jūnija, par iepriekšējo periodu ir grūtības atsevišķi iegūt pārstrādātās produkcijas vērtību. Informācija par pārstrādātajiem graudiem un dārzeniņiem ir tikai par 1998. gadu un tikai fiziskās vienībās. Par valsts saimniecībām un statūtsabiedrībām ir detalizēta informācija par realizētās pārstrādātās produkcijas vērtību, taču nav pilnīgi skaidrs, vai šo produkciju var uzskatīt par neatdalāmo. Līdz šim, pamatojoties uz to, ka veidlapā 1-lauksaimniecība bija prasīts uzrādīt tieši lauksaimnieciskās ražošanas izmaksas, šī pārstrāde tiek uzskatīta par atdalāmo, līdz ar to LEK netiek iekļauta.

No pārstrādātās produkcijas vērtības atņemam patērēto izejvielu vērtību (novērtētu vidējās pārdošanas cenās), lai iegūtu ieņēmumus no pārstrādes.

Tā, piemēram, izmantojot lauku saimniecību apsekojumu un datus attiecinot uz 12 mēnešiem, iegūti šādi rezultāti par 1999. gadu:

Realizēti pārstrādātie piena produkti	447,4 tūkst. Ls
Izlietoto izejvielu vērtība (vidējās piena pārdošanas cenās)	399,7 tūkst. Ls
Realizēti pārstrādātie gaļas produkti	42,0 tūkst. Ls
Izlietoto izejvielu vērtība (vidējās gaļas pārdošanas cenās)	39,6 tūkst. Ls
Kopā ieņēmumi no pārstrādes (mīnus izejvielu vērtība)	50,1 tūkst. Ls

3.6.2. Pārējās neatdalāmās blakusdarbības

Informāciju par šīm darbībām CSP sāka ievākt kopš 1998. gada, pēc LEK veidotāju izteiktajiem priekšlikumiem. Par 1998. gadu ievāktā informācija nebija pilnīga, dati tika ievākti tikai par jūnija – oktobra mēnešiem, bet tie tika proporcionāli attiecināti uz visu gadu, iegūstot kopējo šo darbību vērtību (t.i. ieņēmumus) 2,8 milj. Ls. Par 1999. gadu lauku saimniecību apsekojums uzrāda ļoti lielus ieņēmumus no nelauksaimniecības - 13,3 milj. Ls, no kuriem 2,3 milj. Ls ir pakalpojumi, bet 11,0 milj. Ls pārējās darbības, no kurām kā galvenās ir minamas meža un kokmateriālu pārdošana. Diemžēl nav pieejams sīkāks šīs summas atšifrējums, taču ir informācija par ieņēmumiem no meža.

Sākot ar pārskatu par 2000. gadu, paredzēts ievākt līdzīgu informāciju arī par valsts saimniecībām un statūsabiedrībām.

Protams, sakarā ar lauksaimnieciskās ražošanas zemo rentabilitāti saimniecību ieņēmumos nelauksaimnieciska rakstura darbību īpatsvars sāk ieņemt stabilu vietu. Tādēļ nākotnē tā analīzei būtu jāveltī lielāka vērība, tai skaitā arī, lai palīdzētu attīstīt tos darbības veidus, kuriem nākotnē var būt liela nozīme lauku ekonomikā vai arī, kas ir nozīmīgi konkrētas daļas saimniecību pastāvēšanai un nepieciešami sabiedrībai, piemēram, pārstrādes un realizācijas kooperatīvu veidošana.

4. IEGŪTIE LEK REZULTĀTI UN METODIKU SAVSTARPĒJĀ SALĪDZINĀMĪBA

Šajā nodaļā varēs gūt ieskatu LEK skaitliskajos rezultātos, kā arī salīdzināt gan pēc jaunās, gan iepriekšējās metodikas iegūtos rezultātus. Par salīdzināšanas bāzi izvēlēts 1999. gads, jo par to ir kopumā pabeigta LEK sastādīšana, un tas tika paralēli veidots gan pēc līdzšinējās, gan jaunās metodikas. Notiek darbs arī pie iepriekšējo gadu LEK pārveidošanas atbilstoši jaunajai rokasgrāmatai, un jau pašlaik par 1998. gadu LEK ir pieejams pēc abām metodikām. Tādēļ atsevišķās tabulās uzskatāmības nolūkos abas metodikas salīdzinātas gan par 1998., gan 1999. gadiem.

4.1. LEK 97 UN IEPRIEKŠĒJĀS METODIKAS REZULTĀTU SAVSTARPĒJĀ SALĪDZINĀMĪBA

4.1.1. Produkcijas apjomi un vērtība

Tab. 4.1-1. un Tab. 4.1-2. parādīta gala produkcijas (LEK izlaides) vērtības veidošanās pēc abām metodikām. Redzam, ka kopējā atšķirība ir diezgan ievērojama: Pēc jaunās metodikas lauksaimniecības “nozares” izlaide sastāda 252,6 milj. Ls (bāzes cenās), bet tirgus cenās (neiekļaujot subsīdijas, kuras maksā konkrētam produktam) – 246,1 milj. Ls. Savukārt pēc agrākās metodikas tiek iekļauti tikai 172,6 milj. Ls. No kā veidojas šī atšķirība?

Vispirms salīdzināsim iekļautos produkcijas fiziskos apjomus pa veidiem

Sākotnējā informācija - ražotā produkcija – protams, abos gadījumos tiek izmantota vienāda. Taču, kā jau aprakstīts sākumā, LEK izlaide veidojas atšķirīgi:

Pēc jaunās metodikas: LEK izlaide = saražots gada laikā – zudumi saimniecībā – izlietotais pašu saimniecībā lauksaimnieciskā ražošanā (izņemot izlietoto pašu saimniecībā lopbarībā, ja tas atbilst noteiktiem kritērijiem - graudi, kartupeļi, sakņaugi, pārstrādātā zāles barība u.tml., sk. 2.4. iedaļu) – importēti gada laikā dzīvnieki izaudzēšanai + krājumu izmaiņas.

Pēc vecās metodikas: LEK izlaide = saražots gada laikā – zudumi saimniecībā – izlietotais lauksaimnieciskā ražošanā, kas savā aprītē nebija atstājis lauksaimniecības sektoru + krājumu izmaiņas.

Te uzskatāmi redzams, ka galvenās atšķirības LEK izlaidē veido 2 rādītāji:

- 1) pēc jaunās metodikas izlaidē iekļauj visu pārdoto produkciju, neatkarīgi no tā, kam pārdots, tai skaitā arī, kuru pārdod citiem lauksaimniekiem, kas to izmanto ražošanā (piemēram graudi sēklai, lopbarībai u.c.)
- 2) pēc jaunās metodikas iekļauj arī daļu lopbarības, kas tiek patērēta pašu saimniecībā (augkopības produktus, kuru vērtība ir ekonomiski nozīmīga un par kuru daudzumu un cenām dati ir bez īpašām grūtībām pieejami).

Šo iemeslu dēļ LEK izlaidē, atšķirībā no iepriekšējās metodikas, parādās lopbarības kultūras (siens, skābsiens, skābbarība, sakņaugi u.c., izņemot ganību zāli), kā arī ievērojami lielāka daļa graudaugu un kartupeļu, neliels palielinājums ir arī citām kultūrām.

Tab. 4.1-1. Gala produkcijas apjomu salīdzinājums pēc vecās un jaunās metodikas 1999. gads

Produkcijas veids	Vienība	Bruto izlaide	Gala produkcija		Gala produkcijas starpība (jaunā - vecā)	tajā skaitā				
			pēc jaunās metodikas	pēc vecās metodikas		pārdots citām l/s vienībām		izlietots saimniecībā lopbarībai	dzīvo lopu imports	darbības, kas iekļautas papildus
						sēklai	lopbarībai			
Graudaugi	t	783 370	692 354	191 968	500 386	16 036	144 855	339 495		
Kvieši	t	351 830	312 925	190 685	122 240	2 567	49 426	70 247		
Rudzi	t	88 690	81 713	43 314	38 399	4 084	8 739	25 576		
Mieži	t	232 600	202 255	-13 711	215 966	5 886	54 405	155 675		
Auzas	t	66 140	57 798	-22 911	80 709	3 268	17 813	59 627		
Citi graudaugi	t	44 110	37 662	-5 409	43 071	230	14 471	28 370		
Kaltēti pākšaugi	t	3 624	3 179	2 129	1 051	224	192	636		
Kartupeļi	t	795 500	612 145	327 186	284 959	9 192	6 360	269 407		
Cukurbietes	t	451 500	450 893	435 790	15 103			15 103		
Citi sakņaugi	t	235 100	233 925		233 925			233 925		
Rapsis	t	11 740	11 671	11 537	133	20		114		
Citi eļļaugi (linsēklas)	t	583	487	189	299	122		176		
Šķiedraugi (linšķiedra)	t	2 130	2 036	2 036						
Citas tehniskās kultūras	t	800	478	438	40	40				
Svaigi dārzeņi	t	130 090	109 536	109 028	509	470	39			
Svaigi augļi	t	45 504	38 172	38 166	6		6			
Siens	t	687 000	676 695		676 695			676 695		
Skābsiens, skābbarība	t	627 297	608 478		608 478			608 478		
Cita lopbarība (salmi)	t	138 463	125 807		125 807			125 807		
Lopbarība (ganību zāle)	t	1 694 987								
Ziedi un dekoratīvie augi	1000 Ls	1 418	1 418	1 418						
Citas augkopības kultūras	1000 Ls	5 637	1 714	994	720	720				
Liellopi (ieskaitot jaunlopus)	t	26 770	22 713	22 817	-103				103	
Cūkas	t	44 859	42 616	42 685	-69				69	
Aitas un kazas	t	310	310	310						
Mājputni	t	8 821	8 821	8 840	-20				20	
Piens (nepārstrādāts)	t	798 726	628 025	628 025						
Olas	tk. gab.	415 700	401 757	401 757						
Neapstrādāta vilna	t	92	92	92						
Citi dzīvnieku produkti	1000 Ls	14 040	3 321	3 355	-34				34	
Līgumdarbu veikšana l/s ražoš. stadijā	1000 Ls	6 501	6 501	6 501						
L/s produktu pārstrāde	1000 Ls	555	555		555					555
Dzīvnieku pārstrāde	1000 Ls	508	508		508					508
Piena pārstrāde	1000 Ls	47	47		47					47
Citas neatdalāmās blakus-darbības	1000 Ls	16 390	16 390		16 390					16 390

Tab. 4.1-2. Gala produkcijas vērtības salīdzinājums pēc vecās un jaunās metodikas 1999. gads

Produkcijas veids	Gala produkcija		Gala produkcijas starpība (jaunā - vecā)	tajā skaitā			
	pēc jaunās metodikas	pēc vecās metodikas		pārdots citiem l/s	izlietots pašu saimn.	dzīvo lopu imports	neatdalāmās blakusdarbības
Graudaugi	39 727	11 885	27 842	9 378	18 464		
Kvieši	18 795	11 716	7 079	3 195	3 885		
Rudzi	4 713	2 538	2 175	751	1 424		
Mieži	11 087	-752	11 839	3 305	8 534		
Auzas	3 186	-1 263	4 449	1 162	3 287		
Citi graudaugi	1 945	-355	2 300	965	1 335		
Kaltēti pākšaugi	199	133	66	26	40		
Kartupeļi	27 765	15 421	12 345	733	11 612		
Cukurbietes	9 262	8 982	280		280		
Citi sakņaugi	4 372		4 372		4 372		
Tehniskās kultūras	1 846	1 739	107	56	51		
Rapsis	1 327	1 312	15	2	13		
Citi eļļaugi (linsēklas)	106	41	65	27	38		
Šķiedraugi (linšķiedra)	93	93					
Citas tehniskās kultūras	320	293	27	27			
Svaigi dārzeņi	9 820	9 738	82	82			
Svaigi augļi	5 537	5 536	1	1			
Siens	12 610		12 610		12 610		
Skābsiens	3 061		3 061		3 061		
Cita lopbarība (salmi)	840		840		840		
Lopbarība (ganību zāle)							
Ziedi un dekoratīvie augi	1 418	1 418					
Citas augkopības kultūras	1 714	994	720	720			
Augkopība	118 172	55 846	62 327	10 995	51 331		
Dzīvnieki	39 839	40 483	-645				
Liellopi	7 573	7 702	-129			-129	
Cūkas	27 088	27 164	-76			-76	
Aitas un kazas	136	136					
Mājputni	5 041	5 480	-440			-440	
Dzīvnieku produkti	68 510	68 544	-34				
Piens (nepārstrādāts)	50 732	50 732					
Olas	14 398	14 398					
Neapstrādāta vilna	59	59					
Citi dzīvnieku produkti	3 321	3 355	-34			-34	
Lopkopība	108 348	109 028	-679				-679
Līgumdarbu veikšana l/s ražoš. stadijā	6 501	6 501					
Lauksaimniecības izlaide	233 021	171 374	61 647	10 995	51 331	-679	
L/s produktu pārstrāde	555		555				555
Dzīvnieku pārstrāde	508		508				508
Piena pārstrāde	47		47				47
Citas neatdalāmās blakusdarbības	16 390		16 390				16 390
Lauksaimniecības "nozares" izlaide	249 967	171 374	78 593	10 995	51 331	-679	16 945

Jāpiebilst, ka, par cik krājumu samazinājums tiek iekļauts gala produkcijā ar negatīvu zīmi, atsevišķos zemas ražas gados ar lielu krājumu samazinājumu pēc vecās metodikas gala produkcija varēja būt par negatīva, un tā arī bija 1999. gadā atsevišķām graudu kultūrām (ja krājumu samazinājums ir lielāks nekā ārpus lauksaimniecības izlietotā produkcija), jo miežiem, auzām un pārējiem graudaugiem (vārpaugu mists, tritikāle), ko izmanto galvenokārt lopbarībai, patēriņš vai pārdevumi ārpus lauksaimniecības uzņēmumiem ir nelieli.

Bez tam, pie jaunās metodikas dzīvo dzīvnieku imports (izņemot tos, kas tiek ievesti tūlītējai nokaušanai un tādēļ pat neparādās kā saimniecībās ražotā gaļa) tiek uzreiz atskaitīts no produkcijas. Šī iemesla dēļ liellopu, cūku un mājputnu produkcijas apjomi ir

klūvuši nedaudz mazāki.

Jaunā metodika paredz uzskaitīt arī nelauksaimnieciskās blakusdarbības, par kurām sīkāk aprakstīts 3.6.p.. To vērtība neietilpst lauksaimniecības izlaidē, bet ietilpst lauksaimniecības “nozares” izlaidē LEK izpratnē. Šo darbību iekļaušana LEK 1999. gadā palielināja izlaidi vēl par 16,945 milj. Ls.

Produkcijas vērtības aprēķinā izmantotās *ražotāja cenas ir vienādas* pēc abām metodikām. Tomēr aprēķinot vērtību *bāzes cenās, atšķirība* vēl vairāk *pieaug* par ražotāju saņemto subsīdiju tiesu, kuras saņemtas par konkrētu produktu. Informācija par produktu subsīdijām bija apkopota Tab. 3.4-2., kur redzams, ka visvairāk subsīdiju saņemts par cūkgaļu – 1,878 milj. Ls, cukurbietēm – 1,152 milj. Ls un liellopiem – 803 tūkst. Ls, kā arī subsīdijas saņemtas par vairāku citu produktu ražošanu, kopsummā par 6,480 milj. Ls. Šī produktu subsīdiju summa tiek iekļauta produkcijas vērtībā bāzes cenās.

Tab. 4.1-4., kurā apkopoti galvenie LEK rādītāji pēc abām metodikām, ir aplūkojama ienākumu veidošanās lauksaimniecībā. Pēc jaunās metodikas attēloti divi varianti – novērtējot produkciju tirgus cenās (tādās kā Tab. 4.1-2) un bāzes cenās (vērtībai tirgus cenās pieskaita subsīdijas šim produktam). Metodikai atbilstošs ir novērtējums bāzes cenās, otrs variants attēlots vienīgi salīdzinājumam, lai labāk parādītu vērtības izmaiņas.

Salīdzinot produkcijas vērtību (Tab. 4.1-4. Lauksaimniecības ienākumu veidošanās rādītāji 1999. gadā pēc LEK vecās un jaunās metodikas), redzam, ka augkopības vērtība kopumā pēc jaunās rokasgrāmatas ir vairāk kā divas reizes lielāka, īpaši uz labības (palielinājums par gandrīz 30 milj. Ls vai 232%) un kartupeļu rēķina (par 13,5 milj. Ls vai par 81%).

Lopkopības produktu vērtība ir tikai par 2% lielāka, galvenokārt uz cūkgaļas un liellopu gaļas ražošanai izmaksāto subsīdiju rēķina. Savukārt mājputnu produkcijas vērtība ir pat mazāka, jo par tiem subsīdijas netika piešķirtas, bet par 0,4 milj. Ls tika importēti cāļi, kuri tagad tiek atņemti no produkcijas.

4.1.2. Starppatēriņš

Sakarā ar to, ka mainījusies produkcijas izlaides uzskaites metodika, attiecīgas izmaiņas ir arī starppatēriņā. Pēc jaunās metodikas pašu saimniecībā ražotie resursi, kā arī no citām saimniecībām iepirktie, kas patērēti lauksaimniecības vajadzībām, tādā pašā vērtībā, kā tika iekļauti produkcijā, ietilpst arī starppatēriņā. Bez tam starppatēriņā gan pie jaunās, gan iepriekšējās metodikas ietilpst tie resursi, kas tiek iegādāti ārpus lauksaimniecības. Tab. 4.1-3. attēlots starppatēriņa veidošanās salīdzinājums pēc abām metodikām.

Tabulā redzam, ka pēc iepriekšējās metodikas starppatēriņā iekļāva tikai ārpus nozares pirktos resursus, turklāt ar dažām atšķirībām: neiekļāva tos resursus, kuri tikuši patērēti nelauksaimniecisko blakusdarbību veikšanai (par tiem atsevišķa informācija nav pieejama, tādēļ bija jāveic novērtējums), bet iekļāva to mājlopu vērtību, kuri tika importēti audzēšanai (pēc jaunās metodikas tā tiek atņemta tieši no izlaides). Šie ir atšķirību iemesli ārpus lauksaimniecības nozares iepirkto resursu un pakalpojumu vērtībā.

Jāpiebilst, ka saņemtie pakalpojumi tiek uzskaitīti kā pirkti ārpus nozares, neatkarīgi no tā, kas tos ir sniedzis, jo arī sniegtie pakalpojumi tiek uzskaitīti kā nozares gala izlaide.

Tab. 4.1-3. Starppatēriņa salīdzinājums pēc vecās un jaunās metodikas

Apraksts	Starppatēriņš		Starppatēriņa starpība (jaunā - vecā)	tajā skaitā			
	pēc jaunās metodikas	pēc vecās metodikas		patērēts nozares iekšienē	pirkts no citām l/s vienībām	lopu imports	izmantots nelauks. blakusd.
Sēkla un stādāmais materiāls	4 509	2 288	2 221		2 217		3
Energoresursi; smērvielas	34 489	31 248	3 241				3 241
Mēslojums un augsnes uzlabotāji	8 944	8 944					
Augu aizsardzības līdzekļi	4 764	4 750	13				13
Veterinārās izmaksas	4 706	4 706					
Lopbarība tirgojamā	76 818	16 708	60 109	51 331	8 778		
Lopbarība cita							
Materiāli un nelieli darbarīki, uzturēšana un remonts	8 139	7 723	416				416
Citi pakalpojumi	7 684	6 883	801				801
Cits starppatēriņš	8 039	7 240	799				799
Lopu imports		679	-679			-679	
Kopējais starppatēriņš	158 092	91 171	66 920	51 331	10 995	-679	5 273
Pamatkapitāla patēriņš	27 040	24 143	2 897				2 897
Atlīdzība nodarbinātajiem	16 661	16 433	228				228
Samaksātā noma	1 205	1 205					
Samaksātie kredītprocenti	4 109	4 109					
Citas ražošanas subsīdijas	11 626	11 626					
Citi ražošanas nodokļi	11 591	11 591					

4.1.3. Ražošanas faktoru izmaksas un apkopojšie rādītāji

Līdz šim aplūkojam atšķirības produkcijas vērtības un starppatēriņa aprēķinā. Tā rezultātā iegūstam **bruto pievienoto vērtību**, kuras atšķirība ir diezgan ievērojama – par 23% (tirgus cenās par 15%). Šo atšķirību veido bruto pievienotā vērtība no nelauksaimnieciskajām blakusdarbībām (to izlaide 16,9 milj. Ls mīnus uz to attiecinātās starppatēriņa izmaksas 5,27 milj. Ls), kā arī pieskaitītās produktu subsīdijas 6,5 milj. Ls. Pēdējās vēlāk netiks pieskaitītas rindā “subsīdijas”, atšķirībā no iepriekšējās metodikas.

Atšķirība *saņemtajās subsīdijās* ir par izmaksātajām produktu subsīdijām, kuras tagad jau iekļautas produkcijā.

Pamatkapitāla patēriņš (nolietojums) pēc jaunās metodikas ir par 2,9 milj. Ls vai 12 % lielāks, kas ir nolietojums pamatlīdzekļiem, kuri izmantoti nelauksaimnieciskajās blakusdarbībās.

Šī paša iemesla dēļ (blakusdarbībās nodarbināto algoto darbinieku atalgojums) ir pieaugusi arī *atlīdzība nodarbinātajiem* par 0,2 milj. Ls.

Ja salīdzinām koprezultātus, kuri iegūti, izmantojot līdz šim aprakstīto informāciju, redzam, ka **neto pievienotā vērtība faktoru izmaksās**, un tāpat **ienākumi no lauksaimnieciskās darbības** (Tab. 4.1-4.) pēc jaunās metodikas ir par 8,7 milj. Ls lielāki jeb attiecīgi par 14% un 15%. Tas ir sakarā ar nelauksaimniecisko blakusdarbību (produktu pārstrāde un pārējās darbības) pievienošanu. Šī iemesla dēļ arī *ģimenes darbaspēka ienākumi* pieaug par 21% (no 40,0 milj. Ls līdz 48,5 milj. Ls). Nodarbināto cilvēku skaits blakusdarbībām atsevišķi netiek izdalīts, tādēļ saglabājot šo skaitli tādu pašu, arī **ienākumi uz vienu lauksaimniecībā nodarbināto** iegūti 381 Ls gadā (līdzšinējo 325 Ls vietā vai + 17%). Faktiski, protams, nekāda pieauguma nav, vienīgi aprēķinā tiek iekļauti papildus nodarbošanās veidi. Precīzākai ienākumu salīdzināšanai uz katru nodarbināto būtu nepieciešama informācija par strādājošo darba vienību skaitu blakusdarbībās, kas pašreiz nav pieejama.

Tab. 4.1-4. Lauksaimniecības ienākumu veidošanās rādītāji 1999. gadā pēc LEK vecās un jaunās metodikas

Rādītāji	Jaunā rokasgrāmata		Iepriekšējā rokasgr.	Izmaiņas (+/-) jaunā r-gr. / vecā r-gr.	
	tirgus cena	bāzes cena	tirgus cena	tirgus cena	bāzes cena
Augkopība	118,2	121,4	55,8	112%	117%
Graudi, pākšaugi	39,9	41,2	12,0	232%	243%
Kartupeļi	27,8	27,9	15,4	80%	81%
Cukurbietes	9,3	10,4	9,0	3%	16%
Dārzeni	9,8	10,0	9,7	1%	2%
Lopkopība	108,3	111,6	109,0	-1%	2%
Piens	50,7	51,1	50,7	0%	1%
Liellopi	7,6	8,4	7,7	-2%	9%
Cūkas	27,1	29,0	27,2	0%	7%
Mājputni un olas	19,4	19,4	19,9	-2%	-2%
Pakalpojumi lauksaimniecībā	6,5	6,5	6,5	0%	0%
Lauksaimniecības izlaide	233,0	239,5	171,4	36%	40%
Neatdalāmā blakusdarbība	16,9	16,9	0,0	...	...
Lauksaimniecības "nozares" izlaide	250,0	256,4	171,4	46%	50%
Starppatēriņš	158,1	158,1	91,2	73%	73%
Bruto pievienotā vērtība	91,9	98,4	80,2	15%	23%
Subsīdijas	18,1	11,6	18,1	0%	-36%
Ar ražošanu saistītie nodokļi	11,6	11,6	11,6	0%	0%
Pamatkapitāla patēriņš	27,0	27,0	24,1	12%	12%
Neto pievienotā vērtība (faktorizmaksās)	71,4	71,4	62,6	14%	14%
Noma	1,2	1,2	1,2	0%	0%
Kredītprocenti	4,1	4,1	4,1	0%	0%
Ienākumi no lauksaimn. darbības	66,0	66,0	57,3	15%	15%
Nodokļi no ienākuma	6,4	6,4	6,4	0%	0%
Algoto darbinieku ienākumi	11,1	11,1	10,9	2%	2%
Ģimenes darbaspēka ienākumi	48,5	48,5	40,0	21%	21%
Nodarbināto skaits lauksaimniecībā, tūkst. cilv.	156,4	156,4	156,4	0%	0%
Ienākumi uz 1 lauksaimn. nodarbināto, Ls	381	381	325	17%	17%

4.2. LEK PRIEKŠNOVĒRTĒJUMS 2000. GADAM

4.2.1. LEK novērtējuma izstrādes galvenie principi

Ar LEK ir iespējams ne tikai apkopot iepriekšējo periodu rezultātus, bet arī veikt novērtējumus par periodu, kurš nav vēl noslēdzies vai par kuru vēl nav pieejami oficiālie dati. Ar LEK bāzes palīdzību var veidot īstermiņa prognozes.

Ienākumu novērtējumi kārtējam gadam ar LEK palīdzību tiek veidoti jau regulāri. To izstrādes principi un izmantojamie datu avoti aprakstīti jau LVAEI publikācijā [11]. Tā kā aprēķins Latvijā ir jauns, tad arī prognožu un novērtējumu metodika vēl nav pilnībā nostabilizējusies un katru gadu mēdz būt jauninājumi un pilnveidojumi.

LEK prognoze 2000. gadam tika izstrādāta 2000. gada maijā – jūnijā un precizēta katru ceturksni. Tās pamatprincips ir – iespējami izmantot oficiālo avotu sniegto informāciju (CSP, ZM, Lauku atbalsta dienests, Tirgus un cenu informācijas sistēma), bet kur tā nav pieejama, izmantot LVAEI ekspertu veiktos novērtējumus, konsultējoties pēc vajadzības ar citu institūciju speciālistiem. Šādā veidā par 2000. gadu tika apkopota informācija par ražotās produkcijas apjomu un cenām. Par starppatēriņa izmaksu apjomu, produkcijas izlietojuma struktūru, kā arī pārējām LEK komponentēm novērtējumi tika izdarīti LEK veidošanas gaitā, izmantojot tam laikam pieejamo attiecīgo informāciju. Bez tam, pēc iepriekš aprakstītā principa 2000. gada vasarā tika sastādīta prognoze arī 2001. gadam izmantošanai Zemkopības ministrijā.

Lielākā daļa statistikas informācijas par kārtējo gadu tiek saņemta gada beigās (vismaz orientējoši rādītāji), kā arī nākamā gada sākumā līdz martam. Tādēļ uz laiku, kad tiek gatavota šī publikācija, galvenā informācija par 2000. g. ir jau pieejama, līdz ar to pašreizējais novērtējums ir jau diezgan tuvs galīgajam stāvoklim. Vienīgi informācija, kas atrodama veidlapā “1-lauksaimniecība” ir pieejama tikai gada otrajā pusē, sakarā ar šīs veidlapas vēlo iesniegšanu statistikas iestādēm. Tad var notikt rezultātu galīgā precizēšana, tomēr, kā rāda iepriekšējā gada pieredze, šīs atšķirības nav būtiskas. Būtiskākie dati, kas vēl nav kļuvuši zināmi, ir - starppatēriņš, kā arī augkopības produktu izlietojuma struktūra statūtsabiedrībās un valsts saimniecībās. Šie rādītāji ir novērtēti. Starppatēriņš novērtēts, izmantojot datus par kopējo izmaksu apjomu statūtsabiedrību asociācijā ietilpstošajās saimniecībās. Saskaņā ar šiem datiem izmaksas uz 1 ha LIZ saglabājas 1999. g. līmenī. Izmaksu struktūra tika saglabāta proporcionāla iepriekšējam gadam, koriģējot vienīgi izmaksas mēslojumam (+ 3% pret 1999. g. uz 1 ha LIZ) un pesticīdiem (+10%). Produktu izlietojuma struktūra augkopībā novērtēta proporcionāli iepriekšējā gada izlietojuma struktūrai, izdarot korekcijas atsevišķiem zināmiem rādītājiem, piemēram, pārdotās produkcijas apjomi iegūti no veidlapas nr.21-iegādājums. Vēl ir novērtēta statūtsabiedrību sniegto lauksaimniecības pakalpojumu vērtība. Tā ir saglabāta 1999. g. līmenī, atbilstoši informācijai par neto apgrozījumu daļai šo saimniecību.

Novērtēta arī PVN nemaksātājiem izmaksātā 12% kompensācija, izmantojot datus par tās izmaksu līdz 2000. g.1.septembrim, kā arī nekustamā īpašuma nodoklis un samaksātie kredītu procenti statūtsabiedrībās – salīdzinot to maksājumu attiecību 2000. g. pret 1999. g. statūtsabiedrību asociācijā ietilpstošajās saimniecībās.

Nav zināms neatdalāmo blakusdarbību apjoms statūtsabiedrībās un valsts saimniecībās (izņemot lauksaimniecības ražojumu pārstrādi). Patreiz tas tiek uzskatīts par nulli. Taču statistikas atskaitē “1-lauksaimniecība” ir pieprasīts atsevišķi uzrādīt ieņēmumus no nelauksaimniecības, kā arī izmaksas šo darbību nodrošināšanai. Tādēļ, atkarībā no saimniecību spējas veikt šādu sadalījumu, varēs izvērtēt galīgo nelauksaimniecisko darbību apjomu 2000. gadā.

4.2.2. LEK 2000. gada galvenie rezultāti un to novērtējums

a) Ražotā produkcija un tās vērtība

Lauksaimniecības produkcijas paredzamais apjoms un vērtība, izdalot nozīmīgākos produkcijas veidus, aplūkojami Tab. 4.2-1. Atbilstoši jaunajai LEK metodikai (sk. 2.4. iedaļu) gala produkcija ir daļa no kopējās saražotās produkcijas, izņemot patēriņu pašā saimniecībā sēklai, zudumus, lauksaimniecībā izmantoto lopkopības produkciju (piens lopbarībai u.c.), kā arī dažus produktus, kurus grūti uzskaitīt (ganību zāle) vai kuru izlietojums nav tipisks (dārzeņi un augļi lopbarībai).

Tab. 4.2-1 attēlota gan kopējā, gan gala produkcija un to izmaiņas salīdzinājumā ar 1999. gadu.

Par kopējās produkcijas pieeju tuvāk aprakstīts p.4.2.3. Visa tā produkcija, kas ietilpst kopējā, bet neietilpst gala produkcijā, savukārt ietilpst kopējā starppatēriņā, bet neietilpst LEK starppatēriņā. Līdz ar to bruto pievienotā vērtība ir vienāda neatkarīgi no izmantotās pieejas, bet produkcijas un starppatēriņa izmaiņu koeficienti atkarībā no izmantotās pieejas ir atšķirīgi, jo mainās ietvertās produkcijas vai izmaksu loks.

Sektora kopējai ekonomiskai analīzei varētu būt pietiekami arī ar galaprodukcijas analīzi tādēļ, ka gala produkcijā neietilpstošā daļa tādā pašā vērtībā tiek iekļauta arī starppatēriņā. Līdz ar to tā savstarpēji sedzas un ienākumu rādītājus neietekmē. Vispusīgākai sektora analīzei tomēr šī daļa ir nozīmīga, īpaši ņemot vērā to, ka, atšķirībā no ES valstīm, Latvijā diezgan būtiska kopējās produkcijas daļa neietilpst gala produkcijā – 2000. gadā tā ir 14%.

Tab. 4.2-1. redzam, ka, aplūkojot LEK jeb gala produkcijas koncepciju, ir novērots **kopējā ražošanas fiziskā apjoma pieaugums salīdzinot ar iepriekšējo gadu (par 5,3%), tai skaitā augkopībā par 6%, lopkopībā par 7%, blakusdarbībās par 2%**. Neraugoties uz ne visai optimistiskajām prognozēm, ražošana pieaugusi arī augkopības produktiem (par 6%), ko galvenokārt noteica graudu apjomu pieaugums par 21%, bet vairākās citās nozarēs (kartupeļu, cukurbiešu, dārzeņu, augļu, rapša ražošana) tomēr ir būtisks samazinājums. Lopkopībā, galvenokārt sakarā ar iepirkuma cenu nelielu pieaugumu, ražošana palielinājusies visās nozīmīgākajās nozarēs, izņemot cūkgaļas ražošanu.

Ar dzīvnieku produkciju šajā aprēķinā saprot lopu dzīvsvara pieaugumu, tādēļ uzrādītie dati atšķiras no gaļas ražošanas, ņemot vērā ganāmpulka izmaiņas. Tā, liellopu gaļas ražošanas straujais pieaugums izskaidrojams ar to, ka 1999. gadā no 41.7 tūkst. tonnu saražotās gaļas gandrīz 20 tūkst. tonnu tika iegūtas uz ganāmpulka samazinājuma rēķina, taču 2000. gadā ganāmpulka samazinājums paredzēts tikai par 1,2 tūkst. tonnu. Tādējādi rodas ievērojama liellopu dzīvsvara pieauguma starpība, kaut arī gaļas ražošana palikusi iepriekšējā gada līmenī.

Tab. 4.2-1. Lauksaimnieciskās ražošanas kopsavilkuma tabula 2000. gadam

Nosaukums	Kopējā produkcija	Cena Ls/t	Kopējās produkcijas vērtība	Gala produkcija tūkst. t	Produkta cena Ls/t	Gala produkcijas vērtība milj. Ls	Kopējās produkcijas izmaiņas (+/-) 2000. pret 1999. (%)			Gala produkcijas izmaiņas (+/-) 2000. pret 1999. (%)		
	tūkst. t		milj. Ls				Daudzums	Cena	Vērtība	Daudzums	Cena	Vērtība
PRODUKCIJA, KOPĀ	x	x	316,5	x	x	273,2	3,4%	1,3%	4,7%	5,3%	1,2%	6,5%
AUGU PRODUKTI	x	x	140,8	x	x	120,7	4%	-3%	1%	6%	-4%	2%
Graudaugi	923,6	58,2	53,8	839,7	58,4	49,1	18%	2%	20%	21%	2%	24%
Kartupeļi	747,1	37,7	28,2	563,7	37,3	21,0	-6%	-16%	-21%	-8%	-18%	-24%
Cukurbietes	407,7	20,8	8,5	407,2	20,8	8,5	-10%	1%	-9%	-10%	1%	-9%
Rapsis	10,0	103,6	1,0	9,9	103,6	1,0	-15%	-9%	-22%	-15%	-9%	-22%
Svaigi dārzeņi	105,8	99,7	10,5	85,6	114,4	9,8	-19%	22%	0%	-22%	28%	0%
Svaigi augļi un ogas	48,6	111,6	5,4	38,9	132,4	5,2	7%	-12%	-6%	2%	-9%	-7%
Lopbarības kultūras	x	x	28,6	x	x	21,7	2%	1%	3%	3%	1%	4%
Citi augu produkti	x	x	4,8	x	x	4,4	14%	0%	14%	15%	0%	15%
DZĪVNIĒKU PRODUKTI	x	x	146,9	x	x	123,7	4%	6%	10%	7%	7%	14%
Piens	825,0	83,8	69,2	650,6	85,6	55,7	3%	6%	10%	4%	6%	10%
Liellopi	41,5	333,6	13,8	39,9	333,6	13,3	57%	-1%	55%	78%	-1%	76%
Cūkas	39,3	721,2	28,3	38,3	721,2	27,6	-12%	13%	-1%	-10%	13%	2%
Olas (milj. gab.)	437,2	39,6	17,3	426,4	39,6	16,9	5%	11%	16%	6%	11%	17%
Mājputni	9,3	608,0	5,6	9,3	608,0	5,6	14%	-2%	12%	14%	-2%	12%
Citi dzīvnieku produkti	x	x	12,6	x	x	4,5	4%	-3%	1%	18%	9%	29%
Līgumdarbi lauksaimniecībā	x	x	5,6	x	x	5,6	-19%	7%	-13%	-19%	7%	-13%
Produktu subsīdijas	x	x	8,0	x	x	8,0	0%	23%	23%	0%	23%	23%
augkopībā			3,9			3,9	0%	20%	20%	0%	20%	20%
lopkopībā			4,1			4,1	0%	26%	26%	0%	26%	26%
Neatdalāmās blakusdarbības	x	x	15,2	x	x	15,2	2%	-12%	-10%	2%	-12%	-10%
Starppatēriņš, kopā	X	X	206,7	X	X	163,4	-0,3%	1,7%	1,4%	1,8%	1,6%	3,4%
Bruto pievienotā vērtība	X	X	109,8	X	X	109,8	11%	1%	12%	11%	1%	12%

Piezīmes: * Paskaidrojumu par gala produkcijas sastāvu lūdzu sk. tekstā.

** Produkta cena ir vidējā cena, par kādu saimniecībās pārdod produkciju.

*** Daudzuma izmaiņas tiek aprēķinātas kā vērtības izmaiņas salīdzināmās iepriekšējā gada cenās.

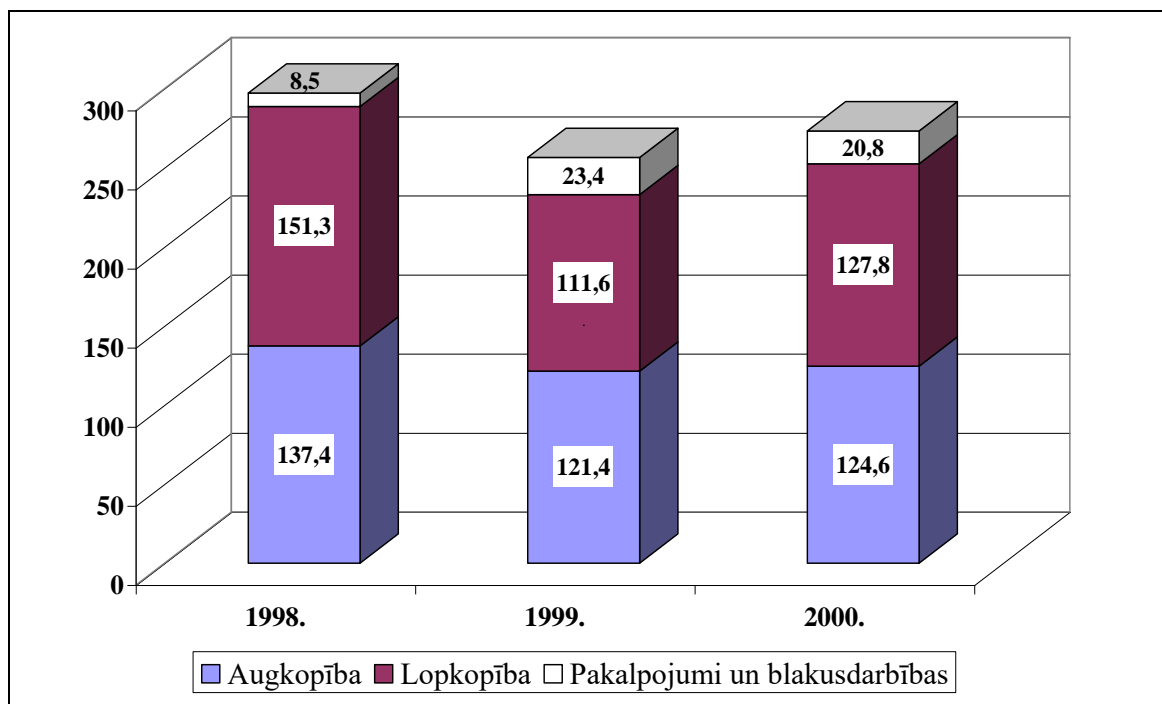
Augkopības produktu cenu kopindekss uzrāda, ka vidējās cenas šajā produktu grupā ir samazinājušās par 4%. To visvairāk ietekmēja ievērojams cenas kritums kartupeļiem – par 18%. **Turpretī lopkopības produktu cenu kopindekss uzrāda pieaugumu par 7%.** To iespaidojis cenas pieaugums cūkām, olām, pienam, kā arī citai lopkopības produkcijai, izņemot liellopus un putnu gaļu.

Tas norāda, ka 2000. gadā pirmo reizi pēc 1996. gada nebija vērojams produkcijas cenu kritums, lai gan lauksaimniecībā kopumā cenas joprojām atrodas gandrīz turpat kritiski zemajā 1999. gada līmenī, pie kura gandrīz visās nozarēs bez ievērojama valsts atbalsta turpināt ražošanu praktiski kļūst neiespējami, īpaši pārdošanas vajadzībām. Kopējais cenu pieaugums lauksaimniecībā ir tikai par 1,1%. Pie tam ir izteikta tendence, ka cenas samazinās tieši tajās nozarēs, kur līdz šim tās bija vismaz daļēji apmierinošas (kartupeļi, augļi). Tajās nozarēs, kur cenu līmenis jau bija zemāks par kritisko, tas ir nedaudz pieaudzis, izņemot liellopu gaļas ražošanu.

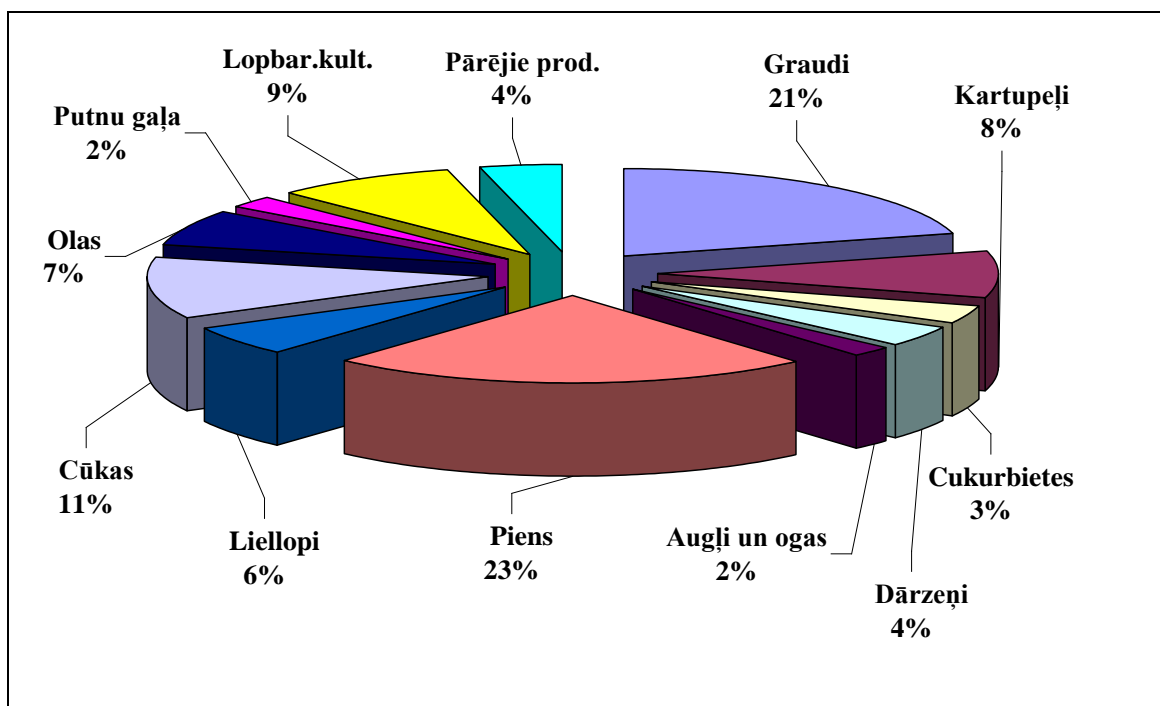
Tab. 4.2-1. **produkcijas vērtība** pa veidiem ir uzrādīta pārdošanas cenās, t.i. gala produkcijas apjomu (ne tikai pārdoto, bet arī citu tajā ietilpstošo) reizinot ar pārdošanas cenu. Taču atbilstoši LEK metodikai ir uzrādīta arī vērtība bāzes cenās, kas satur arī subsīdijas, kuras var attiecināt konkrētam produktam (Tab. 4.2-4.) Šādi iegūtā **nozares izlaides vērtība, salīdzinot ar 1999. gadu, uzrāda pieaugumu par 7%, ko galvenokārt nosaka apjomu pieaugumi.** Lielāks palielinājums ir lopkopībā – par 15%, kur to ietekmēja gan apjomu, gan cenu pieaugumi. Savukārt nelauksaimnieciskajām blakusdarbībām konstatēts 10% samazinājums, ko noteica cenu samazinājums kokmateriāliem vidēji par 12%. Blakusdarbībās ietilpst galvenokārt lauku saimniecībās saražotā meža produkcija (lietkoki, zāgmateriāli, malka), kā arī lauksaimniecības produktu pārstrāde un citas darbības, piemēram, zivsaimniecība, lauku tūrisms. Par lauksaimnieciska rakstura pakalpojumu vērtību galīgie dati vēl nav pieejami, bet individuālo saimniecību sniegtie pakalpojumi ir samazinājušies par 38% (tie sastāda 1,4 milj Ls), tādēļ kopējais to samazinājums novērtēts par 13%.

Zīm. 4-1. var aplūkot produkcijas vērtības struktūru (bāzes cenās).

Zīm. 4-1. Lauksaimniecības “nozares” izlaides galvenās sastāvdaļas 1998.- 2000.g. (milj. Ls)

Zīm. 4-2. Lauksaimniecības gala produkcijas struktūra 2000.g.

b) Starppatēriņš un faktoru izmaksas

Starppatēriņš ir novērtēts, izmantojot individuālo lauku saimniecību apsekojumu rezultātus un statūtsabiedrību asociācijas iesniegto pārskatu apkopojumu. Kā jau tika prognozēts, 2000. gadā saglabājās iepriekšējos gados iezīmējusies tendence, ka uz vienu ražotās produkcijas vienību tiek patērēts mazāk resursu nekā līdz šim. Tas nozīmē, ka resursu izmantošanas efektivitāte lauksaimniecībā pieaug. Lauksaimniecības nozares produkcijas vērtībai 2000. gadā pieaugot par 16.8 milj. Ls, (tajā skaitā uz apjomu rēķina jeb salīdzināmās 1999. gada cenās par 13.6 milj. Ls), starppatēriņš salīdzināmās cenās ir pieaudzis tikai par 2.8 milj. Ls.

Starppatēriņa resursu vidējās cenas pieaugušas par 1.6%, ko galvenokārt ietekmēja cenu pieaugums degvielai par 11%, un tas daļēji izraisīja arī citu izmaksu sadārdzināšanos, piemēram, darbiem un pakalpojumiem par 7%. Tomēr vairākiem izmaksu veidiem cenas samazinājās, īpaši mēslošanas līdzekļiem (-10%) un ķimikālijām (-7%), kā arī sēklām (-4%), tādēļ kopējais cenu palielinājums ir neliels. Par atsevišķu izmaksu posteņu vērtību informācija pagaidām ir apkopota par individuālajām saimniecībām. Salīdzinot izmaiņas pa dažādiem izmaksu veidiem, visvairāk – vairāk kā 2 reizes - palielinājušies pārējie izdevumi. Nozīmīgi pieauguši arī izdevumi pakalpojumu apmaksai (par 18%), bet samazinājušies materiālu iegādei un apdrošināšanai. Gandrīz visiem pārējiem starppatēriņa izmaksu veidiem vērojams neliels vienmērīgs pieaugums. Tab. 4.2-2. var aplūkot starppatēriņa vērtību pa atsevišķiem posteņiem 1998.-2000. g., bet

Tab. 4.2-3. daudzuma un cenu pārmaiņas atsevišķiem tā posteņiem.

Tab. 4.2-2. Lauksaimniecības starppatēriņš 1998. g. – 2000. g.

Izmaksu veidi	Vērtība (tūkst. Ls)			Struktūra		
	1998	1999	2000(p)	1998	1999	2000
Sēkla un stādi	4 203	4 509	4 448	2%	2%	3%
t.sk. sēkla no lauksaimn.	1 588	2 217	2 033	1%	1%	1%
sēkla un stādi (nelauks.)	2 616	2 292	2 415	1%	1%	1%
Degviela un smērvielas	24 308	23 679	25 046	13%	15%	15%
Elektroenerģija	8 623	7 186	7 223	5%	5%	4%
Kurināmais	4 775	3 624	3 280	3%	2%	2%
Mēslojums	11 470	8 944	9 250	6%	6%	6%
Ķīmiskie augu preparāti	5 297	4 764	5 064	3%	3%	3%
Veterinārās izmaksas	5 619	4 706	4 800	3%	3%	3%
Materiāli, darbarīki, apkope, remonts	8 862	8 139	7 421	5%	5%	5%
Lopbarība (kopā)	90 847	76 818	73 568	50%	49%	45%
t.sk. pirkta no nelauks. uzņ.	19 750	16 708	16 492	11%	11%	10%
pirkta no lauks. uzņ.	8 523	8 778	5 335	5%	6%	3%
pašu saražotā	62 574	51 331	51 741	34%	32%	32%
Darbi un pakalpojumi	8 138	7 684	8 528	4%	5%	5%
Pārējās izmaksas	9 811	8 039	14 789	5%	5%	9%
Starppatēriņš kopā	181	158	163	100%	100%	100%
	954	092	415			

Piezīme: Starppatēriņš šajā tabulā aprēķināts atbilstoši LEK metodikai, iekļaujot tajā pirktos resursus un pakalpojumus, kā arī noteiktus pašu ražotās augu lopbarības veidus (metodiku sk. 2.5. iedaļu).

Tab. 4.2-3. Starppatēriņa cenu un daudzuma pārmaiņas 1999. g. – 2000. g.

Izmaksu veidi	Pārmaiņas (+, -), % 2000./1999.		
	Daudzums	Cena	Vērtība
Sēkla un stādi, t.sk.	3	-4	-1
- sēkla no lauksaimn.	-4	-5	-8
- sēkla un stādi (nelauks.)	9	-4	5
Degviela un smērvielas	-5	11	6
Elektroenerģija	1	0	1
Kurināmais	-9	-1	-9
Mēslojums	15	-10	3
Ķīmiskie augu preparāti	14	-7	6
Veterinārās izmaksas	0	2	2
Materiāli, darbarīki, apkope, remonts	-9	0	-9
Lopbarība (kopā), t.sk.	-4	0	-4
- pirkta no nelauks. uzņ.	0	-1	-1
- pirkta no lauks. uzņ.	-41	3	-39
- pašu saražotā	1	0	1
Darbi un pakalpojumi	4	7	11
Pārējās izmaksas	78	3	84
Starppatēriņš kopā	1.8	1.6	3.4

2000. gadā ir būtiski samazinājušies kapitāla preču atjaunošanai ieguldītie līdzekļi. Izdevumi tehnikas iegādei samazinājušies par 40% - tehnika individuālās saimniecībās iegādāta vairs tikai par 5,5 milj. Ls, bet 1999. gadā par 9,3 milj. Ls (šie dati ir par gada 10

mēnešiem). Samazinājusies arī celtniecības materiālu iegāde (par 18% līdz 2,6 milj. Ls). Tas nozīmē, ka jaunas tehnikas un piemērotu ražošanas ēku trūkums lauksaimniecībā kļūst arvien aktuālāks, jo aprēķinātais pamatlīdzekļu nolietojums aizvietošanas vērtībā ir 27,7 milj. Ls. Tātad pamatlīdzekļi tiek atjaunoti, saskaņā ar aprēķiniem, tikai par trešo daļu no nepieciešamā, lai saglabātu esošo nodrošinājumu ar lauksaimniecības pamatkapitālu.

Ražošanas nodokļu apjoms, atbilstoši pašreizējam novērtējumam, ir pieaudzis sakarā ar lielākiem PVN maksājumiem, pērkot resursus, jo šī summa PVN nemaksātājās saimniecībās netiek atbilstošā apjomā kompensēta. 2000. gadā individuālo saimniecību PVN izdevumi aprēķināti 12,5 milj. Ls, bet izmaksātā 12% PVN kompensācija gada 8 mēnešos bija tikai 2,37 milj. Ls. Kopumā nenokompensētais PVN aprēķināts 8,6 milj. Ls, bet maksājamais nekustamā īpašuma nodoklis – 5,35 milj. Ls (+12% pret 1999.g.).

c) Valsts atbalsts

LEK pie subsīdijām netiek uzskaitītas tās, kas tieši neietekmē lauksaimnieku ienākumus, tai skaitā tās summas, ko nesaņem paši lauksaimnieki, kā arī investīciju subsīdijas. Pie pēdējām tiek pieskaitītas subsīdijas, kas Latvijā tiek izmaksātas ražošanas tehniskai modernizācijai, augšņu ielabošanai, saimniecību efektivitātes celšanai u.c. Kopējā valsts subsīdiju summa, kas tiek attiecināta uz ienākumiem un tādēļ iekļauta LEK, 2000. gadā ir 8,8 milj. Ls (+31% pret 1999.g.). Tām tiek pieskaitīta arī akcīzes nodokļa atmaksa, kura gan 2000. gadā ir ievērojami samazinājusies – no 11,4 milj. Ls līdz 8,2 milj. Ls (par 27%).

Atbilstoši subsīdiju izmaksas objektam, kā arī informācijai par nozari, kura tās ir saņēmusi, subsīdijas iedala produktu un pārējās subsīdijās. Gandrīz visas no valsts subsīdiju fonda izmaksātajām LEK iekļautajām subsīdijām var tikt attiecinātas uz konkrētu produktu vai to grupu, tādēļ tās tiek uzskatītas par produktu subsīdijām.

Produktu subsīdiju apjoms, kuras iekļauj produkcijas vērtībā, 2000. gadā ir nedaudz pieaudzis – no 6,5 milj. līdz 8,0 milj. Ls jeb par 23%. Galvenokārt šo pieaugumu izraisīja tiešo maksājumu ieviešana graudaugiem un piena ražošanai. Taču pārējās subsīdijas (ieskaitot akcīzes atmaksu) ir samazinājušās par 2,6 milj. Ls jeb 22%. Tātad kopumā valsts atbalsts sektoram 2000. gadā ir bijis par 1,1 milj. Ls jeb par 6% mazāks nekā 1999. gadā, ko ietekmēja akcīzes nodokļa atmaksas normas samazināšanās. Tas atstāja būtisku ietekmi uz lauksaimnieku finansiālo stāvokli un arī nozares konkurētspēju, īpaši ņemot vērā nozīmīgo (vidēji par 11%) degvielas cenu pieaugumu 2000. gadā.

**Tab. 4.2-4. Lauksaimniecības nozares ienākumu veidošanās svarīgākās pozīcijas
1998. – 2000. g**

Rādītāji	Vērtība bāzes cenās (ar produktu subsīdijām), milj. Ls			Izmaiņas (+/-)
	1998.	1999.	2000.(p)	2000./1999.
Augkopībā	137.4	121.4	124.6	3%
Graudi, pākšaugi	53.1	41.2	52.9	28%
Kartupeļi	21.7	27.9	21,2	-24%
Cukurbietes	13.1	10.4	8.5	-19%
Dārzeņi	10.5	10.0	9.9	0%
Lopkopībā	151.3	111.6	127.8	15%
Piens	68.7	51.1	58.0	13%
Liellopi	15.1	8.4	14.0	67%
Cūkas	36.6	29.0	28.6	-1%
Mājputni un olas	23.8	19,4	22.5	16%
Pakalpojumi lauksaimniecībā	6.8	6.5	5.6	-13%
Lauksaimniecības izlaide	295.5	239.5	258,0	8%
Neatdalāmā blakusdarbība	1.7	16,9	15.2	-10%
Lauksaimniecības “nozares “ izlaide	297.2	256,4	273,2	7%
Starppatēriņš	182.0	158.1	163.4	3%
Bruto pievienotā vērtība	115.2	93,0	109,8	12%
Citas subsīdijas	10.4	11.6	9.0	-22%
Ar ražošanu saistītie nodokļi	11.8	11.6	13.9	20%
Amortizācija	27.8	27.0	27,7	3%
Neto pievienotā vērtība (faktorizmaksās)	86.0	71,4	77,2	8%
Noma	0.9	1.2	0.9	-22%
Kredītprocenti	2.1	4.1	3.3	-19%
Ienākumi no lauksaimn. darbības	83.1	66,0	72,9	10%
Nodokļi no ienākuma	6.8	6.4	5.2	-19%
Algoto darbinieku ienākumi	14.9	11.1	10.4	-7%
Ģimenes darbaspēka ienākumi	61.4	48,5	57,3	18%
Nodarbināto skaits lauksaimniecībā, tūkst. cilv.	163.8	156.4	136.1	-13%
Ienākumi uz 1 lauksaimniecībā nodarbināto Ls	466	381	497	30%

d) Nozares ekonomiskie rezultāti

Sakarā ar to, ka produkcijas vērtība ir pieaugusi vairāk (par 16,8 milj. Ls) nekā starppatēriņš (par 5,3 milj. Ls.), ir pieaugusi arī nozares **bruto pievienotā vērtība (BPV)**. **BPV bāzes cenās** (kas ietver arī produktu subsīdijas) **2000. gadā sasniegusi 109,8 milj. Ls, un tas ir par 11,4 milj. Ls jeb 12% vairāk kā 1999. gadā. Tomēr šis rādītājs atpaliek pat no 1998. gada**, kad BPV bija 115,2 milj. Ls, kas pie tam bija ievērojami mazāk nekā iepriekšējos gados.

Tā kā saņemtās pārējās subsīdijas ir samazinājušās, bet ražošanas nodokļi un pamatkapitāla patēriņš ir pieauguši, **neto pievienotā vērtība** (ņemot vērā faktorizmaksas) ir pieaugusi mazāk – par 5,8 milj. Ls (8%). **Ienākumi no lauksaimnieciskās darbības** (iekļaujot neatdalāmās blakusdarbības) ir aprēķināti 72,9 milj. Ls, kas ir par 10% vairāk nekā iepriekšējā gadā, taču par 10,2 milj. Ls vai 12% atpaliek no 1998. gada. 2000. gadā ienākumu pieaugums attiecināms vienīgi uz ģimenes darbaspēku, turpretī algoto darbinieku ienākumi turpina samazināties, galvenokārt tādēļ, ka nozarē strauji samazinās algoto darbinieku skaits.

Vēl nav pieejami oficiālie dati par 2000. gadā nozarē nodarbināto skaitu, tādēļ tas aprēķināts, izmantojot CSP darbaspēku apsekojumu informāciju. Šie dati uzrāda ievērojamu nodarbināto skaita samazinājumu (par 13% pret 1999. gadu). Tādā gadījumā **2000. gada ienākumi uz vienu lauksaimniecībā nodarbināto (atņemot visus maksājamos nodokļus) ir bijuši 497 Ls gadā**, kas ir par 30% vairāk par 1999. gada kritisko līmeni. Tomēr šāds rezultāts lielā mērā panākts nodarbināto skaita samazināšanās dēļ. Minētais līmenis joprojām ir nepieļaujami zems, kas nedod iespēju lauksaimniecības nozares attīstībai. Arī, salīdzinot ar 1995. gadu, kad ienākumi uz vienu nodarbināto bija Ls 722, pagājušajā gadā tie bija par 31% mazāki.

Tīrie ienākumi, ieskaitot neto darba samaksu, uz vienu lauksaimnieciskai ražošanai izmantotās zemes (1215 tūkst. ha – aprēķini LEK ietvaros) hektāru ir fiksēti 55,72 Ls, bet uz vienu CSP uzrādīto lauksaimniecībā nodarbināto tie joprojām ir kritiski zemi – 41,40 Ls vidēji mēnesī.

4.2.3. Kopējās produkcijas aprēķins lauksaimniecības nozarē

Kaut arī LEK izlaidē neietilpst visa saražotā lauksaimniecības produkcija (sk. 2.4. iedaļu), tomēr Latvijas LEK ietvaros tiek veikts pilnīgi visas lauksaimniecības produkcijas daudzuma un vērtības aprēķins, jo:

- 1) kopējā saražotā produkcija ir sākumpunkts produktu izlietojuma aprēķinam;
- 2) tā ir nepieciešama atsevišķu ražošanas veidu ekonomisko rezultātu analīzei (par to tuvāk 5. nod.);
- 3) iekšzemes kopprodukta aprēķinos tiek izmantota kopējās produkcijas pieeja.

Bez tam, līdzšinējās publikācijās lauksaimnieciskās ražošanas apjoms ir uzrādīts kopējā produkcijā.

Produktu klāsts, salīdzinot ar LEK gala produkcijas aprēķinu, tiek papildināts ar šādiem: *ganību zāle, kūtsmēsli*.

Šo produktu apjoms novērtēts, ņemot vērā CSP datus par iestrādāto organisko mēslojumu, kā arī veidlapas “24-barība” datus par noganīto zāli. Sākot ar 2000. gadu ganību zāles patēriņu būs nepieciešams novērtēt sakarā ar minētās veidlapas atcelšanu.

Bez tam, no pārējiem produktiem kopējā produkcijā ietilpst viss saražotais apjoms,

ieskaitot statistikas uzskaitītos zudumus (pēc ražas novākšanas), lopkopībā – arī kritušo dzīvnieku svaru. Cena, kādā tiek novērtēta kopējā produkcija, var būt atšķirīga no gala produkcijas cenas, jo mainās proporcija starp ārpus lauksaimniecības un saimniecībā patērēto produkciju, palielinoties saimniecībā patērētās īpatsvaram. (Sīkāk par produkcijas novērtēšanu skatīt.p.3.4). Sakarā ar to, ka saimniecībā patērētās produkcijas cena parasti ir zemāka, vidējā cena, kādā novērtēta kopējā produkcija, arī galvenokārt ir zemāka, lai gan atšķirības nav būtiskas (izņemot augļus un dārzeņus). Atsevišķos gadījumos (piemēram, kartupeļiem) var būt arī pretēji, kas ir tādēļ, ka sēklas kartupeļi ir novērtēti nedaudz augstākā cenā nekā pārējie.

Tab. 4.2-1 ir attēlota kopējās produkcijas veidošanās nozīmīgākajiem produkcijas veidiem, kā arī tās daudzumu, cenu un vērtības izmaiņas pret 1999. gadu un tie paši dati arī par gala produkciju.

4.3. LEK NOVĒRTĒŠANA SALĪDZINĀMĀS CENĀS

a) **Produkcija**

Kopējā, tāpat kā gala produkcija, LEK tiek aprēķināta gan faktiskajās, gan salīdzināmās cenās. Līdzšinējā praksē parasti ir veikts aprēķins iepriekšējā gada cenās, kas ļauj novērtēt produkcijas (un arī resursu) cenu indeksus pret iepriekšējo gadu. Ir izdarīts aprēķins arī salīdzināmās 1995. gada cenās.

Aprēķina gaitā pārskata gada produkcijas apjomu reizina ar bāzes gada cenu (tiem produktiem, kuri tiek uzskaitīti natūrā). Atsevišķi produkti, kā piemēram, ziedi un dekoratīvie augi, novērtētā pārējā augkopības un lopkopības produkcija, ir pieejami tikai vērtības izteiksmē; šiem produktiem tiek izmantots vidējais cenas indekss attiecīgajā grupā (t.i. augkopībā vai lopkopībā). Cenu indekss lauksaimnieciska rakstura pakalpojumiem ir pieņemts tāds pats, kā darbu un pakalpojumu izmaksām (tas ir iegūts, apkopojot LLKC datus par lauksaimniecības pakalpojumu cenām).

Cenu indekss ir aprēķināts arī nelauksaimnieciskajām blakusdarbībām. Par pārstrādātās produkcijas cenu tiek uzskatīta starpība starp ieņēmumiem no pārstrādātās produkcijas pārdošanas, kas dalīti ar pārstrādāto izejvielu vērtību, un izejvielas cenu. Savukārt pārējām blakusdarbībām, ņemot vērā, ka absolūti lielāko daļu no tām sastāda meža produkcija, izmantots pārdošanās meža produkcijas (lietkoki, zāģmateriāli, malka) cenu indekss, kas iegūts no lauku saimniecību apsekojumu datiem par minētiem pārdevumiem.

Tab. 4.2-1 ir aplūkojami cenu indeksi 2000. pret 1999. gadu gan kopējai, gan gala produkcijai. Šo indeksu atšķirība izskaidrojama galvenokārt ar atšķirīgu produktu struktūru.

b) **Starppatēriņš un citas izmaksas**

Līdzīgi kā produkcijai, aprēķins salīdzināmās cenās tiek veikts arī starppatēriņa izmaksām un pamatlīdzekļu patēriņam. Taču no minētajiem resursiem naturālā izteiksmē tiek izmantots vienīgi minerālmēslu patēriņš, tādēļ starppatēriņa cenu indekss tiek iegūts, aprēķinot cenu izmaiņu indeksus atsevišķiem tā posteņiem. To aprēķinos tiek izmantoti šādi galvenie datu avoti:

Sēkla un stādi (iepirkti no citiem lauksaimniekiem) – attiecīgo produktu pārdošanas cenu indekss (LEK);

Sēkla un stādi (iepirkti no nelauksaimniecības) – novērtētas vidējās cenu izmaiņas, izmantojot publicētās sēklu cenas tirdzniecībā (LVAEI izdevums “Tirgus & Cenu apskats”);

Degviela un smērvielas – CSP publicēto patēriņa cenu salīdzinājums dīzeļdegvielai un benzīnam;

Elektroenerģija - CSP publicēto patēriņa cenu salīdzinājums elektroenerģijai;

Kurināmais - CSP publicēto patēriņa cenu salīdzinājums dabas gāzei, oglēm un mazutam;

Mēslojums - novērtētas vidējās cenu izmaiņas, izmantojot publicētās minerālmēsļu cenas tirdzniecībā (LVAEI izdevums “Tirgus & Cenu apskats”), kā arī aprēķinātās cenu izmaiņas, izmantojot datus par minerālmēsļu izlietojumu un izdevumiem to iegādei (CSP dati);

Ķīmiskie augu preparāti - novērtētas vidējās cenu izmaiņas, izmantojot publicētās pesticīdu cenas tirdzniecībā (LVAEI izdevums “Tirgus & Cenu apskats” u.c.);

Veterinārās izmaksas – novērtējums, izmantojot medikamentu cenu izmaiņas, veicot aptaujas u.c. avotus;

Materiāli, darbarīki, apkope, remonts – novērtējums, izmantojot CSP patēriņa cenu indeksu dārza un mājas inventāram, celtniecības materiāliem, kā arī ražotāju cenu izmaiņas būvniecībā (ekspluatācijas izmaksas);

Lopbarība (pirkta no nelauksaimniecības) – CSP ražotāju cenu indeksi un vidējās kombinētās lopbarības cenas (LVAEI izd. “Tirgus & Cenu apskats” un Tirgus & politikas ceturkšņa apskati);

Lopbarība (pirkta no citiem lauksaimniekiem) – attiecīgo produktu pārdošanas cenu indekss (LEK)

Lopbarība (pašu saražotā) – attiecīgo produktu iekšējās lietošanas cenu indekss (LEK);

Darbi un pakalpojumi – vidējās cenu izmaiņas, izmantojot LLKC iesniegtās tehnisko pakalpojumu vidējās cenas, kā arī novērtējums, ņemot vērā degvielas, tehnikas, atalgojuma u.c. resursu cenu izmaiņas;

Pārējās izmaksas – novērtējums, izmantojot cenu indeksus IKP sadaļai “citi pakalpojumi”, sakaru pakalpojumiem, tehnikas un transporta līdzekļu nomai.

Līdzīgi starppatēriņam, cenu indeksu var aprēķināt arī citiem izmaksu veidiem, kuras ir iespējams uzrādīt naturālā izteiksmē.

Pamatlīdzekļu cenu indekss jau tiek izmantots, aprēķinot pamatkapitāla nolietojumu (atjaunošanas vērtībā) kārtējam gadam. Tiek izmantots svērtais cenu indekss lauksaimniecības tehnikai un būvmateriāliem (CSP, ZM u.c. dati), par svariem izmantojot šo preču iegādes apjomus (avots: lauku saimniecību apsekojums).

Atlīdzību nodarbinātajiem iespējams novērtēt salīdzināmās cenās, izmantojot vidējās bruto darba algas attiecību, pievienojot tai arī darba devēja sociālo maksājumu daļu. Pagaidām gan tas nav rēķināts, jo atlīdzība, kuru saņem nodarbinātie, līdz šim ir tikusi biežāk uzskaitīta kā viens no lauksaimnieciskās darbības rezultātiem, nevis kā izmaksu postenis.

c) Bruto pievienotā vērtība un ienākumi

Lai aprēķinātu bruto pievienoto vērtību salīdzināmās bāzes gada cenās, no produkcijas vērtības bāzes gada cenās atņem starppatēriņu bāzes gada cenās. (Tab. 4.3-1.).

Tab. 4.3-1. Bruto pievienotā vērtība un ienākumi salīdzināmās iepriekšējā gada cenās 1999. – 2000.g. un cenu indeksi (tūkst. Ls)

	Cenu indekss 97/96	Cenu indekss 98/97	1999.		Star-pība (+/-)	Cenu indekss 99/98	2000. (n)		Star-pība (+/-)	Cenu indekss 2000/99
			1998.g. cenās	1999.g. cenās			1999.g. cenās	2000.g. cenās		
Produkcija	0.922	0.946	280.5	256.4	-24.0	0.914	270.0	273.2	3.2	1.012
Starppatēriņš	1.131	1.021	155.1	158.1	3.0	1.020	160.9	163.4	2.6	1.016
Bruto pievienotā vērtība tirgus cenās	0.791	0.878	125.4	98.4	-27.0	0.784	109.2	109.8	0.6	1.006
Pamatlīdzekļu patēriņš	1.157	1.056	27.0	27.0	0.0	1.000	27.7	27.7	0.0	1.000
Citas faktoru izmaksas*	1.000	1.000	5.3	5.3	0.0	1.000	9.2	9.2	0.0	1.000
Ienākumi lauksaimn. "nozarē" (LEKA)	0.724	0.832	93.1	66.0	-27.0	0.709	72.3	72.9	0.6	1.009

* Ietilpst: nodokļi mīnus subsīdijas, zemes noma, kredītu procenti. Šiem maksājumiem cenu indekss pieņemts = 1, jo tie pieejami tikai vērtības izteiksmē.

No Tab. 4.3-1. redzam, ka bruto pievienotās vērtības indeksu veido produkcijas cenu starpība, kā arī starppatēriņa cenu starpība ar pretēju zīmi. Ailē "Starpība (+/-)" redzam summu, kuru lauksaimnieki zaudējuši vai ieguvuši produkcijas cenu izmaiņu dēļ (rinda "produkcija"), kā arī, cik samaksājuši vairāk resursu cenu pieauguma dēļ (rinda "starppatēriņš").

Bruto pievienotās vērtības deflators (cenu izmaiņas) 1997. un 1999. gados ir bijis pat zem 0.800, bet 1998. gadā – 0.878. Tas nozīmēja, ka šajos gados, ar vienādu resursu patēriņu saražojot vienādu produkcijas daudzumu, faktiskā pievienotā vērtība sasniegtu tikai (secīgi pa gadiem) 79%, 88% un 78% no iepriekšējā gada līmeņa. Redzam, ka to izraisījis gan straujais cenu pazeminājums produkcijai, gan resursu cenu pieaugums. 2000. gadā šī tendence dziļāk vairs nav turpinājusies, un BPV faktiskajās un salīdzināmās 1999. gada cenās ir gandrīz vienāda (faktiskajās cenās par 0.6% lielāka). Tomēr tas liecina, ka joprojām lauksaimniecība atrodas kritiskā stāvoklī, kādā tā nokļuva 1996.-1999. gadu produkcijas un resursu cenu nesamērīgo izmaiņu dēļ.

Ja bruto pievienoto vērtību aprēķina, izmantojot kopējās produkcijas pieeju, starppatēriņš ietver arī tās pozīcijas, kas deva starpību starp kopējo un LEK ietilpstošo produkciju. Protams, starppatēriņā tās iekļauj tādā pašā vērtībā kā izlaidē, tādēļ arī bruto pievienotā vērtība ir vienāda gan, izmantojot kopējās, gan gala produkcijas pieeju. (Tab. 4.2-1).

Līdzīgi BPV cenu indeksi tiek iegūti arī ienākumu indeksi. Tie parāda, kādu daļu no ienākumiem, ja produkcijas un resursu cenas būtu nemainīgas, reāli ir saņēmusi lauksaimniecības nozare faktiskajās cenās. Jāpiezīmē, ka pamatlīdzekļu cenu indekss 2000. gadam vēl nav aprēķināts. Bez tā iegūstam, ka cenu izmaiņu rezultātā lauksaimnieku ienākumi pieauguši par 0.9%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Savukārt 1999. gadā ienākumu samazināšanās cenu izmaiņu rezultātā bija par 29.1% pret 1998. gadu. Jāpiebilst, ka šie ir nominālie indeksi, t.i., neņemot vērā naudas pirktspējas krišanos inflācijas rezultātā.

5. ATSEVIŠĶU RAŽOŠANAS VEIDU EKONOMISKĀ ANALĪZE

Latvijā izveidotā LEK informācijas sistēma ir paredzēta, lai ne tikai iegūtu kopējos sektora rādītājus, kuri nepieciešami makroekonomiskām un nozares līmeņa analīzēm, bet arī tam, lai iepriekš minētos rezultātos rādītājus varētu iegūt katram atsevišķam ražošanas veidam. Tas ļauj ievērojami paplašināt LEK izmantošanas iespējas ekonomiskos pētījumos, kā arī pilnīgāk izmantot LEK kā visas lauksaimniecības apakšnozares saturoša instrumenta iespējas. Atšķirībā no situācijas, ja katra nozare tiktu analizēta atsevišķā modelī, LEK parāda rezultātus vienlaicīgi visās apakšnozarēs, līdz ar to saglabājas kontrole par šo rezultātu saistību ar faktiskajiem vidējiem, kā arī redzams, kā izmaiņas viena produkcijas veida ražošanā ietekmē pārējos.

Šī pieeja prasa sadalīt sektorālās resursu vērtības pa atsevišķiem ražošanas veidiem, kas dod iespēju aprēķināt pievienoto vērtību katram ražošanas veidam.

5.1. IZMAKSU KOEFICIENTU VEIDOŠANA RAŽOŠANAS VEIDIEM

Resursu izlietojums katram produktam ir attēlots ailēs pa ražošanas veidiem un rindās pa izmaksu posteņiem. Datu apkopošana par resursiem, kas izlietoti katra produkcijas veida vienības ražošanai, ir diezgan sarežģīts process. Nepieciešamā informācija, kā piemēram, par kopējo slāpekļa mēslojuma daudzumu, kas izlietots kviešu ražošanā, parasti nav pieejama kā oficiāli statistikas dati. Šī iemesla dēļ izmaksu koeficienti, kas pašlaik tiek izmantoti Latvijas LEK *Excel* tabulā, ir iegūti no saimniecību apsekojumiem, saimniecību uzskaites datiem (SUDAT) un dažādām publikācijām.

Izmaksu koeficientu veidošana (sektora vidējie uz vienu hektāru vai dzīvnieku) satur vairākus darba soļus:

- Vispirms, pieejamie resursu dati uz ražošanas līmeņa vienību tiek ievietoti resursu izlietojuma datu blokā. Šeit pieejamie dati, kā mēslojuma vai ķīmisko līdzekļu izmaksas, tiek izvietoti attiecīgā ražošanas veida ailē. Minēto koeficientu ieguve un datu avoti detalizēti aprakstīti turpmākajā šī punkta izklāstā.
- Pēc tam, kopsomma, ko iegūst, sareizinot katra resursu veida patēriņu visiem ražošanas veidiem uz vienu vienību ar šo vienību skaitu (hektāri vai lopi), tiek salīdzināta ar katra izmaksu veida pieejamajiem resursiem, t.i. rādītāju daļā "resursu veidošana". Tad izlietojuma kopsomma tiek pielīdzināta resursiem un ar iegūto koeficientu tiek reizināts izmaksu apjoms katram produkcijas veidam atsevišķi. Šo iegūto koeficientu sauc par izlīdzināšanas koeficientu.

Izlīdzināšanas koeficients tiek aprēķināts pēc šādas formulas:

$$\beta = \frac{CT}{\sum N_{i,k} y_{i,k}};$$

β - izlīdzināšanas koeficients attiecīgajam resursam,

CT - (cost total) attiecīgā posteņa izmaksu summa, ko veido starppatēriņš un pašražotie resursi,

$N_{i,k}$ - izmaksu koeficients pēc pieejamajiem datiem uz 1 augkopības kultūras ha vai 1 lopu,

$y_{i,k}$ - i -tās augkopības kultūras platība (ha) vai k -to mājlopu gada vidējais skaits,

Piemēram, ja degvielas izmaksas, summējot pa katru ražošanas veidu, tiek iegūtas 27 milj. Ls, bet saskaņā ar statistikas datiem kopējās izmaksas degvielai visā sektorā ir 25 milj. Ls, tad aprēķinām izlīdzināšanas koeficientu: $\beta = 25/27 = 0,926$. Tālāk ar iegūto

$\beta = 0,926$ reizinām ievietoto izmaksu koeficientu katram ražošanas veidam atsevišķi. Piemēram, ja kviešiem mēs bijām ievietojuši izmaksu koeficientu degvielai 22,76 Ls, tad lai iegūtu galīgo faktisko degvielas patēriņu kviešiem (uz 1 ha), to reizina ar β :

$$22,76 * 0,926 = 21,08 \text{ Ls.}$$

5.1.1. Starppatēriņa izmaksu koeficientu veidošana augkopībā

Kā augstāk pieminēts, izmaksu koeficientu aprēķins sastāv no 2 soļiem. Pirmkārt, tiek aprēķināts kopējais izmaksu apjoms katram resursu veidam. Tā aprēķinu metodika un datu avoti ir izklāstīti nodaļā 0 "Starppatēriņa uzskaitē". 2.solī tiek aprēķināti izmaksu koeficienti katrai nozarei atsevišķi, kuru kopsumma pēc tam tiek pielīdzināta sektora kopējiem rādītājiem. Šajā punktā būs aprakstīts tieši šo sākotnējo koeficientu aprēķins.

a) Sēkla un stādi

Lai noteiktu izmaksas sēklai, kas nepieciešama katras atsevišķas kultūras audzēšanai, tiek izmantoti sēklas patēriņa normatīvi uz 1 ha (galvenais informācijas avots – LLKC bruto peļņas aprēķina dati), bet par graudiem un kartupeļiem izmantoti CSP veiktā lauku saimniecību apsekojuma dati par pašražotās produkcijas izlietojumu individuālās saimniecībās un veidlapas "1-lauksaimniecība" dati par pašražotās un pirktās produkcijas izlietojumu statūtsabiedrībās un valsts saimniecībās. 1999. gadam izmantoti arī Zemkopības ministrijas dati par graudaugu sēklu patēriņu, kuri aprēķināti atbilstoši vidējiem normatīviem.

Patērētā pašražotā sēkla ir novērtēta iekšējās lietošanas cenās (tā tiek novērtēta atkarībā no produkta veida 90-100% no pārdevumu cenās). Pirktā sēkla tiek novērtēta pārdevumu cenās.

Sēklas izdevumi uz ha minētajiem produktiem tika iegūti, izmantojot šādu aprēķinu:

$$P_n = \frac{R(pra)_n p(pra)_n}{q(ViS)_n} + \frac{R(pir)_n p(pir)_n}{q(ViS)_n}, \text{ kur}$$

P_n – izdevumi sēklai uz ha (Ls/ha);

$R(pra)_n$ – pašu ražotās sēklas patēriņš (t) (LEK produktu izlietojuma bilances);

$p(pra)_n$ – pašu ražotās sēklas cena (Ls/kg). (LEK saimniecības iekšējā cena);

$R(pir)_n$ – pirktās sēklas patēriņš (t); (LEK produktu izlietojuma bilances)

$p(pir)_n$ – pirktās sēklas cena (Ls/kg); (LEK pārdevumu cena)

$q(ViS)_n$ – produkta sējuma platība visās saimniecībās (ViS) (tūkst. ha) [Avots: CSP dati];

n – produkti (ziemas un vasaras kvieši, rudzi, mieži, auzas, pārējie graudaugi, pākšaugi, kartupeļi)

Aprēķina piemērs: ziemas kvieši:

$$\frac{25463 \times 0.055}{95.0} + \frac{1837 \times 0.061}{95.0} = 15.92 \text{ Ls/ha.}$$

Citiem produktiem - cukurbietes, rapsis, lini, dārzeņi, augļi un ogas, zālāji, tiek izmantoti sēklas patēriņa normatīvi uz ha (daudzums un cena) no LLKC.

b) Mēslojums un augsnes uzlabotāji

Mēslojuma patēriņš natūrā pa augkopības kultūru veidiem iegūts, izmantojot CSP veidlapu nr.9-ls par minerālmēsli slāpekļa, fosfora un kālija (tūrvielā) un organisko mēsli patēriņu

atsevišķām kultūrām attiecīgā gada ražai valsts saimniecībās un statūtsabiedrībās. Uz visām saimniecībām tas ir attiecināts proporcionāli kopējam minerālmēslu (tīrvielā) un organisko mēslu patēriņam uz 1 ha. Šāda proporcija pielietota tādēļ, ka par individuālām saimniecībām dati ir pieejami tikai par sektoru kopumā.

Mēslojuma cena iegūta, kopējos izdevumus mēslojumam un augsnes uzlabotājiem (no tiem atņemot pirktu organisko mēslojumu, kura īpatsvars novērtēts ar ekspertu metodi) dalot ar patērēto minerālmēslu tīrvielas daudzumu. Cenu proporcijas starp elementiem N, P un K noteiktas atbilstoši LLKC izmantotajām: 2,5: 4: 1

Mēslojuma cena katram elementam (N, P, K) tiek aprēķināta visam sektoram kopā, un ar to tiek reizināts patēriņš natūrā katras kultūras audzēšanai.

Mēslojuma patēriņam (natūrā) uz ha izmantoti šādi aprēķini:

1) Graudaugu kultūrām un pākšaugiem CSP dati par mēslojuma izlietojumu pieejami tikai produktu grupām (ziemājiem un vasarājiem). Tādēļ vispirms tiek aprēķināts minerālmēslu patēriņš katram produktam valsts saimniecībās un statūtsabiedrībās (StS), sadalot produktu grupai izlieto to minerālmēslu daudzumu uz ha StS:

$$r(mix)_n = r(eks)_n \times q(StS)_n \times 1000 \times k_n + r(int)_n \times q(StS)_n \times 1000 \times (1 - k_n)$$

$$r(StS)_n = \frac{\frac{R(StS)_m \times 100 \times r(mix)_n}{\sum_{n=1}^n r(mix)_n}}{\sum_{n=1}^n q(StS)_n \times 1000}, \text{ kur}$$

$r(StS)_n$ – mēslojuma patēriņš produktam uz ha StS (kg/ha);

$R(StS)_m$ – produktu grupai kopējais iesēto minerālmēslu daudzums StS (cnt) [Avots: CSP 9 ls];

$q(StS)_n$ – produkta sējuma platība StS (tūkst. ha) [Avots: CSP Lauku saimniecības Latvijā];

$r(mix)_n$ – iespējamais mēslojuma patēriņš produktam uz ha (kg/ha). Šis rādītājs izveidots, lai precīzāk noteiktu mēslojuma patēriņu katrai kultūrai;

$r(eks)_n$ – mēslojuma patēriņš produktam uz ha audzējot ekstensīvi (kg/ha) [Avots: LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000];

$r(int)_n$ – mēslojuma patēriņš produktam uz ha audzējot intensīvi (kg/ha) [Avots: LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000];

k_n – intensitātes koeficients produktam, kurš parāda, cik % no visām StS saimniecībām šī produkta audzēšanai pielieto ekstensīvo audzēšanas metodi. [Avots: Eksperta vērtējums];

n – produkti (ziemas un vasaras kvieši, rudzi, mieži, auzas, citi graudaugi, pākšaugi).

Piemēram, rudziem slāpekļa patēriņu aprēķina:

$$25 \times 8.8 \times 1000 \times 0.8 + 90 \times 8.8 \times 1000 \times 0.2 = 334400 \text{ kg.}$$

$$\frac{2508300 \times 334400}{1379400 + 334400 + 7600 + 162800} = 51 \text{ kg/ha.}$$

$$\frac{\quad}{8.8 \times 1000}$$

Tab. 5.1-1. Intensitātes koeficienti (k_n) produktiem aprēķinot mēslojuma patēriņu StS

	Ekstensīvi	Intensīvi
Ziemas kvieši	0.8	0.2
Rudzi	0.8	0.2
Mieži	0.8	0.2
Tritikāle	0.8	0.2
Vasaras kvieši	0.8	0.2
Mieži	0.8	0.2
Auzas	0.8	0.2
Griķi	0.3	0.7
Pākšaugi (zirņi)	0.8	0.2

2) Pārējām kultūrām uzreiz tiek aprēķināts konkrētam produktam izlietoto minerālmēsļu daudzums uz ha StS:

$$r(StS)_n = \frac{R(StS)_n}{q(StS)_n}, \text{ kur}$$

$r(StS)_n$ – produktam mēslojuma patēriņš uz ha StS (kg/ha);

$R(StS)_n$ – produktam kopējais iesēto minerālmēsļu daudzums StS (cnt) [Avots: CSP 9 ls];

$q(StS)_n$ – produkta sējuma platība StS (tūkst. ha) [Avots: CSP Lauku saimniecības Latvijā];

n – produkti (kartupeļi, cukurbietes, rapsis, lini, dārzeņi segtajās un atklātajās platībās, augļu koki un ogulāji, lopbarības saknes, kukurūza skābbarībai un zaļbarībai, siens, zaļbarība, ganību zāle)

Piemēram slāpekļa patēriņa aprēķins cukurbietēm:

$$\frac{726500}{4.3 \times 1000} = 169 \text{ kg/ha}$$

3) Aprēķina vidējo minerālmēsļu patēriņu produktiem visās saimniecībās (ViS):

Tā kā nav pieejami dati par iesēto minerālmēsļu daudzumu visās saimniecībās pa produktiem, bet izmantojot kopējo izlietoto minerālmēsļu daudzumu ViS (pa elementiem), sekojošā veidā ieguvām minerālmēsļu patēriņu uz ha ViS:

$$\sum_{n=1}^n r(ViS)_n = \sum_{n=1}^n (R(StS)_n \times q(ViS)_n \times k_n)$$

$$r(ViS) \times 1000 = k \times \sum_{n=1}^n r(ViS)_n$$

$$R(ViS)_n = R(StS)_n \times k \times k_n$$

$r(ViS)_n$ – iespējamais kopējais iesēto minerālmēsļu daudzums ViS (t);

$R(StS)_n$ – minerālmēsļu patēriņš uz ha StS (kg/ha) [Avots: iepriekš aprēķināts];

$q(ViS)_n$ – produkta sējuma platība ViS (tūkst. ha) [Avots: CSP dati]

k_n – produkta intensitātes koeficients [Avots: Eksperta vērtējums];

$r(ViS)$ – kopējais iesēto minerālmēsļu daudzums ViS (tūkst. t) [Avots: CSP dati];

k – izlīdzināšanas koeficients. Ja $r(ViS)_n$ nav vienāds ar $r(ViS)$, tad ar koeficienta palīdzību

koriģē līdz $r(ViS)$ līmenim. (sk. p. 5.1).

$R(ViS)_n$ – minerālmēslu patēriņš uz ha ViS (kg/ha);

n – produkti (ziemas un vasaras kvieši, rudzi, mieži, auzas, griķi, tritikāle, pākšaugi (zirņi), kartupeļi, cukurbietes, rapsis, lini, dārzeņi segtajās un atklātajās platībās, augļu koki un ogulāji, lopbarības saknes, kukurūza skābbarībai un zaļbarībai, siens, zaļbarība, ganību zāle).

Tab. 5.1-2. Intensitātes koeficienti (k_n) produktiem aprēķinot mēslojuma patēriņu ViS

	Slāpeklis	Fosfors	Kālijs
Ziemas kvieši	0.60	0.60	0.50
Rudzi	0.60	0.60	0.50
Mieži	0.60	0.60	0.50
Tritikāle	0.60	0.60	0.50
Vasaras kvieši	0.60	0.60	0.50
Mieži	0.60	0.60	0.50
Auzas	0.60	0.60	0.50
Griķi	0.60	0.60	0.50
Pākšaugi (zirņi)	0.60	0.60	0.50
Rapsis	0.80	0.80	0.80
Cukurbietes	0.80	0.80	0.60
Kartupeļi	0.50	0.60	0.30
Lini	0.80	0.60	0.60
Atklātās platības	0.40	0.40	0.40
Segtās platības	0.50	0.50	0.40
Augļu koki un ogulāji	0.40	0.40	0.40
Lopbarības saknes	0.50	0.50	0.40
Zaļbarības un skābbarības kultūras	0.60	0.90	0.80
Ilggadīgie zālāji	0.40	0.90	0.60
Kukurūza skābbarībai un zaļbarībai	0.70	0.90	0.80
Pļavas un ganības	0.40	0.70	0.50

Piemēram, rapsim slāpekļa patēriņu aprēķina:

$$88 \times 95.0 \times 0.6 + \dots + 16 \times 448.0 \times 0.4 = 21226.6$$

$$21226.6 \times 0.9 = 19.0 \times 1000$$

$$96 \times 0.9 \times 0.8 = 69 \text{ kg/ha}$$

4) Aprēķina minerālmēslu patēriņu produktiem individuālajās saimniecībās (IS):

$$r(InS)_n = \frac{r(ViS)_n q(ViS)_n - r(StS)_n q(StS)_n}{q(InS)_n}, \text{ kur}$$

$r(InS)_n$ – produktam mēslojuma patēriņš uz ha InS (kg/ha);

$r(StS)_n$ – produktam mēslojuma patēriņš uz ha StS (kg/ha) [aprēķināts];

$r(ViS)_n$ – produktam mēslojuma patēriņš uz ha ViS (kg/ha) [aprēķināts];

$q(StS)_n$ – produkta sējuma platība StS (tūkst. ha) [Avots: CSP Lauku saimniecības Latvijā];

$q(ViS)_n$ – produkta sējuma platība ViS (tūkst. ha) [Avots: CSP Lauku saimniecības Latvijā];

$q(InS)_n$ – produkta sējuma platība IS (tūkst. ha) [Avots: CSP Lauku saimniecības Latvijā].

Piemēram auzām kālija patēriņu aprēķina:

$$\frac{10 \times 47.2 - 27 \times 6.9}{40.3} = 7$$

5) Tālāk tiek aprēķināts kūtsmēsļu patēriņš katram produktam. Aprēķins tiek veikts tādā pašā veidā, kā minerālmēsliem.

a) tiek sadalīts aprēķinātais kūtsmēsļu patēriņš katram produktam pēc tīrvielu satura kūtsmēsļos (N – 4.8 kg/t, P – 2.1 kg/t un K – 4.0 kg/t) [Avots: rokasgrāmata lauksaimniecībā, R. 1974].

6) Visbeidzot, tiek aprēķināts kopējais minerālmēsļu patēriņš produktam, saskaitot minerālmēsļu un kūtsmēsļu patēriņu (pa tīrvielām) kopā.

c) Augu aizsardzības līdzekļi

a) graudaugiem un kartupeļiem:

$$r_n = r(int)_n \times k + r(eks)_n \times (1 - k), \text{ kur}$$

r_n – vidējās augu aizsardzības līdzekļu izmaksas uz ha (Ls/ha);

$r(int)_n$ – augu aizsardzības līdzekļu izmaksas uz ha intensīvi ražojošās saimniecībās (Ls/ha) [Avots: LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000];

$r(eks)_n$ – augu aizsardzības līdzekļu izmaksas uz ha ekstensīvi ražojošās saimniecībās (Ls/ha) [Avots: LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000];

k – intensitātes koeficients, kurš iegūts šādi:

$$k = \frac{q(int)}{q(int) + q(eks)}, \text{ kur}$$

$q(int)$ – intensīvi ražojošo saimniecību platība (ha) [Avots: CSP Lauku saimniecības Latvijā***];

$q(eks)$ – ekstensīvi ražojošo saimniecību platība (ha) [Avots: CSP Lauku saimniecības Latvijā***];

*** – saimniecību grupējumā pēc graudaugu (kartupeļu) ražības sadalīta platība pēc eksperta metodes [pie intensīvi ražojošām iekļaujot saimniecības ar ražību, kas ir lielāka par 30.1 cnt/ha (graudaugiem) un 201 cnt/ha (kartupeļiem)].

Piemēram miežiem:

$$15.8 \times 0.198 + 3.8 \times (1 - 0.198) = 6.18 \text{ Ls/ha}$$

b) pārējiem augkopības produktiem augu aizsardzības līdzekļu izmaksas uz ha [Avots: LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000];

d) Degviela un smērvielas

$$r_n = r(pak)_n \times k, \text{ kur}$$

r_n – degvielas un smērvielu izmaksas uz ha (Ls/ha);

$r(pak)_n$ – kopējā pakalpojumu summa uz ha bez kaltēšanas izmaksām (Ls/ha) [Avots:

LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000];

k – degvielas koeficients. Šis koeficients tika iegūts pēc izlases kārtā apsekoto saimniecību budžeta datiem, sadalot pa izmaksu posteņiem un degvielas izmaksas attiecinot pret kopējām izmaksām. (Skat. tab. 3).

Piemēram kartupeļiem:

$$202.38 \times 0.19 = 24.29 \text{ Ls/ha}$$

e) Materiāli, darbarīki, remonts un uzturēšana

Šajās izmaksās iekļauj:

- 1) materiālus un darbarīkus, kuri neietilpst pamatlīdzekļos;
- 2) tehnikas un transportlīdzekļu remontu un uzturēšanu (detaļas, atlīdzība u.c. izdevumi);
- 3) lauksaimniecisko ēku un būvju remonts un uzturēšana.

Izmaksu koeficienti atsevišķiem augkopības produkcijas veidiem aprēķināti šādi:

$$r_n = r(\text{pak})_n \times k, \text{ kur}$$

r_n – remonta un uzturēšanas izmaksas uz ha (Ls/ha);

$r(\text{pak})_n$ – kopējā pakalpojumu summa uz ha bez kaltēšanas izmaksām (Ls/ha)[Avots: LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000];

k – remonta koeficients. Šis koeficients tika iegūts pēc izlases kārtā apsekoto saimniecību budžeta datiem, sadalot pa izmaksu posteņiem un remonta un uzturēšanas izmaksas attiecinot pret kopējām izmaksām.

Piemēram rudziem:

$$95.54 \times 0.12 = 11.46 \text{ Ls/ha.}$$

Tab. 5.1-3. Apsekoto saimniecību budžeta datu sadalījums

	Koeficients
Degvielas izmaksas	0.190
Darba izmaksas	0.060
Nolietojums	0.262
Remonts un uzturēšana	0.120
Procenti	0.330
Apdrošināšanas izmaksas	0.005
Vadīšanas izmaksas	0.033
Kopā izmaksas	1.000

f) Pakalpojumu izmaksas

Pakalpojumu izmaksu uz ha vai vienu lopu pirmavots ir LLKC grāmatvedības saimniecību dati (pa specializācijas virzieniem). Atsevišķiem produktiem (rapsis, lini) ir izmantota šo nozaru attīstības programmās iekļautā informācija vai arī dati par līdzīgu produkciju, lietojot ekspertu vērtējumu.

g) Pārējās starppatēriņa izmaksas

Šajā grupā ieskaita izmaksas, kas jāiekļauj starppatēriņā, bet kas neietilpst citos izmaksu posteņos. Pārējo izmaksu uz ha vai uz vienu lopu pirmavots ir LLKC grāmatvedības saimniecību dati (pa specializācijas virzieniem). Atsevišķiem produktiem (rapsis, lini) ir

izmantota šo nozaru attīstības programmās iekļautā informācija vai arī dati par līdzīgu produkciju, lietojot ekspertu vērtējumu.

5.1.2. Starppatēriņa izmaksu koeficientu veidošana lopkopībā

a) Veterinārās izmaksas

(1) Piensaimniecība

Tika pieņemts, ka pārraudzībā esošiem dzīvniekiem summa, kas nepieciešama veterinārām izmaksām, ir pielīdzināma summai kas tiek dota LLKC Bruto seguma aprēķinos (20 Ls). Bet pārējiem dzīvniekiem tika pieņemts, ka veterinārām izmaksās izmantos ¼ daļu no pārraudzībā esošo govju veterinārām izmaksām.

$$R_n = \frac{q(P)_n * R(P)_n + q(S)_n * R(S)_n}{q(P)_n + q(S)_n} * k, \text{ kur}$$

R_n – veterinārās izmaksas gadā uz dzīvnieku;

$q(P)_n$ – dzīvnieku skaits pārraudzībā [Avots: VCIDAC]

$q(S)_n$ – pārējo dzīvnieku skaits [Avots: CSP Lauku saimniecības Latvijā]

$R(P)_n$ – kopējās veterinārās izmaksas uz dzīvnieku, kas ir pārraudzībā [Avots: LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000];

$R(S)_n$ – kopējās veterinārās izmaksas uz pārējiem dzīvnieku [Avots: LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000];

k – izlīdzināšanas koeficients. (sk.p.4.2).

(2) Liellopu gaļas un cūkgaļas ražošana

$$R_n = (q(P)_n * R(P)_n * r_n + q(S)_n * (R(S)_n * r_n)) * k, \text{ kur}$$

R_n – veterinārās izmaksas gadā uz dzīvnieku;

$q(P)_n$ – dzīvnieku skaits iepirkts pārstrādē [Avots: CSP]

$q(S)_n$ – pārējie dzīvnieki [Avots: CSP Lauku saimniecības Latvijā]

$R(P)_n$ – kopējās veterinārās izmaksas uz dzīvnieku, kas ir iepirkti pārstrādē [Avots: LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000];

$R(S)_n$ – kopējās veterinārās izmaksas uz pārējiem dzīvnieku [Avots: LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000];

r_n – dzīvnieku aprīte uz vienu dzīvnieku vietu gadā [Avots: LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000]

k – izlīdzināšanas koeficients. (sk.p.4.2).

(3) Olu un putnu gaļas ražošana

$$R_n = R(SS)_n * k, \text{ kur}$$

R_n – veterinārās izmaksas gadā uz dzīvnieku;

$R(SS)_n$ – kopējās veterinārās izmaksas uz dzīvnieku [Avots: LLKC];

k – izlīdzināšanas koeficients (sk. p.4.2).

Pēc šīm metodēm iegūtas šādas vidējās izmaksas pa lopu veidiem:

Mājlopu veids	Izmaksas gadā uz lopu vietu, Ls
Slaucamās govīs	9.95
Liellopi	1.12
Nobarojamās cūkas	0.79
Aitas	0.98
Dējējvistas	0.42
Pārējie mājputni	0.13

b) Ganāmpulka atjaunošanas izmaksas

Šajās izmaksās iekļauj jaunus dzīvniekus ganāmpulka atražošanai. Neatkarīgi no tā, vai tie ir pirkti (izņemot importēti) vai izaudzēti saimniecībā, starppatēriņā tos neiekļauj, jo tie ir lauksaimniecības resursi. Importētie dzīvnieki tiek tieši atņemti no ražotās produkcijas, tādēļ izmaksās neietilpst.

Ņemot vērā, ka ganāmpulka atražošana notiek katras dzīvnieku grupas iekšienē, šīs izmaksas ir svarīgas vienīgi, atsevišķi nodalot, piemēram, piena lopkopību no liellopu (tai skaitā arī jauno telišu) izaudzēšanas, cūkgaļas ražošanu no sivēnu audzēšanas, kā arī olu ražošanu no putnu gaļas ražošanas.

Jaundzimušo dzīvnieku daudzums tiek aprēķināts no datiem par faktisko lopu dzimstību (teļi, sivēni) [avots: lauku saimniecību apsekojums un veidlapa nr.24], bet inkubācijas olu daudzums – no veidlapas “1-lauksaimniecība” par valsts saimniecībām un statūtsabiedrībām.

Telišu skaits, kas pārskaitītas govīs statūtsabiedrībās, iegūts no veidlapas nr.24 (par 1999. gadu šis rādītājs netika uzskaitīts, tādēļ izmantota 1998. gada proporcija). Visās saimniecībās šis rādītājs ir novērtēts proporcionāli īpatsvaram statūtsabiedrībās.

Nepieciešamais sivēnu daudzums sivēnmāšu atražošanai gadā - 0,4 (pieņemts, ka sivēnmātes nomaina vidēji pa 2,5 gadiem).

Nepieciešamais inkubācijas olu daudzums uz vienu dējējvistu – 1 (pieņemot, ka dējējvistas vidēji izmanto vienu gadu).

Cenas. Jauno dzīvnieku novērtējumam izmantotas: liellopiem LLKC bruto peļņas aprēķinā lietotās cenas, bet sivēniem – vidējās pirkšanas cenas, ko uzrāda lauku saimniecību apsekojumā. Inkubācijas olas novērtētas olu vidējās pārdošanas cenās.

Pēc šīs metodikas iegūtas šādas vidējās izmaksas pa lopu veidiem:

Mājlopu veids	Izmaksas gadā uz lopu vietu, Ls
Slaucamās govīs	0.22
Liellopi	0.70
Nobarojamās cūkas	0.90
Aitas	-
Dējējvistas	0.001
Pārējie mājputni	0.0057

Jāpiebilst, ka jaunie dzīvnieki tajā pašā vērtībā parādās arī kā produkcija tajā ražošanas veidā, kur tie tiek iegūti (piena lopkopība, sivēnmātes, olu ražošana).

c) Lopbarības izmaksas

Informācijai par lopbarības izlietojumu atsevišķiem lopu veidiem tika aprēķināta pēc Latvijas lauksaimniecības konsultācijas centra Bruto seguma aprēķiniem.

Lopbarība ir iedalīta 2 galvenajās grupās:

1. Koncentrētā lopbarība (graudaugi, pākšaugi);
2. Cita lopbarība (zāle, sulīgā un rupjā barība).

Tab. 5.1-4. Lopbarības cenas un izlietojumu atsevišķiem lopu veidiem gadā/kg (vienai dzīvnieku vietai)

	Cena Ls/kg	Barības daudzums gadā kg (vienai dzīvnieku vietai)				
		Govs	Liellopi	Cūkas	Dējējvistas	Broileri
Cita lopbarība						
Skābarība	0.005	3315.1	4000.0			
Siens	0.019	2187.7	1800.0			
Zaļbarība	0.005	11645.7	1806.0			
Piens	0.081	163.2	153.8			
Cita lopbarība kopā (Ls)		129.6	75.6			
Koncentrētā lopbarība						
Mieži	0.055	765.6	539.5	276.0	18.8	5.6
Auzas	0.055	272.6	342.5	1.4	1.8	0.5
Kvieši	0.061	137.0	26.2	109.1	16.5	4.9
Kvieši ziemas	0.061	104.1	19.9	82.9	12.5	3.8
Kvieši vasaras	0.061	32.9	6.3	26.2	4.0	1.2
Rudzi	0.059		1.1	0.6		
Tritikāle	0.061		0.2	0.1		
Kartupeļi	0.047	367.0				
Soja	0.200	48.7		29.1		
Mīnērālbarība	0.300	62.9	115.2	78.2	12.1	3.6
Koncentrētā lopbarība kopā (Ls)		119.7	86.3	57.9	6.8	2.0

Avots: LLKC BS aprēķins

Pie barības izlietojuma pārējiem lopu veidiem (kas nav atsevišķi izdalīti) ieskaitīta citiem lopu veidiem izlietotā barība, kas tabulā nav uzrādīta.

Excel tabulā lopbarības patēriņš tiek grupēts, izdalot šādas pozīcijas:

- Spēkbarība (ietilpst graudaugi, kā arī gatavā spēkbarība)
- Ar proteīnu un enerģiju bagāta barība (pākšaugi, rapša sēklas, linsēklas)
- Piens
- Zāles barība (izņemot ganību zāli)
- Pārējā tirgojamā lopbarība (kartupeļi, sakņaugi)
- Cita lopbarība (ganību zāle, dārzeni u.c.)

Šādi detalizējot lopbarības pozīcijas, iespējams precīzāk iegūt faktiskās lopbarības izmaksas, jo katrai pozīcijai tiek aprēķināts atsevišķs izlīdzināšanas koeficients.

Faktiskās lopbarības izmaksas aprēķina:

$$R_n = R(SS)_n * k, \text{ kur}$$

R_n – lopbarības izmaksas gadā uz dzīvnieku;

$R(SS)_n$ – kopējās lopbarības izmaksas uz dzīvnieku [Avots: LLKC];

k – izlīdzināšanas koeficients. (sk. p.4.2).

Pēc šīs metodikas iegūtas šādas vidējās izmaksas pa lopu veidiem:

Mājlopu veids	Izmaksas gadā uz lopu vietu, Ls	
	Koncentrētā lopbarība	Cita lopbarība
Slaucamās govīs	60.1	100.9
Liellopi	54.1	55.3
Nobaroj. cūkas	32.7	-
Aitas	5.6	7.0
Dējējvistas	3.7	-
Pārējie mājputni	5.1	-

d) Degvielas, smērvielas, elektrības un kurināmā izmaksas

Degvielas un smērvielas izmaksas tiek aprēķinātas, izmantojot saskaņā ar šādu formulu:

$$VF_{ui;Lubi} = (NF_{ui} * PF_{ui}) * k$$

$VF_{ui;Lubi}$ - izmaksas degvielai un smērvielām (Ls/dzīvnieka vietu)

NF_{ui} - degvielas patēriņa normatīvs (kg/ dzīvnieka vietu) [dati no valsts mērķprogrammu izstrādes atskaitēm (liellopi, cūkas), pārējiem veidiem novērtējums],

PF_{ui} - degvielas cena (Ls/kg)

i – lopu grupa (slaucamās govīs utt.)

Smērvielu izmaksas tiek ietvertas degvielas izmaksās.

k – koeficients, kas izlīdzina pret kopējo patēriņu.

Elektroenerģijas izmaksas tiek aprēķinātas šādi:

$$VE_{li,n} = NE_{li,n} * PE_{li,n} * k, \text{ kur}$$

$VE_{li,n}$ - izmaksas elektroenerģijai (Ls/ dzīvnieka vietu)

$NE_{li,n}$ - elektroenerģijas patēriņa normatīvs (Kwh/ dzīvnieka vietu) [dati no LLKC grāmatvedības saimniecībām u.c. avotiem, kur nav pieejami – pašu novērtējums]

$PE_{li,n}$ - elektroenerģijas cena (Ls)

i – lopu grupa (slaucamās govīs utt.)

k - izlīdzināšanas koeficients.

Tab. 5.1-5. Izmantotie sākotnējie resursu koeficienti degvielas un smērvielu patēriņam

Mājlopu veids	Degvielas patēriņa koeficients uz 1 dzīvnieku (litri/gadā)	Elektroenerģijas patēriņa koeficients uz 1 dzīvnieku (Ls/gadā)
Slaucamās govīs	8	10,98
Pārējie liellopi	4,9	3,66
Nobarojamās cūkas	3,5	1,44
Sivēnmātes	6	2,88
Aitas un kazas	1,5	0,8
Dējējvistas	0,05	0,4
Pārējie mājputni	0,05	0,2

Par kurināmā patēriņu atsevišķiem lopu veidiem dati nebija pieejami, tādēļ te izmantots ekspertu vērtējums.

Pēc šīm metodēm iegūtās vidējās izmaksas pa lopu veidiem:

Mājlopu veids	Izmaksas gadā uz lopu vietu, Ls		
	degvielas un smērvielas	elektroenerģija	kurināmais
Slaucamās govīs	2.4	9.8	0.4
Liellopi	1.5	3.3	0.2
Nobarojamās cūkas	1.1	1.3	0.7
Aitas	0.5	0.7	0.4
Dējējvistas	0.015	0.4	0.2
Pārējie mājputni	0.015	0.2	0.2

e) Materiāli, darbarīki, uzturēšana un remonts

Lopkopības sektorā atsevišķiem produktu veidiem šo izmaksu avots ir LLKC bruto peļņas aprēķins, kā arī pašu novērtējums.

$$VMaR,n = PMaR,n * k, \text{ kur}$$

VMaR,n - izmaksas materiāliem un remontam (Ls/ dzīvnieka vietu)

PMaR,n - materiālu un remonta cena (Ls)

k - izlīdzināšanas koeficients.

Pēc šīs metodes iegūtas šādas vidējās izmaksas pa lopu veidiem:

Mājlopu veids	Izmaksas gadā uz lopu vietu, Ls
Slaucamās govīs	8.6
Liellopi	3.3
Nobarojamās cūkas	1.0
Aitas	0.8
Dējējvistas	0.03
Pārējie mājputni	0.03

f) Pakalpojumi un pārējās izmaksas

Šie izmaksu posteņi lopkopībā tiek aprēķināti tādā pašā veidā kā augkopības kultūrām (skat. iepr. punktu).

5.1.3. Koeficientu veidošana faktorizmaksām un subsīdijām

a) Subsīdijas

Subsīdijas izmaksās ietilpst ar mīnus zīmi. Kā zināms, LEK pašlaik izšķir divu veidu subsīdijas – produktu subsīdijas, kuras jau pēc to izcelsmes ir attiecināmas uz kādu konkrētu produktu, un pārējās. Pie produktu subsīdijām var pieskaitīt arī tās subsīdijas, kas attiecas uz produktu grupu, piemēram, graudaugu sēklu, vaislas dzīvnieku importu u.c., kuras pēc pieņemtās metodes sadala konkrētās grupas ietvaros. Subsīdijas vaislas dzīvnieku iegādei pašlaik ir sadalītas proporcionāli audzēšanai importēto dzīvnieku vērtībai.

Gandrīz visu pārējo “citu subsīdiju” summu veido akcīzes nodokļa atmaksa dīzeļdegvielai, tādēļ tās ir sadalītas proporcionāli degvielas patēriņam katras kultūras ražošanā.

b) Pamatkapitāla patēriņš.

Pamatkapitāla patēriņš ir vienīgais izmaksu daļas postenis, par kuru pagaidām nav pieejami citi oficiāli, metodikai atbilstoši dati par sektoru kopumā. Tādēļ šo rādītāju iegūst, summējot aprēķināto pamatkapitāla patēriņu kā naudas summu, kas nepieciešama, lai atjaunotu esošos pamatlīdzekļus pēc to faktiskā kalpošanas laika beigām to aizvietošanas cenās.

Detalizēts pamatkapitāla patēriņa aprēķinu metodikas izklāsts LEK vajadzībām, kas tiek pašreiz izmantots, kā arī iegūtie koeficienti, aprakstīti nod. 3.5.3.

c) Darba izmaksas

Darba samaksas koeficienti tiek aprēķināti, izmantojot datus par normatīvo darba izlietojumu cilvēkstundās uz 1 ražošanas vienību (ha vai dzīvnieku) un reizinot ar 1 stundas vidējo samaksu (ieskaitot nodokļus). Tiem produktiem, par kuriem normatīvie dati nebija pieejami, izmantoti līdzīgu produkcijas veidu dati ar novērtējumu.

Tab. 5.1-6. apkopots normatīvais darba izlietojums pa kultūrām un ražošanas veidiem (kuriem tie pieejami).

Tab. 5.1-6. Darba izlietojums visās saimniecībās

Kultūra	Darba izlietojums	
	c.st./ha	Ls/ha (0.50Ls/c.st.)
ziemas kvieši	44	22.00
ziemas rudzi	41.2	20.60
vasaras kvieši	32	16.00
mieži	29.6	14.80
auzas	31.2	15.60
cukurbietes	164.2	82.10
kartupeļi	130	65.00
lini	114.2	57.10
siens	18.7	9.35
skābsiens	7	3.50
skābbarība	12.1	6.05
daudzgad. zālāji	2.2	1.10
rapsis	36.8	18.40
dārzeni	377.5	188,75
lopbarības saknes	160.2	80.10
piens	52.5 c.st./t	26.25 Ls/t
liellopu gaļa	54 c.st./lopu gadā	27.00 Ls/lopu gadā
cūkgaļa	10.66 c.st./lopu gadā	5.33 Ls/lopu gadā

Faktisko darba izmaksu aprēķina formula ir šāda:

$$V_{Li;n} = L_{Consi;n} * L_{Costi;n} * k, \text{ kur}$$

$V_{Li;n}$ - darbaspēka izmaksas (Ls/ha)

$L_{Consi;n}$ - darba patēriņš (c.st./ha) (

$L_{Costi;n}$ - vidējā samaksa (Ls/ha) (0,65 Ls/st. - ...)

k - izlīdzināšanas koeficients

Izlīdzināšanas koeficients šajā gadījumā ir krietni zem 1, tādēļ ka tikai neliela daļa no patērētā darba ir algotais darbs. Atlīdzība nodarbinātajiem LEK izpratnē ietver tikai reāli samaksāto atlīdzību algotajiem darbiniekiem.

d) Zemes noma

Postenī “zemes noma” koeficienti ievietoti tikai augkopības kultūrām, izmantojot SUDAT datus par laukkopības specializācijas saimniecībām (nomas maksājumi uz 1 ha gadā). Atsevišķām kultūrām šis pamatkoeficients ir koriģēts, izmantojot pašu pieņēmumus. Pamatkoeficients (zemes nomas maksājumi mīnus no šīs platības samaksātais zemes nodoklis) ir 3,88 Ls/ha, bet citām kultūrām tas ir samazināts – auzām, liniem par 20%. Savukārt lopbarības kultūrām (zālāji, saknes, t.sk. ganības) ir izmantota samaksātā nomas maksa piena lopkopības specializācijas saimniecībās – 0,59 Ls/ha. Minētie koeficienti

koriģēti ar izlīdzināšanas koeficientu, atbilstoši kopējai nomas maksai sektorā, no kuras atņemts zemes nodoklis, kas būtu attiecināms uz šo platību.

e) Samaksātie aizdevumu procenti

(1) Augkopībā samaksāto aizdevumu procentu izmaksas tiek aprēķinātas:

$$r_n = r(pak)_n \times k, \text{ kur}$$

r_n – samaksātie aizdevumu procenti uz ha (Ls/ha);

$r(pak)_n$ – kopējā pakalpojumu summa uz ha bez kaltēšanas izmaksām (Ls/ha) [Avots: LLKC / Bruto seguma aprēķins zemnieku saimniecībai / 2000];

k – kredīta procentu koeficients. Šis koeficients tika iegūts pēc izlases kārtā apsekoto saimniecību budžeta datiem, sadalot pa izmaksu posteņiem un kredīta procentu izmaksas attiecinot pret kopējām izmaksām. (Skat. tab.).

(2) Lopkopībā šīs izmaksas aprēķina, izmantojot SUDAT saimniecību darbības rezultātu datus:

$$R(SAP)_n = \frac{S(SAP)_n}{\left(\frac{r(mv)_n}{r(dzv)_n} \right)} *k, \text{ kur}$$

$R(SAP)_n$ – nozares samaksāto aizdevumu procentu izmaksas,

$S(SAP)_n$ – procentu maksājumi nozarē specializētajās saimniecībās (SUDAT dati par cūkkopības specializācijas saimniecībām),

$r(mv)_n$ – nosacīto mājlopu vienību skaits nozares specializācijas saimniecībās,

$r(dzv)_n$ – nozares dzīvnieku pārrēķinu koeficients nosacītajās mājlopu vienībās (cūkām –0,3 vien.).

k – izlīdzināšanas koeficients.

Piemēram, samaksātie procenti cūkkopībā:

$$\frac{8705}{\left(\frac{1331.5}{0.3} \right)} = 1.96 \text{ Ls/dzīvn. gadā.}$$

Atbilstoši aprakstītajiem paņēmieniem izveidotie izmaksu koeficienti aplūkojami 5. pielikumā. Turpat aplūkojami arī attiecīgā ražošanas veida ekonomiskie rezultāti, kas iegūti, izmantojot minēto metodiku.

5.2. RAŽOŠANAS VEIDU EKONOMISKĀS ANALĪZES REZULTĀTI

Lai gan īpaši vēlamies uzsvērt, ka ievadītie sākuma dati par ražošanas izmaksām šajā aprēķinu daļā ir eksperimentāli, tomēr interesanti ir aplūkot iegūtos rezultātus un salīdzināt tos gan dažādu produkcijas veidu griezumā, gan hronoloģiski.

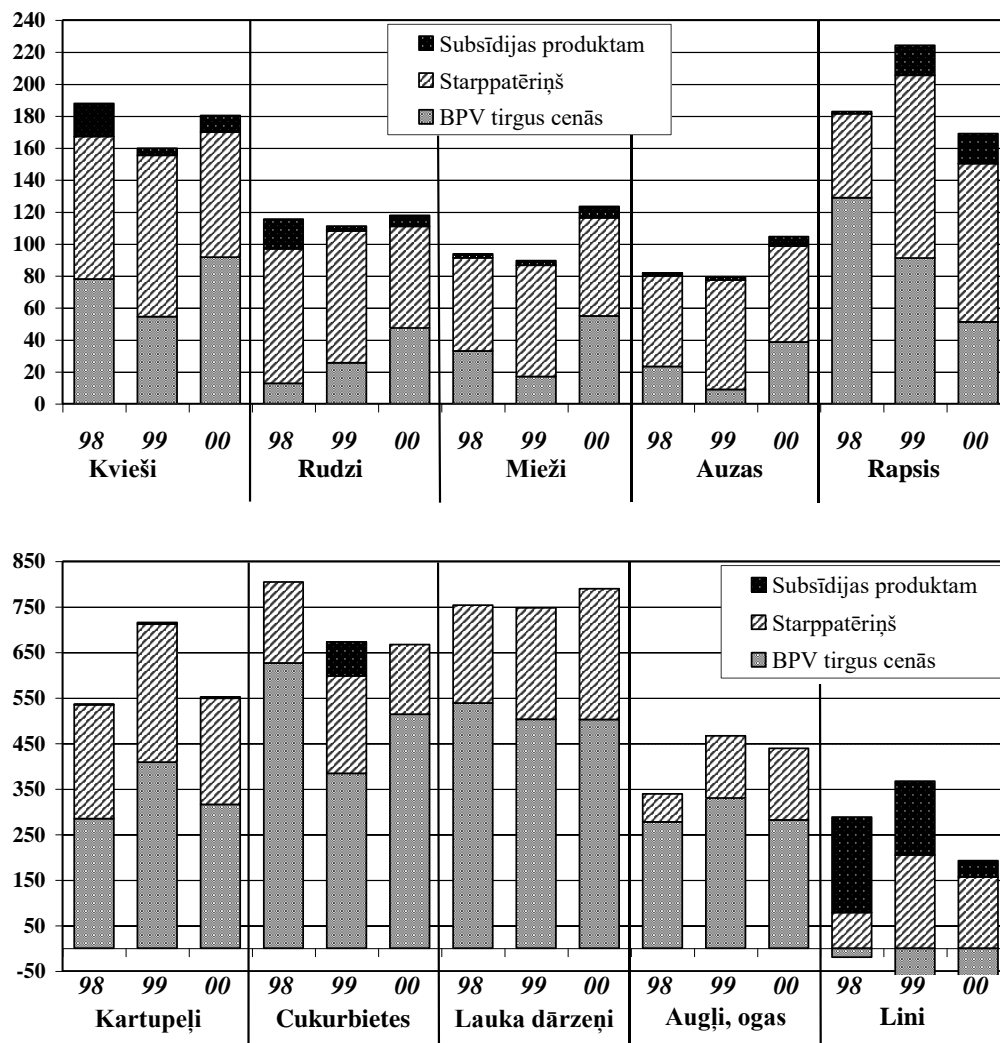
Salīdzinot atsevišķu produkcijas veidu ražošanu, redzam, ka to relatīvais ienesīgums ir ievērojami atšķirīgs. Kaut arī ir grūtības precīzu koeficientu iegūšanā šāda aprēķina veikšanai, tomēr pašreiz mūsu rīcībā esošā informācija ļauj kaut orientējoši salīdzināt pievienoto vērtību un ienākumus atsevišķiem augkopības un lopkopības darbības veidiem.

Zīm. 5-1. apkopo no hektāra iegūstamās produkcijas vērtības sadalījumu starppatēriņa

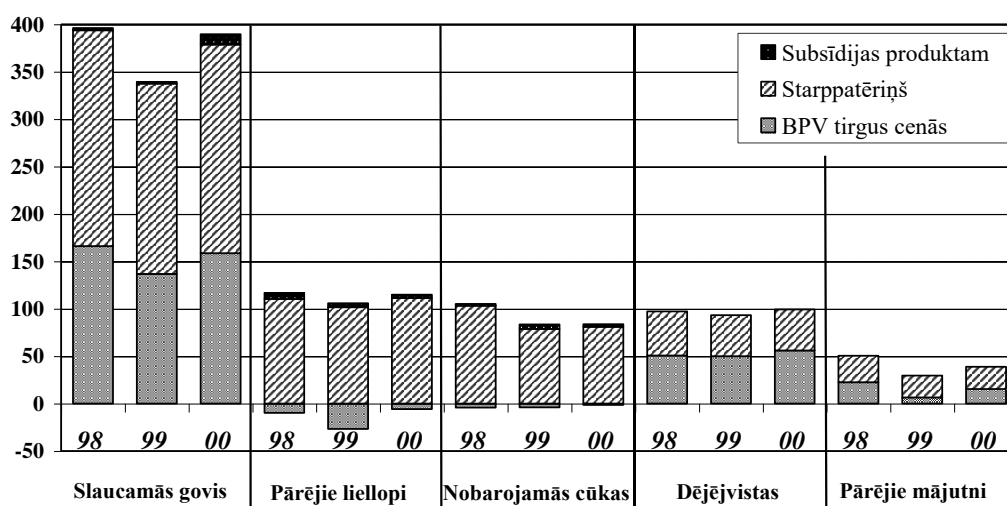
izmaksās, bruto pievienotajā vērtībā (tirgus cenās), un saņemtajās subsīdijās par produktu. Zīm. 5-2. parāda to pašu lopkopības nozarēs, rēķinot uz vienu gada vidējo lopu.

Tātad minētajos attēlos pilnais stabiņš norāda no 1 hektāra (vai dzīvnieka) gadā iegūstamo produkcijas vērtību bāzes cenās (iekļaujot produkta subsīdijas). Atņemot no tās starppatēriņa izmaksas, iegūstam bruto pievienoto vērtību bāzes cenās, bet no tās atņemot arī produktu subsīdijas – bruto pievienoto vērtību tirgus cenās.

Zīm. 5-1. Produkcijas vērtības sastāvdaļas augkopībā (Ls uz 1 ha)

Zīm. 5-2. Produkcijas vērtības sastāvdaļas lopkopībā (Ls uz 1 lopu / 10 putniem)

Zīmējumos redzams, ka caurmērā augstāks ienesīgums joprojām ir augkopības produktiem, tomēr tikai dažiem produkcijas veidiem to var atzīt par pietiekamu. Vislielāko pievienoto vērtību no aplūkojamiem veidiem dod cukurbietes un kartupeļi, taču šo kultūru audzēšanai lielās platībās vajadzīga dārgāka tehnika, kas ievērojami tos sadārdzinātu. No graudaugiem rentablāka ir kviešu audzēšana to augstākas ražības un lielākas cenas dēļ. Lopkopībā dažiem produkcijas veidiem pievienotā vērtība gadu no gada ir ar mīnus zīmi, piemēram, liellopiem. Arī cūkgaļas un putnu gaļas ražošanā tā pēdējos gados ir negatīva, tādēļ arī samazinās tās apjomi, bet putnu gaļas ražošana koncentrējusies vairāk tikai dažos uzņēmumos.

Bruto pievienotā vērtība vēl neliecina tieši par ienākumiem, taču ir nozīmīgs to ietekmējošs faktors. Pārējie faktori (zemes, kapitāla izmaksas, nodokļi, pamatlīdzekļu nolietojums) rada nelielas korekcijas, taču reālos ienākumus daudz ievērojamāk var mainīt piešķirtās subsīdijas un kompensācijas (tas, kā zināms, ir viens no nozīmīgākajiem tiešajiem instrumentiem mūsdienu lauksaimniecības politikā), kā arī darba samaksa, ja raugamies no uzņēmēja viedokļa, nevis aplūkojam visu sektorā nodarbināto ienākumus.

Saņemto tiešo subsīdiju īpatsvars joprojām ir neliels, izņemot lina audzēšanu, kurā gan 2000. gadā faktiski tika saņemts ievērojami mazāk subsīdiju.

BPV pieaugums vai samazināšanās kādam produkcijas veidam var ietekmēt tā ražošanas pieaugumu vai samazināšanos, kas jāņem vērā, prognozējot ražošanu. Salīdzinot ar 1999. gadu, BPV ir pieaugusi graudaugu ražošanā, nedaudz arī piena un cukurbietu ražošanā, bet samazinājusies kartupeļiem un arī rapsim. Galvenie BPV ietekmējošie faktori ir ražība vai produktivitāte, produkcijas cena, kā arī resursu patēriņš. Tiesa gan, pēdējais pa produkcijas veidiem tiek sadalīts proporcionāli kopējam patēriņam konkrētajā gadā, tādēļ resursu patēriņa svārstības dažādus produkcijas veidus iespaido vienmērīgi. BPV veidošanās ir aprēķināta arī citiem produkcijas veidiem, kaut arī par vairākiem no tiem joprojām pietrūkst reprezentatīvas informācijas par starppatēriņa apjomu un struktūru. Tādēļ, sakarā ar diezgan lielu novērtējumu īpatsvaru šajā aprēķinu daļā, iegūtos rezultātus nevar uzskatīt par skaitliski ļoti precīziem, bet drīzāk par tādiem, kas orientējoši parāda tendences.

Izmantojot šādu pieeju, atsevišķu ražošanas veidu rādītāji ir analizēti tālāk, līdz pat ražotāju gūtajiem ienākumiem no tiem. (Tab. 5.2-1.). Tabulā uzrādīti ienākumi kopā ar darba samaksu un nodokļiem, kuri aprēķināmi no algas, ņemot vērā, ka lielākā daļa

saimniecību izmanto nealgoto darbaspēku. Redzam, ka, rēķinot uz platības vienību, lielākie ienākumi gūstami no intensīvāk audzējamām kultūrām – dārzeņiem, cukurbietēm, kartupeļiem, augļiem un ogām, bet tās arī prasa lielākus ieguldījumus. Kopumā pozitīvu rezultātu devušas visas aplūkojamās augkopības kultūras, izņemot auzas, bet it īpaši linus, sakarā ar faktiski izmaksāto subsīdiju ievērojamu samazinājumu 2000. gadā. Lopkopībā ienākumus dod piena ražošana – 154 Ls vidēji no vienas govns, kā arī sivēnmāšu turēšana – 21,40 Ls un dējējvistas – 2,60 Ls par katru, taču zaudējumus devusi visu veidu gaļas ražošana.

Jāpiebilst, ka minētie dati ir vidējie, un konkrētā situācija var būt ievērojami atšķirīga. Piemēram, ja saimniecībā uz vietas audzē graudus lopbarībai, tad graudu un gaļas ražošanas rādītāji var savstarpēji izlīdzināties. Tāpat arī pozitīvais rezultāts slaucamām govīm kompensē mīnusa zīmi telīšu izaudzēšanā, kuras tiek iekļautas pie pārējiem liellopiem utt. Kopumā šie dati uzskatāmi par eksperimentāliem, un tiek intensīvi strādāts pie izmantotās informācijas pilnveidošanas.

Tab. 5.2-1. Ienākumi (ar darba samaksu) pa lauksaimnieciskās darbības veidiem 1999. un 2000. gadā (novērtējums), Ls uz ha vai lopu

	1999.	2000.
Ziemas kvieši	44,4	86,6
Vasaras kvieši	26,7	53,4
Rudzi	14,0	38,7
Mieži	5,4	46,7
Auzas	-2,4	-5,1
Kartupeļi	407,0	311,6
Cukurbietes	416,7	470,3
Rapsis	92,5	51,3
Lini	60,7	-45,8
Lauka dārzeņi	483,2	476,3
Dārzeņi segtajās platībās (uz 100 m ²)	232,4	121,3
Ogas un augļi	207,9	166,2
Piena ražošana	124,9	153,9
Liellopi	-26,3	-6,8
Nobarojamās cūkas	-11,1	-11,5
Aitas un kazas	-11,9	-15,4
Dējējvistas	2,5	2,6
Pārējie mājputni	-1,8	-1,3
Sivēnmātes	0,4	21,4

6. GALVENIE DARBA REZULTĀTI UN TĀLĀKĀS PERSPEKTĪVAS

6.1. DARBA REZULTĀTI UN ĪSA ANALĪZE

1) Latvijā ir izveidots lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins pēc ES 1997. gada metodikas par 1998. un 1999. gadiem, kā arī provizoriskie rezultāti par 2000. gadu. LEK sastādīšanā izmantota jauna sistēma – OPAL, kuru pielieto daudzās ES kandidātvalstīs. Rezultāti tiek saskaņoti ar CSP un panākta vienošanās par to izmantošanu iekšzemes kopprodukta aprēķinā, kā arī LEK rezultāti par 1998. un 1999. gadiem ir ievietoti EUROSTAT datu bāzē CIRCA (ar ASA Institūta (Vācija) starpniecību).

2) Precizēts katras LEK ietilpstošās nozares ekonomisko rezultātu aprēķins, izmantojot jaunāko informāciju par nepieciešamo resursu patēriņu katra produkcijas veida ražošanai. Nepieciešamie resursi katram produkcijas veidam ir salīdzināti ar kopējo resursu patēriņu visā lauksaimniecības sektorā. Tas dod iespēju novērtēt ne tikai lauksaimniecības stāvokli kopumā, bet iegūt nepieciešamos rādītājus sadalījumā pa atsevišķiem lauksaimnieciskās darbības veidiem.

3) Salīdzinot iegūtos rezultātus pēc jaunās un līdzšinējās metodikas, galvenās atšķirības izpaužas produkcijas apjoma un starppatēriņa novērtējumā. Atbilstoši 1997. gada metodikai gala produkcijā iekļauj ne tikai ārpus lauksaimniecības izgājušos produktus, bet arī patērētos citu produktu grupu ražošanai, ja tie atbilst noteiktiem kritērijiem (sk. 2.4. nod.), kā arī visu pārdoto produkciju. Iekļauj arī nelauksaimnieciskos darbības veidus, ja to izmaksas saimniecībā netiek atsevišķi uzskaitītas. Tā visa rezultātā par 1999. gadu gala produkcija pēc jaunās metodikas tiek iegūta par 67 520,4 tūkst. Ls lielāka nekā pēc vecās.

Tomēr gandrīz visa šī starpība vēlāk tiek iekļauta arī starppatēriņā, tādēļ bruto pievienotā vērtība atšķiras pavisam nedaudz – tikai par 6 530,2 tūkst. Ls. Šī atšķirība rodas tādēļ, ka jaunā metodika paredz produktu novērtēšanu bāzes cenās, t.i. iekļaujot arī subsīdijas, kuras maksā tieši par produktu. Te ir iekļauta arī PV, kas radusies pārstrādes rezultātā, lai gan tā ir salīdzinoši neliela (tikai 50,1 tūkst. Ls).

Par cik, jau sastādot 1999. gada LEK pēc vecās metodikas, tika ņemti vērā nelauksaimnieciskie produktu veidi (13,3 milj. Ls), ienākumu atšķirība ir ļoti neliela un rodas, pateicoties iekļautajai PV no pārstrādātiem produktiem.

4) Galvenais informācijas avots, kas Latvijā izmantots LEKA izstrādei, ir CSP lauksaimniecības daļas dati. Informācija par produkcijas ražošanu tiek ievākta par visām lauku saimniecībām, kam ir vairāk kā 1 ha lauksaimnieciskās zemes. Papildus tiek novērtēts produkcijas apjoms tajās saimniecībās, kurām ir vismaz 0,1 ha zemes. Dažu produkcijas veidu apjoms, par kuriem statistikas dati nav iegūti, LEKA vajadzībām tiek novērtēts. Tā, piemēram, ar 1% no kopējās produkcijas tiek novērtēti “pārējie” augkopības un lopkopības produkti, kas nav atsevišķi minēti (t.sk. savvaļas augu vākšana, medījumi u.c.).

Informācija par produkcijas izlietojumu ne par visiem produkcijas veidiem ir pilnīga. Tādēļ arī šajā daļā tiek veikti vairāki novērtējumi.

Starppatēriņa (resursu un pakalpojumu izmaksu) aprēķina pamatā ir informācija no statistikas veidlapām. Pastāv nelielas problēmas ar starppatēriņa sadalījumu pa posteņiem atbilstoši ES metodikas prasībām, jo lauku saimniecību apsekojumu anketās un statūsabiedrībām iesniedzamajā veidlapā “1-gada – lauksaimniecība” pastāv nedaudz atšķirīgs izmaksu iedalījums nekā LEK rokasgrāmatā, lai arī pamatvilcienos tas sakrīt.

6.2. GALVENĀS PROBLĒMAS DATU KVALITĀTES NODROŠINĀŠANĀ

1) Novērtējot iegūto datu kvalitāti, jāņem vērā, ka tie galvenokārt ir iegūti, apstrādājot tieši no lauku saimniecībām saņemto informāciju. Rodas dažas problēmas, piemēram, izmantojot izlases apsekojuma datus. Pirmkārt, var rasties izlases kļūda, īpaši ņemot vērā, ka lauku saimniecības ir ar atšķirīgu struktūru; otrkārt, daudzos gadījumos saimniecībām, kurās netiek veikta precīza grāmatvedības uzskaitē, ir grūti sniegt pietiekami detalizētus datus.

Lai uzlabotu stāvokli datu vākšanā, starp CSP un LVAEI pārstāvjiem konceptuāli tika apspriests jautājums par nepieciešamību pārskatīt lauku saimniecību dalījumu statistikas vajadzībām. Līdzšinējā dalījuma vietā, kur vienā grupā tiek ieskaitītas visas zemnieku, piemājas saimniecības un personiskās palīgsaimniecības, lai arī to ražošanas apjomi un specifika mēdz būt ļoti atšķirīgi, lauku saimniecības varētu iedalīt divās grupās, no kurām pirmajā būtu lielākas saimniecības, kas ražo galvenokārt tirgum, kurās ir grāmatvedības uzskaitē un no kurām ir iespējams saņemt detalizētu statistikas informāciju. Otrajā grupā ietilptu nelielās zemnieku un piemājas saimniecības, no kurām nav iespējams iegūt lielu datu apjomu un sīku detalizācijas pakāpi. Ievācamo datu klāsts no šīm saimniecībām varētu saglabāties aptuveni pašreizējās "lauku saimniecību apsekojuma" anketas līmenī vai pat nedaudz to samazinot, atkarībā no šo saimniecību iespējām sniegt ticamu informāciju.

Bez tam, 2001. gadā CSP paredz veikt lauksaimniecības skaitīšanu, pēc kuras rezultātiem paredz atlasīt saimniecību kopumu, no kura var veidot izlasi konkrēta produkcijas veida ražošanas analīzei, līdz ar to iegūstot precīzākus rezultātus par ražošanu.

2) Pamatkapitāla patēriņa aprēķins Nacionālo kontu vajadzībām tiek rēķināts pēc cita paņēmiena, kas neatbilst LEK metodikai. Pamatkapitāla patēriņu LEK nepieciešams rēķināt nevis pēc uzņēmumu grāmatvedības datiem, bet ņemot vērā reālo pamatlīdzekļu kalpošanas ilgumu un atjaunošanas vērtību. Sakarā ar grūtībām iegūt datus par pamatlīdzekļu reālo vērtību lauku saimniecībās, līdz šim tā ir novērtēta pēc normatīviem, ņemot vērā, cik pie pašreiz caurmērā lietotās tehnoloģijas ir nepieciešams izmantot pamatkapitāla preces. Aizvietošanas vērtība tiek iegūta, izmantojot cenu indeksu atsevišķi tehnikai un būvēm. Par šo jautājumu ir panākta vienošanās ar CSP par kopīgu pamatkapitāla patēriņa aprēķina izstrādi, kas atbilstu gan LEK, gan Nacionālo kontu metodikai, lietojot nepārtrauktās inventarizācijas metodi. Taču praktiski nepieciešamo datu bāzi CSP paredzēts izveidot, kad kļūs zināmi 2001. gada lauksaimniecības skaitīšanas rezultāti.

3) Atsevišķiem produktu veidiem ir nepietiekams informācijas apjoms par produkcijas izlietojumu. Trūkst datu par to, vai pārdotā produkcija ir izlietota citās saimniecībās lauksaimniecības vajadzībām, vai citur. Bez tam, no lauku saimniecību apsekojumiem saņemtā informācija par produkcijas izlietojumu pēdējos divos gados nav bijusi kvalitatīva, tādēļ ir bijuši vajadzīgi papildus aprēķini. Šos un arī dažus citus jautājumus, saistītus ar sākotnējo datu nepieciešamo apjomu un kvalitāti, nepieciešams risināt kopīgi ar Centrālo statistikas pārvaldi.

6.3. LEK IESPĒJAMĀ ATTĪSTĪBA TUVĀKAJĀ NĀKOTNĒ

LEK ir universāls lauksaimniecības stāvokļa vērtējuma instruments, tādēļ arī jau pašlaik tiek visai plaši izmantots. Tam ir pamats kļūt par oficiālo datu avotu dažādiem aprēķiniem par lauksaimniecības sektoru, kā arī par tā atsevišķām nozarēm. Tas kalpo arī kā datu bāze lauksaimniecības sektora modeļu izveidei, jo raksturo pašreizējo vidējo stāvokli. Perspektīvā iespējams veidot LEK arī reģionālā griezumā, kas pavērtu plašas iespējas reģionālai lauksaimniecības politikai. Tam nepieciešama CSP veiktā lauku saimniecību

apsekojuma, kā arī statūtsabiedrību iesniegto pārskatu apkopošana reģionālā griezumā. SUDAT dati pa reģioniem tiek apkopoti jau tagad, lai gan līdz šim ne visos reģionos, īpaši pa atsevišķām specializācijas grupām, ir bijusi pietiekama pārstāvniecība.

Tuvākajā nākotnē paredzēts pārveidot atbilstoši jaunās rokasgrāmatas prasībām iepriekš sastādītos LEK par 1995.-1997. gadiem. Lielākā daļa tam nepieciešamo datu ir pieejami. Atsevišķām pozīcijām (piemēram, nelauksaimnieciskās blakusdarbības) būs nepieciešami papildus novērtējumi, taču tos varēs veikt, izmantojot par šiem gadiem jau ievāktu pamatinformāciju – pārstrādātās lauksaimniecības produkcijas apjomus, ieņēmumus no meža produkcijas privātās saimniecības, kas ir galvenais nelauksaimniecisko ieņēmumu avots u.c.

Turpinās darbs pie LEK sastādīšanas atsevišķi institucionāliem sektoriem – nefinansu uzņēmumiem un mājsaimniecībām. Pašreiz pieejami šāda sadalījuma rezultāti – par 1998. gadu – pilnībā; par 1999. gadu – daļēji. Šis dalījums tiek veikts galvenokārt Nacionālo kontu vajadzībām. Bez tam, notiek diskusijas ar Centrālo statistikas pārvaldi par to, kāds saimniecību dalījums būtu no ekonomiskās analīzes un lauksaimniecības politikas viedokļa pamatotākais, un vai patreiz pieņemtajā saimniecību dalījumā un informācijas ievākšanas metodikā ir nepieciešamas izmaiņas.

Tiek pilnveidota Latvijas LEK atbilstība Eiropas Savienības prasībām. Šajā darbā kā konsultanti piedalās ASA Institūta (Vācija, Bonna) eksperti. Ar viņu līdzdalību tiek pilnveidota LEK tehniskā bāze (datu apstrādes un apkopošanas sistēmas). Bez tam, pastāvīgi notiek LEK iekļauto datu pilnveidošana un papildus nepieciešamo datu iekļaušana tajā. Ir panākta vienošanās ar Centrālo statistikas pārvaldi par CSP Makroekonomikas daļas veikto aprēķinu izmantošanu LEK bruto pamatkapitāla veidošanas aprēķinos, kas līdz šim bija gandrīz vienīgā LEK sastāvdaļa, par ko dati vēl netika apkopoti.

Darba turpinājumā paredzēts pilnveidot izmaksu daļu pa atsevišķiem produktu veidiem, plašāk izmantojot arī SUDAT datus. Šajā jomā ir uzņemti kontakti ar citu valstu speciālistiem un ir vēlēšanās plašāk iesaistīt vietējo ražotāju organizācijas un pārstāvjus, kuri vislabāk spēj novērtēt savu nozari. Vienlaicīgi, izmantojot LEK datu bāzi, tiek gatavota informācija ES pielietotajam lauksaimniecības ienākumu prognožu modelim – AgrIS. Bez tam, pilnveidojot informāciju sadalījumā pa produktu veidiem, varēs daudz precīzāk izsekot katras nozares ekonomiskai attīstībai, kā arī novērtēt nepieciešamo valsts atbalsta līmeni un dažādu citu valsts politikas pasākumu ietekmi uz nozaru konkurētspēju.

Liela nozīme LEK kā politikas analīzes instrumenta iespējami pilnīgākā izmantošanā, neapšaubāmi, ir tā potenciālo izmantotāju ieinteresētībai – gan no Zemkopības ministrijas kā valsts lauksaimniecības politikas realizētājas institūcijas Latvijā, gan citām zinātniskām iestādēm un visiem, kam tas var būt nepieciešams.

AVOTI UN LITERATŪRA

- 1] Arnte B., Golovčenko A., Pormale V., Ivanovs S.. Linu nozares attīstības programma. Rīga 1995., nepublicēta atskaite, 54. lpp.
- 2] Boruks A., Golovčenko A., Pirksts V., Rozenberga V.. Graudi: daudzumi, izmaksas, cenas. LLU Skrīveru zinātnes centrs, Rīga 1999. 202 lpp.
- 3] Bruto peļņas aprēķins zemnieku saimniecībai / Latvijas lauksaimniecības konsultāciju centrLLKCs - Ozolnieki - 2000 - 32 lpp.
- 4] European Commission. Manual on Economic Accounts for Agriculture and Forestry. Statistical document. EEC, Brussels/Lux, 1992 - 123 p.
- 5] European Commission. Manual on Economic Accounts for Agriculture and Forestry. (Rev.1) Statistical document. EC, Luxembourg, 1997 - 155 p.
- 6] European Commission. Manual on Economic Accounts for Agriculture and Forestry EAA/EAF 97. (Rev.1.1), Luxembourg, 2000 - 180 p.
- 7] Kreilis M., Vītola I., Nudiens J. Piena ražošana. Lauksaimniecības nozaru attīstības programma. Rīga 1995., nepublicēta atskaite, 79 lpp.
- 8] Latvijas lauksaimniecība. Statistisko datu krājums. / LR CSP - R., 1999. - 46 lpp.
- 9] Latvijas lauksaimniecība. Statistisko datu krājums. / LR CSP - R., 2000. - 52 lpp.
- 10] Latvijas statistikas ikmēneša biļeteni. 1999.-2001.g.
- 11] Lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins 1998. 1999. LVAEI, Rīga, 1999. gr.
- 12] Lauksaimniecības gada ziņojums / LR Zemkopības Ministrija - R., -1998., 1999., 2000. gada jūnijs.
- 13] Lauksaimniecības ražošanas un pārstrādes uzņēmumu nepublicētā informācija.
- 14]. Lauksaimniecības un mežsaimniecības ekonomisko kontu rokasgrāmata (1.red.). Eiropas komisija (Tulkojums no angļu val.), <http://www.lvaei.lv>.
- 15] Lauku saimniecības Latvijā 1999. gadā: Statistikas biļetens / LR CSP - R., 2000 – 74 lpp.
- 16] Lauku saimniecības Latvijā 2000. gada 1.pusgadā: Statistikas biļetens / LR CSP. - R., 2000 – 46 lpp.
- 17] LLKC grāmatvedības saimniecību gada pārskatu apkopojums un analīze., Ozolnieki, 1997 - 38 lpp.
- 18] LLKC nepublicēti dati.
- 19] LR CSP nepublicēti dati
- 20] Normatīvi / Latvijas lauksaimniecības konsultāciju centrLLKC - Ozolnieki - 1996 - 92 lpp.
- 21] Rumpāns J. Lopbarības ražošanas attīstības programma. Rīga 1995., nepublicēta atskaite, 119. lpp.
- 22] Tirgus & Cenu apskats. Informatīvi biļeteni. LVAEI Lauksaimniecības tirgus veicināšanas centrs. Rīga, 1998-2001.
- 23] Vilde A. Cukurbiešu ražošanas un pārstrādes attīstības iespējas. Rīga 1995., nepublicēta atskaite, 54 lpp.
- 24] Vītola Ī., Sproģis A., Ruduka V. Liellopu gaļas ražošanas programma Latvijas Republikā. LZA Ekonomikas institūts, Rīga 1995., nepublicēta atskaite, 68 lpp.
- 25] Zemkopības ministrijas nepublicēti dati

PIELIKUMI

1. GALVENĀS IZMAIŅAS SALĪDZINĀJUMĀ AR LEK 1989.G.

ROKASGRĀMATU 93

2. NEATBILSTĪBA STARP LEK UN ESA 95..... 96

**3. LEK SAISTĪBA AR LAUKSAIMNIECĪBAS KONTIEM NACIONĀLAJOS
KONTOS (VIENOJOŠĀ TABULA) 98**

4. OPAL SISTĒMĀ VEIDOTAS TABULAS..... 102

1. Tabula. Ražošanas rezultāti 2000. gadā 102

2. Tabula. Kopējās un gala produkcijas vērtība 2000. gadā tūkst. Ls..... 103

3. Tabula. Starppatēriņš, faktorizmaksas, citas subsīdijas un nodokļi 2000. gadā tūkst. Ls
..... 104

4. Tabula. LEK cenu dinamika Ls/t 105

5. Tabula. Gala produkcijas attīstības dinamika 106

6. Tabula. Ienākumu veidošanās lauksaimniecībā tūkst. Ls bāzes cenās 107

5. ATSEVIŠĶU RAŽOŠANAS VEIDU EKONOMISKIE REZULTĀTI..... 108

7. Tabula. Eksperimentālie izmaksu koeficienti un ražošanas veidu ekonomiskie rezultāti
lopkopībā..... 108

8. Tabula. Eksperimentālie izmaksu koeficienti un ražošanas veidu ekonomiskie rezultāti
augkopībā..... 109

1. GALVENĀS IZMAIŅAS SALĪDZINĀJUMĀ AR LEK 1989.G. ROKASGRĀMATU

1. Galvenās izmaiņas lauksaimniecības ekonomisko kontu metodoloģijā, kuras izdarītas 1989.g.¹⁰ publicētajai metodoloģijai, attiecas uz sekojošiem elementiem:

pamatvienība;

izlaide (novērtējums, uzskaites laiks, sezonas izlaides novērtējums);

starppatēriņš (saturs);

sadales pasākumi (subsīdijas, nodokļi, atlīdzība algotajiem darbiniekiem, saimniecību noma un procenti): uzskaites laiks un saturs;

bruto pamatkapitāla veidošana un pamatkapitāla patēriņš;

dažādi.

2. Pamatvienība

Kā darbības veidu ieteicams lietot konkrētu vienību, proti, vietējās darbības veida vienību, lai izveidotu ražošanas procesa sākotnējo ienākumu veidošanās, ko šī darbība ienes, tehnisko un ekonomisko attiecību aprakstu. Pretēji iepriekš lietotajai vienībai (viendabīgas ražošanas vienībai), vietējās darbības veida vienības(DVV) svarīgākā iezīme ir tā, ka tai ir jābūt statistiski pārskatāmāi galvenajos ražošanas procesa komponentos (izlaide, starppatēriņš, atlīdzība algotajiem darbiniekiem utt.). Grupējot un klasificējot visas šīs vienības pēc to galvenās darbības (četrpāru līmenis NACE 1.red.), ekonomika tiek iedalīta **darbības jomās** vai “**nozārēs**”. Lauku saimniecība ir vispiemērotākā lauksaimniecības ”nozares” vietējā DVV.

Lauksaimniecības “nozares” produkcijas izlaide ir ne vien lauksaimnieciskās darbības, bet arī nelauksaimnieciskās blakusdarbības, kas ir saistītas ar galveno darbību, bet kuras nevar identificēt atsevišķi, balstoties uz pieejamajiem datiem. Tādējādi šīs jaunās vienības izmantošana dod iespēju lauksaimniecības kontiem atspoguļot ekonomisko situāciju daudz precīzāk, izsekojot visas lauku saimniecības produktīvās darbības un ienākumus, ko tās rada.

Izšķir divu veidu nelauksaimnieciskās blakusdarbības: (1) darbības, kuras ir lauksaimnieciskās darbības turpinājums un ietver lauksaimniecības produktu izmantošanu (lauksaimniecības produktu pārstrāde šeit ir klasisks piemērs); (2) darbības, kuru veikšanai tiek izmantota saimniecība un iespējamie lauksaimnieciskās ražošanas līdzekļi (piem., lauku tūrisms, mežsaimniecība un zvejniecība).

3. Izlaide

Nacionālas saimniecības jēdziens, kas tika izmantots kā tradicionāls izlaides mērs, ir atmests. Tas tika aizstāts ar izlaides mēru, kas pieņemts no ESA 95 normām. Šo pielāgošanu attaisno lauksaimnieciskās “nozares” īpašais raksturs. Turklāt pie kopējās izlaides, ko lauksaimnieciskās vienības pārdod, uzglabā vai izlieto pašpatēriņam, “nozares” izlaidē jāiekļauj izlaide, kas tiek izmantota kā starppatēriņš tajā pašā vienībā (vienības iekšējais patēriņš) tajā pašā kontēšanas gadā, ja vien šī izlaide attiecas uz divām dažādām pamatdarbībām (piem., graudi lopbarībai) un atbilst noteiktiem kritērijiem.

Šo ESA 95 normu piemērošana nozīmēja to, ka bija jānosaka praktiski kritēriji, lai varētu izraudzīties, kāds vienības izlaides iekšējā patēriņa apjoms ir jāuzskaita, lai saskaņotu

---

¹⁰ Eirostata Lauksaimniecības un mežsaimniecības ekonomisko kontu rokasgrāmata, 5.tēma, E sērija, Luksemburga, 1989.g. (un pielikums, 1992.g.)

mērķus salīdzināmībai starp dalībvalstīm un ticamībai. Tas atspoguļo vienības iekšējā patēriņa ekonomiskos mērogus un datu pieejamību (cenas un apjomus naturālā izteiksmē). Tātad tikai pārdodamā lopbarība (tāda, kā labība, kaltēti pākšaugi, kartupeļi un eļļas sēklas) un noteikta nepārdodamā lopbarība, kas ir iekļautas saskaņā ar konvenciju (siens, skābbarība un citi kaltēti vai konservēti lopbarības veidi) būtu jāieskaita lauksaimniecības “nozares” izlaidē.

Ražošana, kas tiek aplūkota kā nepārtraukts process, ir jāuzskaita kā nepabeigts darbs. Lai gan LEK balstās uz kalendāro gadu, tikai tie produkti, kuru ražošanas process netiek pabeigts perioda beigās, ir jāuzskaita kā nepabeigtais darbs. Praksē tas attiecas tikai uz produktiem ar ilgstošu ražošanas ciklu, t.i., dzīvniekiem, tādiem augkopības produktiem, kā vīns, lauksaimnieciskie līgumdarbi un koksne uz celma.

Izlaide, kas paredzēta pārdošanai vai izmantošanai kādā citā veidā, tiek novērtēta bāzes cenā, kas tiek noteikta kā cena, kuru saņem ražotājs pēc jebkuru produktam uzlikto nodokļu atvilkumiem, bet ieskaitot visas produktam piešķirtās subsīdijas.

Sezonas izlaides un krājumu izmaiņu novērtējums ir pielāgots atbilstoši ESA 95 vispārējiem principiem.

4. Starppatēriņš

Starppatēriņā ir iekļauti sekojoši komponenti:

tirdzniecība ar lauksaimniecības produktiem starp lauku saimniecībām (izņemot dzīvniekus un koksni uz celma, kā arī ar šādu tirdzniecību saistītos pakalpojumus);

atsevišķi lauksaimniecības produkti, kas tiek izmantoti kā starppatēriņa priekšmeti tās pašas vienības ietvaros (kur tos uzskaita izlaides novērtējumā);

maksājumi par nemateriālo līdzekļu izmantošanu (tādas ražošanas tiesības, kā piena kvotas).

No starppatēriņa tiek izslēgti maksājumi par pamatlīdzekļu izmantošanu, kas iegūti ar finansiāla līzings starpniecību un dzīvnieku importu (kas tiek uzskaitīti kā krājumi), pēdējo tieši atvelk no izlaides.

5. Uzskaites laiks un sadales darījumu saturs

Visi sadales darījumi tiek uzskaitīti, balstoties uz tiesībām un saistībām, t.i., ja prasība vai maksājamais konts tiek radīti, konvertēti vai atmaksāti.

Sadalījums starp subsīdiju un kapitāla transfertu tiek stingrāk piemērots noteiktiem lauksaimniecības un mežsaimniecības atbalsta veidiem.

Jauna izlaides vērtēšanas metode nozīmē to, ka ir fundamentāli jāizšķir produktu nodokļi/subsīdijas un citi ražošanas nodokļi/subsīdijas. Ienākumu kontu veidošanā tiek uzskaitīti tikai citi nodokļi/subsīdijas, kas attiecas uz ražošanu.

Darba devēja ieguldītos sociālās apdrošināšanas pabalstus turpmāk jāuzskaita kā atlīdzību nodarbinātajiem.

Finansiālā līzings maksājumi par pamatkapitāla izmantošanu lauksaimniecībā tiek uzskatīti par iegādes finansējošu darījumu. Nomas maksas daļa, kas ietver aizdevuma izmaksas, tiek uzskaitīta pie izmaksātajiem procentiem. Noteiktas procentu pozīcijas, kuras saistītas ar lauksaimniecības darbību un kuras ir saņēmušas vienības, kas ir reģistrētas kā kompānijas, tiek uzskaitītas LEK.

Ienākumi no lauksaimnieciskās darbības atbilst uzņēmējdarbības ienākumiem no

lauksaimniecības “nozares”, kā noteikts ESA 95.

6. Bruto pamatkapitāla veidošana un pamatkapitāla patēriņš

Bruto pamatkapitāla veidošanas apjoms ir paplašināts, lai iekļautu nemateriālos līdzekļus (galvenokārt lauksaimniecības datoru programmnodrošinājumu) un līdzekļus, kuri iegūti ar finansiālā līzings starpniecību (īrnieka īpašumi, ja viņš ir ražotājs).

Ar īpašumtiesību transfertu saistīto izmaksu uzskaitē ir iedalīta sīkāk.

Bruto pamatkapitāla veidošana stādījumos attiecas uz izdevumiem jaunu stādījumu veidošanai, uz stādījumu vērtības pieaugumu līdz tie sasniedz briedumu, un uz īpašumtiesību transfertu izmaksām, kas saistītas ar stādījumu un nobriedušu koku tirdzniecību starp lauksaimniecības vienībām. Vairumā gadījumu attīrīšanas darbu (izrakšanas) vērtību vairs nedrīkst nodalīt no investīciju vērtības stādījumos. Stādījumi tiek pakļauti pamatkapitāla patēriņam.

Bruto pamatkapitāla veidošana lopkopībā attiecas uz dzīvnieku dabisko augšanu, dzīvnieku iepirkšanu (importu) bez pārdošanas (kaušanai un eksportam), un uz īpašumtiesību transferta izmaksām, kas saistītas ar šo dzīvnieku tirdzniecību starp lauksaimniecības “nozares” vienībām. Reproductīvie dzīvnieki netiek pakļauti pamatkapitāla patēriņam. Bruto pamatkapitāla veidošana lopkopībā tiek aprēķināta ar netiešo metodi, kas balstās uz dzīvnieku kopējā skaita izmaiņām, ko vērtē gada vidējā cenā, kurai pieskaita izbrāķēšanas atlaidi (starpību starp lopu kā reproductīvo dzīvnieku pārdošanas cenu un kaušanai paredzēto dzīvnieku pārdošanas cenu), pozīcijas, kas aptver “citus ar reproductīvajiem dzīvniekiem saistītos zudumus” (t.i., to dzīvnieku vērtība, kuri tiek turēti līdz viņu mūža beigām un izņēmuma gadījumu zudumi) un ar reproductīvo dzīvnieku īpašumtiesību transfertu starp lauksaimniecības vienībām saistītās izmaksas.

7. Dažādi

LEK kontu secības paplašināšanās tiek pētīta. Tas sevišķi attiecas uz noteiktām krājumu kontu plūsmām (īpaši kapitāla kontā un citām īpašumu kontu apjomu izmaiņām).

2. NEATBILSTĪBA STARP LEK UN ESA 95

Tēma	LEK	ESA 95
“Nozare”	<p>LEK papildu integrētās darbības:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vīna vai olīveļļas ražošana, grupējot ražotājus, kooperatīvus u.c. (NACE 15.93, 15.43); - pinumiem paredzēto materiālu ražošana (NACE 02.01); - Ziemassvētku eglīšu ražošana kokaudzētavās (NACE 02.01); - augļkoku, vīnogulāju un dekoratīvo koku dēstu ražošana (NACE-FR: 02.01). <p>No LEK izslēgtās lauksaimnieciskās darbības:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sēkļu ražošana pētniecībai vai sertifikācijai; - pakalpojumi, kas attiecas uz apūdeņošanas sistēmu ekspluatāciju, dārzu, parku, zaļo zonu sporta nodarbībām un citu līdzīgu platību projektēšanas, apstādīšanas un apkopšanas pakalpojumi un tādi pakalpojumi, kā koku zaru izgriešana un dzīvžogu apcirpšana (pakalpojumi, kas nav saistīti ar lauksaimniecības līgumdarbu); - sakņu dārzi un lopu privātā turēšana. <p>Tie visi ir integrēti ESA 95.</p>	<p>Lauksaimniecības nozare saskaņā ar NACE 1.red. sniegto definīciju (01 nodaļa).</p> <p><i>Piezīme:</i> ir dažas neatbilstības starp NACE definīcijas interpretācijām dažādās valodās.</p>
Izlaides novērtējums	<p>Ietvertais vienības noteiktu produktu iekšējais patēriņš, ciktāl tas attiecas uz divām dažādām pamatdarbībām četrципарu NACE līmenī.</p> <p>Tā ir tikai formālā atkāpe, jo faktiski tā ir tuvināšanās ESA 95 normām:</p> <p>Saskaņā ar ESA 95 (1.29), lauksaimniecības darbības veida vienības (DVV) ir jāuzskaita NACE 1.red. 4-ciparu līmenī. Lauksaimniecībā tas var netieši norādīt 12 dažādas pamatdarbības attiecīgajās lauksaimniecības DVV. Saskaņā ar LEK konvenciju, lauksaimniecības DVV ir līdzvērtīga zemnieku saimniecībai un nav paredzēts to turpmākais iedalījums saskaņā ar NACE 1.red. 4-ciparu līmeni.</p>	<p>Vienā un tajā pašā kontēšanas periodā un vienas un tās pašas lauksaimniecības vietējās darbības veida vienības ietvaros saražotās un patērētās preces vai pakalpojumi netiek atsevišķi identificēti. Tādēļ tie netiek uzskaitīti kā šīs lauksaimniecības darbības veida vienības izlaides vai starppatēriņa daļa (ESA 95, 3.14).</p>
Nepabeigtais darbs	<p>Augoši kultūraugi, kuru ražošanas cikls pārsniedz kalendārā gada beigās, bet kopumā ilgst mazāk par vienu gadu, netiek uzskatīti</p>	<p>Augoši kultūraugi un koksne uz celma būtu jāuzskaita kā progresējošas darbības</p>

(ražošanas uzskaites laiks)	par nepabeigtu darbu. Koksnei uz celma netiek reģistrētas progresējošās darbības revīzijas (praktisku iemeslu dēļ).	inventarizācijas procesa laikā un jāpārvērš gala produktu inventarizācijā, kad process ir beidzies.
Dzīvnieku imports	Visi lauksaimniecības nozares importētie dzīvnieki tiek uzskatīti par inventāra izmaiņām, un tie jāatskaita no ražošanas vērtības.	Reproduktīvo dzīvnieku imports jāuzskaita kā iegāde kapitāla veidošanas sadaļā, un par krājumiem uzskatīto dzīvnieku imports jāuzskaita kā krājumu pieaugums nepabeigtā darbā.

3. LEK SAISTĪBA AR LAUKSAIMNIECĪBAS KONTIEM NACIONĀLAJOS KONTOS (VIENOJOSĀ TABULA)

Lauksaimniecības ekonomisko kontu (LEK) rezultāti tiek izmantoti vairumā dalībvalstu Nacionālo kontu vajadzībām (NK). Tie tiek rēķināti kopumā, balstoties uz makroekonomiskajiem statistikas datiem. Tādēļ ir radušās dažas specifiskas normas un pieejas LEK. Lai iegūtu NK datus no LEK, jāņem vērā daži raksturlielumi.

Lauksaimniecības nozaru iedalījums LEK mazliet atšķiras no NACE 1.red. ietvariem. Turpmāk sniegtā vienotā tabula neattiecas uz iekšējo neatbilstību. Rokasgrāmatā izklāstītās novirzes attiecībā uz dēstu/stādu audzētavām var ignorēt: dārzkopības augu audzētavas (Jaunais CRONOS kods 2320) ir pareizi izvietotas lauksaimniecībā saskaņā ar NACE 1.red. Šīs NACE versijas skaidri nosaka, ka tikai savvaļas koku stādu audzētavas ir mežsaimniecības darbības daļa, tādēļ LEK normas pilnībā saskan ar EKS 95. Tātad šajā ziņā nav nepieciešama nekāda pielāgošana. Tomēr pielāgošana ir nepieciešama attiecībā uz Ziemassvētku eglīšu ražošanu un pinumiem paredzēto augu materiāla audzēšanu, kas saskaņā ar NK ir jāpārvieto no lauksaimniecības uz mežsaimniecību.

Dažu dzīvnieku barības veidu iekšējās ražošanas un vienības iekšējā patēriņa uzskaitē LEK izlaidē un starppatēriņā notiek tādēļ, ka lauku saimniecība tiek uzskatīta par vienu vietējo darbības veida vienību (DVV) pat tad, ja tā veic vairākas dažādas darbības NACE četrpāru līmenī. Tomēr ESA 95 ir nepieciešams sīkāks iedalījums. Tā kā piegādes starp vietējā darbības veida vienībām institucionālas vienības ietvaros ir jāuzskaita kā izlaide un starppatēriņš (EKS 95, 3.15), pieņemtā LEK norma ir tuvināšanās ESA 95 normām (pat ja formulējums nozīmē atkāpi). Tomēr lai LEK pārveidotu par NK, nav jāizdara labojumi.

LEK neietver citas pakalpojumu darbības, izņemot līgumdarbu ražošanas stadijā, tādēļ tās jāietver lauksaimniecības nozarē NK. LEK ietver šīs darbības tikai lauksaimnieciskās vienības neatdalāmas blakusdarbības gadījumos ražošanas stadijā. Šīs neatdalāmās darbības ir jākontē, lai noteiktu atbilstošo NK skaitli un lai izvairītos no to atkārtotās kontēšanas.

ESA 95 pieprasa lauksaimniecības produktu pašražojošu lauku mājsaimniecību iekļaušanu nozares kontā (ESA 95, 3.08 un 3.21). Tomēr lauksaimnieciskās vienības, kuras atrodas zem saimniecību apsekošanas minimālā sliekšņa (ražošana tikai savam patēriņam, audzējot dārzeņus mazdārziņos un turot privāti lopus), tiek atskaitītas no LEK, turpretī lauksaimniecības produkti, ko zemnieki patur sev, vairumā gadījumu tiek iekļauti. Ja naturālā ražošana, kas netiek iekļauta LEK, ir nozīmīga (kvantitatīvi nozīmīga attiecībā uz kopējo šīs preces piegādes apjomu valstī), atbilstošie lielumi jāpievieno LEK datiem (salīdzināt ar ESA 95, 3.08).

NACE 1.red. uzskata vīna un olīveļļas ražošanu par lauksaimniecisko ražošanu. LEK paplašina šo normu uz vīna un olīveļļas ražošanu lauksaimnieciskās ražošanas grupās vai kooperatīvos. Visas pozīcijas, kas attiecas uz vienībām, kuras ir citas industrijas daļa un kuru pievienotā vērtība tiek reģistrēta kā tāda NK, ir jāatbrīvo no LEK datiem, lai noteiktu lauksaimniecisko nozari NK un izvairītos no to atkārtotās uzskaites.

LEK ietvaros lauksaimnieciskās darbības veidi no konvencijas viedokļa vienmēr tiek uzskatīti par nodalāmām darbībām. Tā galvenokārt ir atsauce uz statistisko datu avotiem. Lai gan NK nozares kontu ietvaros dažas institucionālās vienības nav spējīgas nodalīt visas to veiktās lauksaimnieciskās darbības un reģistrē tās kā neatdalāmu darbību to attiecīgajā nozares kontā. Tas var radīt zināmu dubulto uzskaiti, no kuras ir jāvairās. Šajā kontekstā ir jāatgādina, ka lauksaimniecisko vienību neatdalāmām blakusdarbībām, kas uzskaitītas LEK, nedrīkst būt citu nozaru kontu daļas.

Vienošā tabula.: Lauksaimniecības kontu atvasināšana no LEK¹¹ Nacionālajos kontos

RAŽOŠANAS KONTS

NK	Jaunais CRONOS kods	LEK
Lauksaimniecības “nozares” izlaide	0105	Lauksaimniecības “nozares” izlaide
	NI	Lauksaimniecības pakalpojumi, izņemot līgumdarbu ražošanas stadijā
	NI	Zem LEK minimālā sliekšņa esošo lauksaimniecisko vienību izlaide (izlaide tikai pašu patēriņam, audzējot dārzeņus mazdārziņos un turot privāti lopus) .
	NI	Pētniecībai vai sertificēšanai paredzētu sēklu ražošanā iesaistītu vienību izlaide
	(NI)	<i>Mīnus:</i> Lauksaimniecisko ražotāju grupu (piemēram, kooperatīvu) saražotās neraudzētās vīnogu sulas un vīna izlaide (NACE 15.93)
	(NI)	<i>Mīnus:</i> Lauksaimniecisko ražotāju grupu (piem. kooperatīvu) saražotās olīveļļas izlaide (NACE 15.42)
	(NI)	<i>Mīnus:</i> Lauksaimnieciskā izlaide, kas reģistrēta kā NK citu nozaru neatdalāma blakusdarbība
Lauksaimniecības un “nozares” starppatēriņš	0155	Lauksaimniecības “nozares” starppatēriņš
	NI	Starppatēriņš lauksaimnieciskajiem pakalpojumiem, izņemot līgumdarbu ražošanas stadijā
	NI	Zem LEK minimālā sliekšņa esošo lauksaimniecisko vienību starppatēriņš
	NI	Pētniecībai un sertificēšanai paredzēto sēklu ražošanā iesaistīto vienību starppatēriņš
	(NI)	<i>Mīnus:</i> Lauksaimniecisko ražotāju grupu (piem. kooperatīvu) saražotā vīna vai olīveļļas starppatēriņš (NACE 15.93 un 15.42)
	(NI)	<i>Mīnus:</i> Lauksaimniecības izlaidei nepieciešamais starppatēriņš, kas uzskaitīts NK citu nozaru kontā kā neatdalāma blakusdarbība

¹¹ Piezīme: Visā Vienošā tabulā, iekavas “( )” norāda, ka pozīcija jāatņem, un “NI” norāda, ka pozīcija nav iekļauta LEK.

Lauksaimniecības “nozares” kapitāla patēriņš	0350	Lauksaimniecības “nozares” kapitāla patēriņš
	NI	Lauksaimnieciskiem pakalpojumiem, izņemot līgumdarbu ražošanas stadijā, izmantoto līdzekļu kapitāla patēriņš
	NI	Zem LEK minimālā sliekšņa esošo lauksaimniecisko vienību kapitāla patēriņš
	NI	Pētniecībai un sertificēšanai paredzēto sēklu ražošanā iesaistīto vienību kapitāla patēriņš
	(NI)	<i>Mīnus:</i> Lauksaimniecisko ražotāju grupu izmantoto līdzekļu kapitāla patēriņš vīna vai olīveļļas ražošanai
	(NI)	<i>Mīnus:</i> Lauksaimniecisko ražotāju grupu izmantoto līdzekļu kapitāla patēriņš lauksaimnieciskajai izlaidei, kas reģistrēta kā neatdalāma blakusdarbība NK citu nozaru kontā
Atlīdzība algotajiem darbiniekiem lauksaimniecības “nozarēs”	0410	Atlīdzība algotajiem darbiniekiem lauksaimniecības “nozarē”
	NI	Atlīdzība algotajiem darbiniekiem lauksaimnieciskajos pakalpojumos, izņemot līgumdarbu ražošanas stadijā
	NI	Atlīdzība algotajiem darbiniekiem pētniecībai un sertificēšanai paredzēto sēklu ražošanā iesaistītās vienībās
	(NI)	<i>Mīnus:</i> Atlīdzība algotajiem darbiniekiem lauksaimniecisko vīna un olīveļļas ražotāju grupās
	(NI)	<i>Mīnus:</i> Atlīdzība algotajiem darbiniekiem lauksaimniecisko ražotāju grupās, kas iesaistītas lauksaimnieciskās izlaides ražošanā, kas uzskaitīta kā neatdalāma blakusdarbība NK citu nozaru kontā

IENĀKUMU KONTA VEIDOŠANĀS .

NK	Jaunais CRONOS kods	LEK
Citi ražošanas nodokļi	0255	Citi ražošanas nodokļi
	NI	Citi ražošanas nodokļi pa vienībām, kas sniedz lauksaimnieciskos pakalpojumus, izņemot līgumdarbu ražošanas stadijā
	NI	Citi ražošanas nodokļi sadalījumā pa vienībām, kas iesaistītas pētniecībai un sertificēšanai paredzēto sēklu ražošanā
	(NI)	<i>Mīnus:</i> Citi ražošanas nodokļi sadalījumā pa lauksaimniecisko ražotāju grupām, kas iesaistītas vīna un olīveļļas ražošanā
	(NI)	<i>Mīnus:</i> Citi ražošanas nodokļi sadalījumā pa nelauksaimnieciskām vienībām, kas ražo lauksaimniecisko izlaidi neatdalāmā blakusdarbībā, kura ir uzskaitīta NK citu nozaru kontā
Citas ražošanas subsīdijas	0215	Citas ražošanas subsīdijas
	NI	Citas ražošanas subsīdijas vienībām, kas sniedz lauksaimnieciskos pakalpojumus, izņemot līgumdarbu ražošanas stadijā
	NI	Citas ražošanas subsīdijas pētniecībai un sertificēšanai paredzētu sēklu ražošanā iesaistītajām vienībām
	(NI)	<i>Mīnus:</i> Citas ražošanas subsīdijas lauksaimniecisko ražotāju grupām, kas iesaistītas vīna un olīveļļas ražošanā
	(NI)	<i>Mīnuss:</i> Citas ražošanas subsīdijas nelauksaimnieciskām vienībām, kas ražo lauksaimniecisko izlaidi neatdalāmā blakusdarbībā, kura ir uzskaitīta NK citu nozaru kontā

4. OPAL SISTĒMĀ VEIDOTAS TABULAS

1. Tabula. Ražošanas rezultāti 2000. gadā

LEK-OPAL

Produkcijas veids	Vienība	Bruto izlaide	Gala produkcija	izlietots ārpus l/s nozares	no tā: pārdots
Graudaugi	t	923 600	839 748	474 250	461 306
Kvieši	t	427 400	391 458	301 524	296 154
Rudzi	t	110 700	104 331	57 170	53 891
Mieži	t	261 100	233 110	85 628	81 852
Auzas	t	79 600	71 940	14 570	14 265
Citi graudaugi	t	44 800	38 909	15 359	15 144
Kaltēti pākšaugi	t	3 900	3 366	2 078	1 569
Kartupeļi	t	747 100	563 745	339 107	217 027
Cukurbietes	t	407 700	407 171	411 552	411 552
Citi sakņaugi	t	222 300	221 189		
Eļļaugi	t	10 540	10 347	8 244	8 126
Rapsis	t	10 000	9 934	7 958	7 865
Citi eļļaugi (linsēklas)	t	540	413	287	261
Šķiedraugi (linšķiedra)	t	1 120	1 120	1 120	1 120
Citas tehniskās kultūras	t	800	468	468	416
Svaigi dārzeņi	1000 Ls	10 547	9 792	10 614	6 585
Svaigi augļi	t	48 584	38 946	37 188	10 598
Lopbarība	t	1 588 189	1 542 493		
Siens	t	696 800	686 348		
Skābsiens	t	752 926	730 338		
Cita lopbarība (salmi)	t	138 463	125 807		
Lopbarība (ganību zāle)	t	1 694 987			
Ziedi un dekoratīvie augi	1000 Ls	1 614	1 614	1 614	1 614
Citas augkopības kultūras	1000 Ls	5 831	1 940	1 940	1 940
Liellopi (ieskaitot jaunlopus)	t	41 472	39 899	41 078	37 862
Cūkas	t	39 297	38 284	40 273	29 102
Aitas un kazas	t	796	796	776	435
Mājputni	t	9 292	9 292	9 456	2 482
Piens (nepārstrādāts)	t	824 966	650 634	650 634	466 817
Olas	t	24 483	23 878	22 659	18 254
Neapstrādāta vilna	t	72	72	72	6
Citi dzīvnieku produkti	1000 Ls	12 537	4 102	4 102	2 790
L/s produktu pārstrāde	1000 Ls	1 061	1 061	1 061	1 061
Dzīvnieku pārstrāde	1000 Ls	958	958	958	958
Piena pārstrāde	1000 Ls	103	103	103	103
Citas neatdalāmās blakus-darbības	1000 Ls	14 145	14 145	14 145	14 145

2. Tabula. Kopējās un gala produkcijas vērtība 2000. gadā, tūkst. Ls

LEK-OPAL

Produkcijas veids	Bruto izlaide	Gala produkcija	Produktu subsīdijas	Produktu nodokļi	Gala produkcija bāzes cenās
	ražotāja cenās				
Graudaugi	53 773,6	49 075,4	3 368,1		52 443,5
Kvieši	25 343,9	23 374,3	1 538,8		24 913,1
Ziemas kvieši	19 947,0	18 605,2	1 211,1		19 816,3
Vasaras kvieši	5 396,8	4 769,1	327,7		5 096,8
Rudzi	6 080,5	5 741,5	369,2		6 110,7
Mieži	15 680,2	13 999,3	952,1		14 951,3
Auzas	4 483,7	4 052,2	272,2		4 324,5
Citi graudaugi	2 185,4	1 908,1	235,8		2 143,9
Kaltēti pākšaugi	472,3	407,6			407,6
Sakņaugi	40 777,2	33 638,5	150,0		33 788,5
Kartupeļi	28 154,8	21 046,7	150,0		21 196,7
Cukurbietes	8 467,4	8 457,4			8 457,4
Citi sakņaugi	4 155,1	4 134,3			4 134,3
Tehniskās kultūras	1 745,1	1 491,5	200,1		1 691,6
Eļļaugi	1 121,4	1 094,5	135,0		1 229,5
Rapsis	1 036,0	1 029,2	129,4		1 158,6
Citi eļļaugi (linsēklas)	85,4	65,3	5,6		70,9
Šķiedraugi (linšķiedra)	77,2	77,2	63,2		140,4
Citas tehniskās kultūras	546,5	319,8	1,9		321,7
Svaigi dārzeņi	10 546,6	9 791,7	153,6		9 945,3
Svaigi augļi	5 420,3	5 158,3			5 158,3
Citas augkopības kultūras un produkti	28 107,7	21 128,3			21 128,3
Lopbarība	17 957,1	17 574,4			17 574,4
Siens	14 180,8	13 968,1			13 968,1
Skābsiens	2 851,7	2 766,2			2 766,2
Cita lopbarība (salmi)	924,7	840,1			840,1
Lopbarība (ganību zāle)	2 706,2				
Ziedi un dekoratīvie augi	1 613,6	1 613,6			1 613,6
Citas augkopības kultūras	5 830,8	1 940,3			1 940,3
Augkopība	140 843,0	120 691,3	3 871,8		124 563,1
Dzīvnieki	48 187,7	46 932,0	1 688,0		48 620,0
Liellopi (ieskaitot jaunlopus)	13 835,1	13 310,3	642,8		13 953,1
Cūkas	28 340,2	27 609,3	1 000,0		28 609,3
Aitas un kazas	363,4	363,4	45,2		408,6
Mājputni	5 649,0	5 649,0			5 649,0
Dzīvnieku produkti	99 087,8	76 787,1	2 407,5		79 194,6
Piens (nepārstrādāts)	69 157,7	55 720,8	2 307,8		58 028,6
Olas	17 321,1	16 893,2			16 893,2
Neapstrādāta vilna	71,4	71,4			71,4
Citi dzīvnieku produkti	12 537,4	4 101,6	99,7		4 201,3
Lopkopība	147 275,5	123 719,1	4 095,5		127 814,6
Līgumdarbu veikšana l/s ražošanas stadijā	5 633,5	5 633,5			5 633,5
Lauksaimniecības izlaide	293 752,0	250 043,9	7 967,3		258 011,2
Blakusdarbības (neatdalāmās)	15 206,3	15 206,3			15 206,3
L/s produktu pārstrāde	1 061,4	1 061,4			1 061,4
Dzīvnieku pārstrāde	958,5	958,5			958,5
Dzīvnieku produktu pārstrāde	103,0	103,0			103,0
Citas neatdalāmās blakus-darbības (pre	14 144,9	14 144,9			14 144,9
Lauksaimniecības "nozares" izlaide	308 958,3	265 250,2	7 967,3		273 217,5

3. Tabula. Starppatēriņš, faktorizmaksas, citas subsīdijas un nodokļi 2000. gadā, tūkst. Ls

LEK-OPAL

Apraksts	Kopējās produkcijas koncepcija	LEK	Patērēts saimniecībā	Pirkts	
				no citām l/s vienībām	ārpus l/s nozares
Zudumi	2 720.5		2 720.5		
Sēkla un stādāmais materiāls	15 799.7	4 509.1	11 290.6	2 217.4	2 291.7
Energoresursi; smērvielas	34 489.2	34 489.2			34 489.2
Mēslojums un augsnes uzlabotāji	17 376.5	8 944.0	8 432.6		8 944.0
Augu aizsardzības līdzekļi, pesticīdi	4 763.5	4 763.5			4 763.5
Veterinārās izmaksas	4 706.1	4 706.1			4 706.1
Lopbarība tirgojamā	76 817.8	76 817.8	51 331.4	8 777.9	16 708.4
Lopbarība cita	17 155.0		17 155.0		
Materiāli un nelieli darbarīki, uzturēšana u	8 138.9	8 138.9			8 138.9
Citi pakalpojumi	7 684.0	7 684.0			7 684.0
Cits starppatēriņš	12 148.5	8 039.0	4 109.5		8 039.0
Kopējais starppatēriņš	201 799.6	158 091.5	95 039.5	10 995.3	95 764.8
Pamatkapitāla patēriņš	27 040.2	27 040.2			27 040.2
Atlīdzība nodarbinātajiem	16 661.0	16 661.0			16 661.0
Samaksātā noma	1 205.3	1 205.3			1 205.3
Samaksātie kredītprocenti	4 108.8	4 108.8			4 108.8
Citas ražošanas subsīdijas	11 626.2	11 626.2			11 626.2
Citi ražošanas nodokļi	11 591.5	11 591.5			11 591.5

4. Tabula. LEK cenu dinamika, Ls/t

LEK-OPAL

Produkcijas veids	1998	Izmaiņu koeficients	1999	Izmaiņu koeficients	2000
Ziemas kvieši	63.38	0.95	60.06	0.99	59.73
Rudzi	53.98	1.07	57.68	0.95	55.03
Mieži	49.14	1.12	54.82	1.10	60.05
Auzas	45.99	1.20	55.12	1.02	56.33
Citi graudaugi	52.04	0.99	51.65	0.95	49.04
Proteīnaugi	63.09	0.99	62.53	1.94	121.11
Kartupeļi	46.99	0.97	45.36	0.82	37.33
Cukurbietes	21.96	0.94	20.54	1.01	20.77
Citi sakņaugi	21.99	0.85	18.69	1.00	18.69
Rapsis	136.00	0.84	113.71	0.91	103.60
Citi eļļaugi (linsēklas)	128.80	1.70	218.43	0.72	158.20
Šķiedraugi (linšķiedra)	33.56	1.36	45.74	1.51	68.96
Citas tehniskās kultūras	563.30	1.19	668.60	1.02	683.10
Citi svaigi augļi	164.68	0.88	145.06	0.91	132.45
Siens	18.63	1.00	18.63	1.09	20.35
Skābsiens	5.03	1.00	5.03	0.75	3.79
Cita lopbarība (salmi)	7.42	0.90	6.68	1.00	6.68
Liellopi	455.84	0.74	337.58	0.99	333.60
Cūkas	808.78	0.79	636.39	1.13	721.17
Aitas un kazas	527.18	0.83	439.34	1.04	456.82
Mājputni	678.35	0.91	619.91	0.98	607.97
Piens (nepārstrādāts)	89.78	0.90	80.78	1.06	85.64
Olas	763.41	0.84	639.95	1.11	707.47
Neapstrādāta vilna	1 227.13	0.52	644.22	1.55	997.61

5. Tabula. Gala produkcijas attīstības dinamika

LEK-OPAL

Produkcijas veids	Vienība	Lauksaimniecības "nozāres" gala produkcija				
		1998	Izmaiņu koeficients	1999	Izmaiņu koeficients	2000
Graudaugi	t	866 989	0.80	692 354	1.21	839 748
Kvieši	t	352 298	0.89	312 925	1.25	391 458
Rudzi	t	96 751	0.84	81 713	1.28	104 331
Mieži	t	286 915	0.70	202 255	1.15	233 110
Auzas	t	92 411	0.63	57 798	1.24	71 940
Citi graudaugi	t	38 614	0.98	37 662	1.03	38 909
Kaltēti pākšaugi	t	10 048	0.32	3 179	1.06	3 366
Kartupeļi	t	459 620	1.33	612 145	0.92	563 745
Cukurbietes	t	596 841	0.76	450 893	0.90	407 171
Citi sakņaugi	t	345 265	0.68	233 925	0.95	221 189
Eļļaugi	t	2 145	5.67	12 158	0.85	10 347
Rapsis	t	1 598	7.30	11 671	0.85	9 934
Citi eļļaugi (linsēklas)	t	547	0.89	487	0.85	413
Šķiedraugi (linšķiedra)	t	1 104	1.84	2 036	0.55	1 120
Citas tehniskās kultūras	t	947	0.51	478	0.98	468
Svaigi dārzeņi	1000 Ls	10 405	0.94	9 820	1.00	9 792
Svaigi augļi	t	25 559	1.49	38 172	1.02	38 946
Lopbarība	t	1 856 787	0.76	1 410 980	1.09	1 542 493
Siens	t	847 888	0.80	676 695	1.01	686 348
Skābsiens	t	877 850	0.69	608 478	1.20	730 338
Cita lopbarība (salmi)	t	131 049	0.96	125 807	1.00	125 807
Ziedi un dekoratīvie augi	1000 Ls	1 748	0.81	1 418	1.14	1 614
Citas augkopības kultūras	1000 Ls	2 914	0.59	1 714	1.13	1 940
Liellopi (ieskaitot jaunlopus)	t	29 984	0.75	22 434	1.78	39 899
Cūkas	t	44 416	0.96	42 566	0.90	38 284
Aitas un kazas	t	136	2.29	310	2.57	796
Mājputni	t	10 197	0.80	8 131	1.14	9 292
Piens (nepārstrādāts)	t	758 686	0.83	628 025	1.04	650 634
Olas	t	22 061	1.02	22 498	1.06	23 878
Neapstrādāta vilna	t	119	0.77	92	0.78	72
Citi dzīvnieku produkti	1000 Ls	6 832	0.49	3 321	1.24	4 102
L/s produktu pārstrāde	1000 Ls	117	4.75	555	1.91	1 061
Dzīvnieku pārstrāde	1000 Ls	24	21.26	508	1.89	958
Piena pārstrāde	1000 Ls	93	0.51	47	2.17	103
Citas neatdalāmās blakus-darbības (p	1000 Ls	1 604	10.22	16 390	0.86	14 145

6. Tabula. Ienākumu veidošanās lauksaimniecībā bāzes cenās, tūkst. Ls

Latvija
LEK-OPAL

2001.04.24

Apraksts	1998	Izmaiņu koeficients	1999	Izmaiņu koeficients	2000
Graudaugi	52 055,2	0,79	41 026,7	1,28	52 443,5
Kvieši	24 685,3	0,78	19 373,4	1,29	24 913,1
Rudzi	6 295,1	0,77	4 853,7	1,26	6 110,7
Mieži	14 539,7	0,79	11 505,7	1,30	14 951,3
Auzas	4 365,9	0,75	3 286,7	1,32	4 324,5
Citi graudaugi	2 169,1	0,93	2 007,2	1,07	2 143,9
Kaltēti pākšaugi	1 004,7	0,20	198,8	2,05	407,6
Sakņaugi	42 379,4	1,01	42 735,0	0,79	33 788,5
Kartupeļi	21 680,0	1,29	27 948,1	0,76	21 196,7
Cukurbietes	13 107,1	0,79	10 414,5	0,81	8 457,4
Citi sakņaugi	7 592,4	0,58	4 372,4	0,95	4 134,3
Tehniskās kultūras	1 337,9	1,72	2 302,6	0,73	1 691,6
Eļļaugi	307,5	5,06	1 555,6	0,79	1 229,5
Rapsis	237,0	6,11	1 449,2	0,80	1 158,6
Citi eļļaugi (linsēklas)	70,5	1,51	106,4	0,67	70,9
Šķiedraugi (linšķiedra)	497,2	0,84	417,5	0,34	140,4
Citas tehniskās kultūras	533,2	0,62	329,5	0,98	321,7
Svaigi dārzeņi	10 518,1	0,95	9 955,0	1,00	9 945,3
Svaigi augļi	4 209,1	1,32	5 537,2	0,93	5 158,3
Citas augkopības kultūras un produkti	25 850,7	0,76	19 643,4	1,08	21 128,3
Lopbarība	21 189,1	0,78	16 511,5	1,06	17 574,4
Siens	15 800,4	0,80	12 610,2	1,11	13 968,1
Skābsiens	4 416,3	0,69	3 061,2	0,90	2 766,2
Cita lopbarība (salmi)	972,4	0,86	840,1	1,00	840,1
Ziedi un dekoratīvie augi	1 747,9	0,81	1 418,0	1,14	1 613,6
Citas augkopības kultūras	2 913,7	0,59	1 714,0	1,13	1 940,3
Augkopība	137 355,2	0,88	121 398,8	1,03	124 563,1
Dzīvnieki	58 710,6	0,72	42 557,1	1,14	48 620,0
Liellopi (ieskaitot jaunlopus)	15 098,2	0,55	8 376,1	1,67	13 953,1
Cūkas	36 593,6	0,79	28 966,1	0,99	28 609,3
Aitas un kazas	102,0	1,71	174,4	2,34	408,6
Mājputni	6 916,9	0,73	5 040,6	1,12	5 649,0
Dzīvnieku produkti	92 590,0	0,75	69 045,4	1,15	79 194,6
Piens (nepārstrādāts)	68 713,7	0,74	51 146,8	1,13	58 028,6
Olas	16 842,0	0,85	14 397,7	1,17	16 893,2
Neapstrādāta vilna	146,3	0,40	59,1	1,21	71,4
Citi dzīvnieku produkti	6 887,9	0,50	3 441,6	1,22	4 201,3
Lopkopība	151 300,6	0,74	111 602,5	1,15	127 814,6
Līgumdarbu veikšana l/s ražošanas stadijā	6 796,9	0,96	6 500,6	0,87	5 633,5
Lauksaimniecības izlaide	295 452,7	0,81	239 501,8	1,08	258 011,2
Blakusdarbības (neatdalāmās)	1 720,9	9,85	16 945,3	0,90	15 206,3
L/s produktu pārstrāde	116,8	4,75	555,1	1,91	1 061,4
Dzīvnieku pārstrāde	23,9	21,26	507,6	1,89	958,5
Dzīvnieku produktu pārstrāde	93,0	0,51	47,5	2,17	103,0
Citas neatdalāmās blakus-darbības (preces un pakalpojumi)	1 604,0	10,22	16 390,2	0,86	14 144,9
Lauksaimniecības "nozares" izlaide	297 173,6	0,86	256 447,1	1,07	273 217,5

6. Tabulas turpinājums

Apraksts	1998	Izmaiņu koeficients	1999	Izmaiņu koeficients	2000
Sēkla un stādāmais materiāls	4 203,1	1,07	4 509,1	0,99	4 447,9
Energoresursi; smērvielas	37 706,3	0,91	34 489,2	1,03	35 548,2
Mēslojums un augsnes uzlabotāji	11 470,3	0,78	8 944,0	1,03	9 249,9
Augu aizsardzības līdzekļi, pesticīdi	5 296,9	0,90	4 763,5	1,06	5 064,3
Veterinārās izmaksas	5 618,5	0,84	4 706,1	1,02	4 799,9
Lopbarība	90 847,2	0,85	76 817,8	0,96	73 567,7
Iekārtu uzturēšana	8 862,0	0,92	8 138,9	0,91	7 420,6
Citi pakalpojumi	8 138,0	0,94	7 684,0	1,11	8 528,0
Cits starppatēriņš	18 673,4	0,43	8 039,0	1,84	14 788,5
Kopējais starppatēriņš	181 953,7	0,87	158 091,5	1,03	163 415,0
Bruto pievienotā vērtība bāzes cenās	115 219,9	0,85	98 355,6	1,12	109 802,5
Pamatkapitāla patēriņš	27 754,1	0,97	27 040,2	1,03	27 725,7
Neto pievienotā vērtība bāzes cenās	87 465,7	0,82	71 315,4	1,15	82 076,8
Citi ražošanas nodokļi	11 843,6	0,98	11 591,5	1,20	13 942,5
Citas ražošanas subsīdijas	10 399,1	1,12	11 626,2	0,78	9 049,3
Neto pievienotā vērtība faktorizmaksās	86 021,2	0,83	71 350,1	1,08	77 183,6
Atlīdzība nodarbinātajiem	23 298,3	0,72	16 661,0	0,91	15 195,1
Ražošanas koprezultāts	62 723,0	0,87	54 689,0	1,13	61 988,5
Samaksātā noma	870,1	1,39	1 205,3	0,78	943,3
Samaksātie kredītprocenti	2 089,8	1,97	4 108,8	0,81	3 341,7
Uzņēmējdarbības ienākumi	59 763,1	0,83	49 374,9	1,17	57 703,6

5. ATSEVIŠĶU RAŽOŠANAS VEIDU EKONOMISKIE REZULTĀTI

7. Tabula. Eksperimentālie izmaksu koeficienti un ražošanas veidu ekonomiskie rezultāti lopkopībā

Izmaksas	Piena ražošana	Liellopi	Nobaroj. cūkas	Aitas un kazas	Dējējvistas	Pārējie mājputni	Pārējie dzīvnieki	Sivēn-mātes	Izlīdzināš. koefic.
Degviela un smērvielas	2,44	1,49	1,07	0,46	0,02	0,02	4 079,68	1,83	1,28
Elektroenerģija	10,64	3,55	1,39	0,77	0,39	0,19	1 172,75	2,79	0,97
Kurināmais	0,40	0,24	0,66	0,37	0,21	0,20	263,88	1,33	0,72
Augu aizsardzības līdzekļi							71,90		0,33
Veterinārās izmaksas	9,92	1,12	0,79	0,96	0,42	0,13	162,33	20,70	0,93
Spēkbarība	55,77	22,19	39,06	9,11	3,18	1,68	350,02	80,79	1,02
OBV saturoša lopb. (soja, pākšaugi)	0,12		0,07	0,07			14,41	0,47	0,01
Piens lopbarībai	19,71	26,17	6,04					12,08	1,50
Zāles barība (apstrādāta)	39,30	36,71		14,69					0,68
Pārējā tirgojamā lopb. (kartupeļi, sakņaugi)	18,16		24,74					64,33	1,15
Cita lopb.	15,25	2,36		0,94					0,82
Materiāli un remonts	8,27	3,20	0,99	0,76	0,03	0,03	771,26	1,99	0,34
Pakalpojumi	10,00	2,77	0,46	0,92			1 055,40	0,83	1,25
Pārējās izmaksas	10,67	1,83	3,28	1,64	0,09	0,07	943,84	6,55	0,22
Subsīdijas	3,47	4,85	5,44	1,15	0,01	0,01	2 214,57	0,91	1,00
Nodokļi	2,19	2,19	2,19	2,19	2,19	2,19	57,66	2,19	0,79
Pamatkapitāla patēriņš	11,54	1,73	10,16	0,43	0,36	0,24	260,91	21,01	1,00
Algas iesk. sociālo apdroš.	25,28	8,00	1,58	1,58	0,16	0,16	396,95	2,05	0,23
Samaksātie aizdevumu %	1,65	0,43	0,25	0,25	0,00	0,00		0,25	0,13
Produkcijas vērtība	337,41	74,83	74,65	20,51	9,34	2,95	3 656,41	216,58	
Starppatēriņš	200,63	101,64	78,56	30,69	4,33	2,30	13 053,03	193,67	
Bruto piev. vērt. tirgus c.	136,77	-26,82	-3,91	-10,18	5,01	0,64	-9 396,62	22,91	
Tīrais ģimeņu ienākums	99,58	-34,32	-12,65	-13,48	2,30	-1,94	-7 897,58	-1,68	

8. Tabula. Eksperimentālie izmaksu koeficienti un ražošanas veidu ekonomiskie rezultāti augkopībā

Izmaksas	Ziemas kvieši	Vasaras kvieši	Rudzi	Mieži	Auzas	Cita labība	Pākšaugi	Kartupeļi	Cukurbietes	Rapsis	Lini	Citas tehn. kultūras	Lauka dārzeni	Dārzeni segtajās platībās	Ogas un augļi	Dekoratīvie augi (puķes u.c.)	Lopbarības saknes
Pašražotās sēklas un stādi	15,02	15,02	7,79	10,89	12,57	6,61		147,79		2,31	2,13						
Pirktās sēklas un stādi	0,52	0,52	2,28	0,98	0,20	2,52	5,59	4,72	29,08	3,97	1,25	4,92	177,48	441,28	39,83	894,73	29,08
Degviela un smērvielas	21,08	19,08	19,08	19,70	20,97	20,97	22,46	40,41	47,13	24,93	33,28	33,28	11,63	640,84	19,96	384,50	27,43
Elektroenerģija	1,07	1,07	1,02	1,02	0,92	1,02	1,07	0,74	0,41	0,41	0,53	0,53	0,77	972,82	0,39	583,69	0,41
Kurināmais	0,18	0,18	0,17	0,17	0,15	0,17	0,18	0,15	0,20			0,00		15 664,44	0,00	9 398,67	0,20
Slāpekļa mēslojums t/ha	0,083	0,045	0,064	0,038	0,035	0,065	0,033	0,134	0,126	0,073	0,139	0,047	0,020	0,198	0,005	0,396	0,094
Fosfora mēslojums t/ha	0,026	0,017	0,026	0,014	0,013	0,026	0,013	0,066	0,046	0,022	0,063	0,011	0,010	0,056	0,005	0,112	0,037
Kālija mēslojums t/ha	0,040	0,024	0,042	0,021	0,021	0,042	0,021	0,108	0,063	0,035	0,111	0,014	0,013	0,300	0,004	0,599	0,071
Augu aizsardzības līdzekļi	8,23	10,27	4,28	4,28	2,80	4,28	11,20	9,31	33,59	12,84	14,82	4,94	23,18	111,03	55,32	55,52	2,80
Materiāli un remonts	4,25	3,84	3,84	3,97	3,97	4,25	4,52	8,14	9,50	5,02	5,29	5,29	7,68	319,53	4,99	223,67	9,50
Pakalpojumi	6,25	6,25	5,00	5,25	5,00	5,25	6,25	4,75	24,99	25,93	62,48	4,75	0,62		0,62		12,50
Pārējās izmaksas	4,47	3,57	4,47	3,57	3,50	3,57	4,47	6,70	5,12	3,81	4,11	4,11	11,39	166,01	11,39	99,61	4,61
Subsīdijas	14,78	12,83	12,47	12,64	12,56	12,65	11,17	23,75	97,78	31,18	178,76	28,78	5,78	1 972,71	9,93	191,23	13,64
Nodokļi	2,52	2,52	2,19	2,19	2,19	2,19	2,19	2,19	2,19	2,19	2,19	2,19	2,38	2,38	3,17	2,38	2,19
Pamatkapitāla patēriņš	15,92	15,92	15,92	15,92	15,92	15,92	15,92	12,70	51,11	20,47	16,49	16,49	12,70	240,12	112,47	240,12	15,75
Algas iesk. sociālo apdroš.	6,52	4,74	6,10	4,39	4,62	4,39	6,52	19,26	24,33	5,45	16,92	16,92	55,93	1 060,73	14,82	742,51	23,73
Zemes noma	1,99	1,99	1,99	1,99	1,59	1,99	1,99	1,99	1,99	1,99	1,59	1,99	1,99	1,99	1,99	1,99	0,30
Samaksātie aizdevumu %	4,37	3,95	3,95	4,08	4,08	1,59	4,65	8,37	9,76	5,16	5,43		8,30	44,49	14,26		0,84
Produkcijas vērtība	155,41	121,24	108,08	86,56	77,24	80,60	90,64	711,94	598,29	205,38	112,38	668,60	747,50	39 985,98	466,31	24 796,32	498,65
Starppatēriņš	101,03	83,03	82,52	69,62	68,38	83,91	73,54	303,42	214,26	114,27	204,78	77,64	244,70	18 432,41	136,50	11 873,29	138,52
Bruto piev. vērt. tirgus c.	54,37	38,21	25,56	16,94	8,86	-3,31	17,10	408,52	384,03	91,11	-92,39	590,96	502,80	21 553,57	329,81	12 923,02	360,13
Tīrais ģimeņu ienākums	37,84	21,92	7,87	1,01	-6,99	-16,73	-3,01	387,75	392,42	87,03	43,74	582,15	427,29	22 176,58	193,04	12 127,26	330,95